

ARCHIVNÍ PRAMENY O SOCHAŘSKÉ TVORBĚ JANA HÁJKA

MILOŠ SUCHOMEL – PAVEL ZAHRADNÍK

Ze všech sochařských následovníků kosmonoských Jelínků víme dnes nejvíce o Janu Hájkovi z Mnichova Hradiště. Zprávy o jeho sochařských dílech a jeho výtvarném projevu, máme již od samého autora. Můžeme je totiž čerpat ze sochařských prací, které Jan Hájek signoval.¹⁾ Podobně jako u členů sochařské rodiny Jelínků je však skulptur signovaných Janem Hájkem minimální počet. Navíc signovaná kamenosochařská díla zdaleka necharakterizují životní dílo tohoto mnichovohradištského mistra a nejsou ani příliš směrodatná pro poznání Hájkových invenčních uměleckých schopností. Kdybychom totiž vycházeli pouze ze signovaných sochařských prací Jana Hájka, neměli bychom o jeho celkové tvůrčí činnosti tak dobré mínění, k jakému dospějeme až poznáním soch připsaných Janu Hájkovi archivními prameny.

Větší počet obsáhlejších zpráv o Hájkově sochařské činnosti najdeme až v odborné literatuře 20. století, především v soupisových pracích Cornelia Gurlitta,²⁾ Josefa V. Šimáka,³⁾ Karla F. Kühna,⁴⁾ Zdenka Wirtha⁵⁾ a Emanuela Pocheho⁶⁾ a pochopitelně i v encyklopediích Thieme-Beckera⁷⁾ a Prokopa Tomana.⁸⁾ Odstavec věnuje Hájkovým pracím i syntetické dílo o českém barokním sochařství od Oldřicha J. Blažíčka.⁹⁾ O Janu Hájkovi se zmiňují i další umělecko-historické stati Oldřicha J. Blažíčka¹⁰⁾ a Emanuela Pocheho.¹¹⁾ Na možnou Hájkovu spolupráci s dílnou Jelínků v Kosmonosích upozorňují již Josef V. Scheybal a Jana Scheybalová.¹²⁾ Německý badatel Siegfried Seifert si povšiml Háj-

Obr. 1: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Marka, 1735–1745, kostel sv. Víta, Příchovice, okres Jablonec nad Nisou (foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1966).

1) Je jich ovšem žalostně málo a navíc jde pouze o kamenosochařská díla vesměs z Mnichova Hradiště. Hájkovým jménem je tu při kostele sv. Jakuba označen náhrobek Františky z Ehrenburgu z roku 1793, a to vlevo nad římsou postamentu: OPVS IOAN HAGEK. Podle Josefa V. Šimáka byla Hájkem signována i socha sv. Vojtěcha „za městem na cestě k cukrovaru, kde prý bývalo popraviště [...] vzhadu Gan Hagek“ (J. V. Šimák, *Soupis památek historických a uměleckých v Republice československé A. Země Česká 46. Okres mnichovohradištský I.*, Praha 1930, s. 341).

2) *Cornelius Gurlitt, Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen 33. Bautzen (Stadt), Dresden 1909, s. 24, 199.*

3) *J. V. Šimák, o. c. v pozn. 1, s. 36, 196, 197, 341.*

4) *Karl F. Kühn, Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in der Tschechoslowakischen Republik A. Land Böhmen 51. Der Bezirk Reichenberg, Brünn – Prag – Leipzig – Wien 1934, s. XVII, XVIII, XXVI, 33, 34, 85, 116, 118, 131, 180, 212, 217, 248, 313. Kühn, jak vyplývá z textu této jeho knihy, ještě znal Hájkovy návrhy a smlouvy (tamtéž, s. XXVI), jež jsou dnes bohužel nezvěstné.*

5) *Zdeněk Wirth a kolektiv spolupracovníků, Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 145, 179, 226, 490, 491, 492, 515, 820.*

6) *Emanuel Poche a kolektiv spolupracovníků, Umělecké památky Čech I (A–J), Praha 1977, s. 304, 371, 464, 585; 2 (K–O), Praha 1978, s. 239, 414; 4 (T–Ž), Praha 1982, s. 164, 270.*

7) *Ulrich Thieme – Fred. C. Willis, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von Antike bis zur Gegenwart 15, Leipzig 1910, s. 485.*

8) *Prokop Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců 1*

(A–K), Praha 1947, s. 176.

9) *Oldřich J. Blažíček, Sochařství baroku v Čechách, Praha 1958, s. 268 až 269.*

10) *Oldřich J. Blažíček, Sochařství pozdního baroka a rokoka v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989, s. 738.*

11) *Emanuel Poche, Umělecké řemeslo pozdního baroka a rokoka v Čechách, in: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989, s. 817.*

12) *Josef V. Scheybal – Jana Scheybalová, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách, Ústí nad Labem – Praha 1985, s. 250–252, 253.*

Obr. 2: Martin Ignác Jelínek – Jan Hájek (?), boční oltář Bolestné Panny Marie na evangelijní straně, kolem roku 1755, kostel sv. Víta, Příchovice, okres Jablonec nad Nisou (foto M. Suchomel, 1977).

kových děl pro kostely v Horní Lužici – v Budyšině¹³⁾ a v Ostrici.¹⁴⁾ Pokus o konkrétnější postižení výtvarného podílu Jana Hájka na některých jelínkovských sochařských pracích přináší stať publikovaná v Umění v roce 1991.¹⁵⁾

Nicméně teprve nově objevené pramenné materiály vnášejí do dosavadních vědomostních temnot o něco více světla. Příspěvkem k biografii Jana Hájka je i nález dosud neznámých a nepublikovaných životopisných dat. Padají tím nejenom biografické údaje uváděné ve starší odborné literatuře,¹⁶⁾ ale i hypotéza o případné existenci dvou českých sochařů totožného jména i příjmení pracujících v téže době na stejném území.¹⁷⁾ Jisté pochybnosti o existenci takové od sebe výtvarně nerozeznatelné regionální mistrovské dvojice byly ostatně předběžně vysloveny již v předchozí stati, upozorňující na dosud neznámé a také do té doby nezveřejněné sochařské dílo Jana Hájka z roku 1757 v interiéru kostela Navštívení Panny Marie v Bozkově.¹⁸⁾

Přesné datum narození Jana Hájka ovšem zatím neznáme.¹⁹⁾ V matričním zápise o Hájkově smrti dne 30. břez-

Obr. 3: Martin Ignác Jelínek – Jan Hájek (?), socha sv. Kateřiny, kolem roku 1755, boční oltář Bolestné Panny Marie, kostel sv. Víta, Příchovice, okres Jablonec nad Nisou (foto M. Suchomel, 1977).

na 1796 je uvedeno, že mu tehdy bylo 62 let,²⁰⁾ čemuž by odpovídal rok narození 1734. V jiném matričním zápise o jeho sňatku, k němuž došlo v roce 1760, se uvádí, že Jan Hájek byl synem zemřelého Jana Hájka a že se narodil ve vsi Trenčíně,²¹⁾ zatímco v zápise z roku 1762, tedy o dva roky pozdějším, čteme, že Hájek byl rodákem ze vsi Horek.²²⁾

Trenčín a Horka jsou sousedícími vesnicemi v bakovské farnosti na bývalém mnichovohradištském panství (dnes jsou již obě součástí obce Bakova nad Jizerou), takže v případě, že se Hájek narodil v domku na konci jedné z těchto vsí, mohlo snadno dojít k záměně obou vesnic. Studium matrik i katastrů zjišťujeme, že v Trenčíně se rod Hájků vůbec nevyskytuje, zato častý je výskyt Hájků v Horkách; je tedy jisté, že rodina Hájkova otce bydlela právě v Horkách. S otcem sochaře Hájka Janem Hájkem i s jeho manželkou Kateřinou se v bakovské matrice v zápisech z Horek vskutku setkáváme. Jsou v ní zaneseny křty jejich dětí, ale kupodivu právě křest syna Jana tu chybí. Mezi křtem dcery Doroty 15. března 1732²³⁾ a křtem další dcery Kateřiny 21. listopadu 1739²⁴⁾ je však neobvykle dlouhá mezera více než sedmi let, do níž nepochybně spadá také narození a křest budoucího sochaře Jana; rok 1734, uváděný matrikou zemřelých, se tak jeví dosti pravděpodobným. Proč nebyl Hájkův křest zapsán do bakovské matriky, se můžeme jen dohadovat; snad se narodil v čase, kdy rodina na kratší čas opustila Horka,²⁵⁾ a byl tedy pokřtěn v místě

13) Siegfried Seifert, Der Dom St. Petri zu Bautzen, Berlin 1980, s. 21, 24, 25.

14) Siegfried Seifert, Katholische Pfarrkirche Mariä Himmelfahrt Ostritz, Regensburg 2002, s. 4, 6, 14.

15) Miloš Suchomel, Příspěvek k dílu bezejmenného jelínkovského sochaře, Umění 39, 1991, s. 342.

16) Ulrich Thieme – Fred. C. Willis, o. c. v pozn. 7, s. 485.

17) Josef V. Scheybal – Jana Scheybalová, o. c. v pozn. 12, s. 251.

18) Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, Nové poznatky o sochařské tvorbě Jana Hájka a kosmonoských Jelínků, Zprávy památkové péče 62, 2002, s. 4–5.

19) Prokop Toman, o. c. v pozn. 8, s. 176, uvádí jak datum Hájkova naro-

zení, tak datum jeho smrti mylně. Tyto chybné údaje přejali i Josef V. Scheybal a Jana Scheybalová, cit. v pozn. 12, s. 250–252, kteří k nim sice připojili několik nových archivních nálezů, ale důvěra v Tomany údaje je přivedla ke kombinacím, jež se rovněž ukázaly chybnými.

20) Státní oblastní archiv (dále SOA) Praha, Matriky, sign. Mnichovo Hradiště 12, fol. 18r.

21) SOA Praha, Matriky, sign. Bakov nad Jizerou 3, nestránkováno.

22) SOA Praha, Velkostatek (dále Vs) Mnichovo Hradiště, kniha sign. Mnichovo Hradiště 3398, fol. 273v.

23) SOA Praha, Matriky, sign. Bakov nad Jizerou 1, s. 262.

24) Tamtéž, s. 365.

25) To bylo dobře možné proto, že Jan Hájek nebyl sedlákem a neživil se

dočasného bydliště, odkud se pak rodina brzy opět vrátila do Horek, což mělo za následek, že v budoucnu byla za Janovo rodiště pokládána právě tato ves.

Se sochařem Janem Hájkem se v matričních záznamech setkáváme poprvé až 2. září 1760, kdy se „*Jan, pozůstalý syn po zesnulém Janu Hájkovi, rodilý ze vsi Trenčína*“, v Bakově oženil s místní rodačkou Annou, dcerou Vojtěcha Krále.²⁶⁾ Novomanželé zpočátku žili v Bakově, kde se jim 4. července 1761 narodilo a téhož dne bylo pokřtěno první dítě, dcera Anna Marie. Jako jeden ze svědků při tomto křtu vystupuje i „*Josef Jelínek z Kosmonos*“,²⁷⁾ zjevně sochař Josef Jelínek, nikoli jeho jmenovec malíř. Už sám tento doklad tak napovídá, že Jan Hájek se zřejmě sochařskému řemeslu vyučil právě v blízkých Kosmonosích v jelínkovské dílně.

V Bakově manželé Hájkovi bydleli jen krátce.²⁸⁾ Už v posledním den roku 1761 Jan Hájek koupil za 450 zl. od poručníka dědiců po zesnulé Monice Labastové v Mnichově Hradišti její „*doměk s zahrádkou, stojící blíž kostela Rodičky Boží Panny Marie*“, spolu se dvěma kusy pole²⁹⁾ a 22. března 1762 bylo „*Janovi Hájkovi, řezbáři ze vsi Horek rodilého (!)*“, uděleno v Mnichově Hradišti městské právo; v tomto zápise je Jan Hájek už výslovně označen jako řezbářský mistr.³⁰⁾ V nově koupeném mnichovohradištském domě, kam se manželé Hájkovi z Bakova přestěhovali a jenž později obdržel číslo popisné 137 (změněné pak při přečíslování na čp. 162), Jan Hájek žil až do smrti; v letech 1766, 1770 a 1780 k němu postupně přikupoval další pole a zahradu.³¹⁾

Po dceři Marii Anně, narozené ještě v Bakově, se manželům Hájkovým v Mnichově Hradišti narodilo dalších sedm dětí – 14. listopadu 1763 Jan,³²⁾ 14. prosince 1765 František Xaver,³³⁾ 31. července 1768 Barbora Terezie,³⁴⁾ 5. září 1770 Ignác,³⁵⁾ 17. září 1773 Václav Augustin Josef,³⁶⁾ 10. prosince 1775 Josef Albert³⁷⁾ a nakonec 7. března 1783

zjevně zemědělstvím. V pozemkových knihách Horek se totiž nevyskytuje (SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 3424, 3449); ostatně i ve fassí tereziánského katastru z roku 1713 nacházíme v Horkách kromě jednoho sedláka Hájka ještě dva nádeníky téhož příjmení, totiž Jana a Jiříka (Státní ústřední archiv [dále SÚA], Tereziánský katastr, inv. č. 571).

26) SOA Praha, Matriky, sign. Bakov nad Jizerou 3, nestránkováno.

27) SOA Praha, Matriky, sign. Bakov nad Jizerou 1, s. 636.

28) Na pobyt Jana Hájka v Bakově a blízkém Podhradí upomíná skutečnost, jež by snadno mohla (jak se také stalo) uvést v omyl. Roku 1792 totiž Jan Hájek zhotovil kříž na korouhev cechu bakovských řezníků, přičemž v listině, vložené do pouzdra kříže, je uveden jako „*Jan Hájek, rodič bakovský a soused podhradský, též také i bakovský*“ (J. V. Šimák, cit. v pozn. 1, s. 36). Hájek už ovšem v této době více než třicet let žil v Mnichově Hradišti, avšak jelikož neznáme jiného řezbáře Hájka, je zjevné, že jde vskutku o našeho Jana Hájka, jenž se tu za rodáka bakovského zřejmě označil proto, že Horka leží v bakovské farnosti, a formulaci „*soused podhradský, též také i bakovský*“, chtěl zřejmě připomenout, že kdysi dříve bydlel v Bakově a v Podhradí. To ostatně potvrzuje i pokračování textu listiny, ve kterém je připomínán i štafir Jan Parnek, tehdy již měšťan mladoboleslavský, kterého tato listina obdobně označuje za „*rodiče a souseda také Červené Doubravice*“, tj. Dobrovice (tamtéž).

29) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, kniha sign. Mnichovo Hradiště 3397, fol. 1r-2r.

30) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, kniha sign. Mnichovo Hradiště 3398, fol. 273v.

31) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, kniha sign. Mnichovo Hradiště 3397, fol. 2r-4r.

32) SOA Praha, Matriky, sign. Mnichovo Hradiště 2, s. 530.

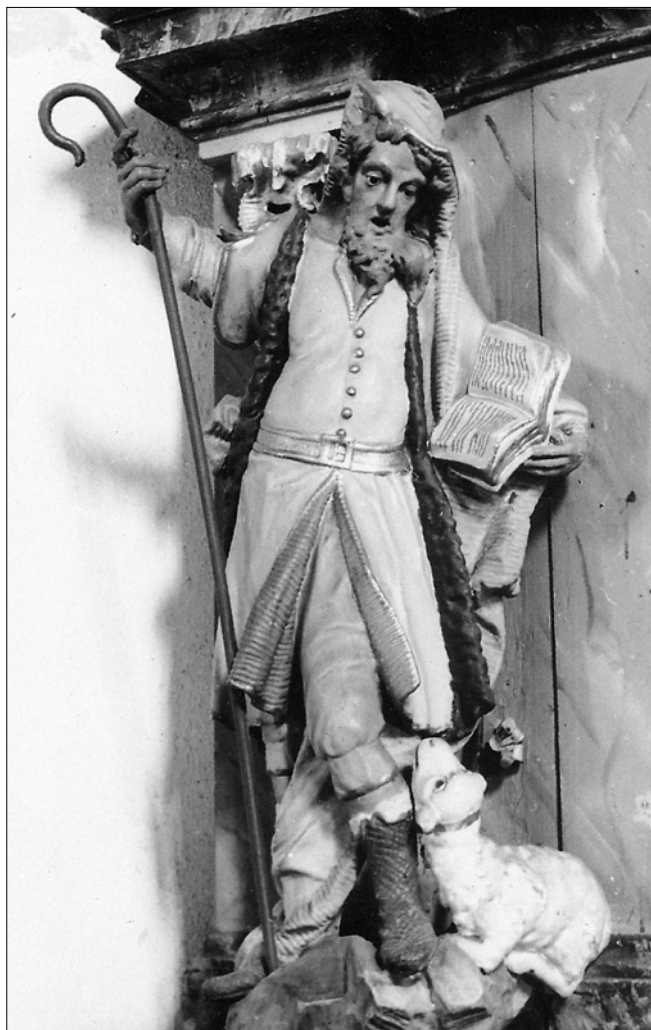
33) Tamtéž, s. 580.

34) Tamtéž, s. 652.

35) SOA Praha, Matriky, sign. Mnichovo Hradiště 3, s. 38.

36) Tamtéž, s. 101.

37) Tamtéž, s. 178.

Obr. 4: Martin Ignác Jelínek – Jan Hájek (?), socha sv. Jáchyma, kolem roku 1755, boční oltář sv. Anny na epištolní straně, kostel sv. Víta, Přichovice, okres Jablonec nad Nisou (foto M. Suchomel, 1977).

Monika Johana.³⁸⁾ Na svou dobu neobvyklá je skutečnost, že žádné z osmi Hájkových dětí nezemřelo v dětském věku; všechny svého otce přežily.

Dne 24. července 1795 sepsal Jan Hájek, snad již nemocný, poslední pořízení³⁹⁾ a 30. března 1796 ve svém domě čp. 137 zemřel; jako příčina smrti je uvedeno „*píchání*“,⁴⁰⁾ tedy zánět plic či pohrudnice.⁴¹⁾ Jeho závěť byla publikována kupodivu až po pěti letech, dne 27. července 1801,⁴²⁾ načež 3. října 1801 byl dům i veškerý pozemkový majetek připsán vdově Anně jakožto univerzální dědičce; ta vlastnila tento dům až do roku 1811, kdy jej (označený již novým číslem popisným 162) prodala svému zeti, malíři Josefu Patockovi,⁴³⁾ a odstěhovala se ke svému synu Františkovi, děkanovi v Turnově, kde v roce 1814 zemřela.⁴⁴⁾ Polnosti, jež

38) Tamtéž, s. 323.

39) Státní okresní archiv (dále SOKA) Mladá Boleslav, Archiv města (dále AM) Mnichovo Hradiště, kniha 5, fol. 161r.

40) SOA Praha, Matriky, sign. Mnichovo Hradiště 12, fol. 18r.

41) Boleslav Lutonský – Jaroslav Černý, Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy, Praha 1995, s. 138.

42) SOKA Mladá Boleslav, AM Mnichovo Hradiště, kniha 5, fol. 161r-162r.

43) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, kniha sign. Mnichovo Hradiště 1, fol. 527r-528r.

44) Josef V. Scheybal – Jana Scheybalová, o. c. v pozn. 12, s. 251.

Obr. 5: Jan Hájek, sochařská výzdoba bočního oltáře Ukřižovaného Krista, 1757, kostel Navštívení Panny Marie, Bozkov, okres Semily (foto M. Suchomel, 1968).

k domu patřily, vdova Hájková během svého držení domu pronajímala;⁴⁵⁾ můžeme předpokládat, že tak činil i Jan Hájek, jemuž nepochybně při jeho rozsáhlé sochařské činnosti na obdělávání polí nezbýval čas.

Žádný z pěti Hájkových synů nešel ve šlépějích svého otce a nepřevzal jeho sochařskou dílnu. O snaze po společenském povznesení rodiny a zároveň jistě i o účtě ke vzdělání, jež byla zřejmě Janu Hájkovi vlastní, svědčí skutečnost, že všechny své syny poslal na studie. Oba nejstarší, Jan a František, se stali kněžími; Jan, jenž byl v době otcovy smrti mnichovohradištským kaplanem, zemřel již v roce 1802 jako farář v Podbezdězi,⁴⁶⁾ František se nakonec stal děkanem v Turnově, kde zemřel v roce 1826.⁴⁷⁾ Třetí syn Ignác působil jako profesor litoměřického gymnázia, Václav se stal lékařem a nejmladší Josef, jenž vystudoval práva, byl kriminálním radou.⁴⁸⁾ Dva z Hájkových synů vešli i do historie české literatury – od Jana pochází několik příležitost-

Obr. 6: Jan Hájek, boční oltář sv. Judy Tadeáše, kolem roku 1757, kostel Navštívení Panny Marie, Bozkov, okres Semily (foto M. Suchomel, 1968).

ných a humoristických básní a jedno vydané kázání,⁴⁹⁾ zatímco Ignác, zprvu vychovatel u hraběte Desfoursa, na litoměřickém gymnáziu starší kolega Jungmannův a jeho švagr (měl za manželku starší sestru Jungmannovy manželky) a zároveň dobrý amatérský hudebník, jenž zemřel roku 1839, vydával překlady z francouzského spisovatele Marmontela a řeckého satirika Lúkiána ze Samosaty (rovněž sochařova syna).⁵⁰⁾ A tak jen jeden z Hájkových zeťů se věnoval povolání aspoň blízkému povolání svého tchána – nejstarší Hájkova dcera Marie Anna se totiž roku 1783 provdala za Josefa, syna mnichovohradištského malíře Jana Patocky,⁵¹⁾ jenž byl sám rovněž malířem.

Na základě nových zjištění lze za nejčasnější sochařskou práci Jana Hájka považovat dřevorezby v kostele sv. Víta v Příchovicích (okres Jablonec nad Nisou), které mu odborná literatura až dosud nepřipisovala.

45) SOkA Mladá Boleslav, AM Mnichovo Hradiště, kniha 5, fol. 139r až 140r.

46) Archiv Národního musea, Sbírka rukopisů, sign. 337, fol. 58r, 146r; SOA Litoměřice, Matriky, sign. L 3/10, s. 52.

47) Archiv Národního musea, Sbírka rukopisů, sign. 337, fol. 144r.

48) SOkA Mladá Boleslav, AM Mnichovo Hradiště, kniha 5, fol. 161r–162r; SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, kniha sign. Mnichovo Hradiště 1,

fol. 527v–528r.

49) Lexikon české literatury II. 1, Praha 1993, s. 29; J. J. [= Josef Jungmann], Literatura českého básnictví, Císařské královské vídeňské noviny 1813, příloha Prvotiny pěkných umění, s. 47.

50) Lexikon české literatury II. 1, Praha 1993, s. 28–29; Václav Zelený, Život Josefa Jungmanna, Praha 1873, s. 31–32, 70, 116.

51) SOA Praha, Matriky, sign. Mnichovo Hradiště 7, s. 557.

Obr. 7: Jan Hájek, socha sv. Heleny, kolem roku 1757, boční oltář sv. Judy Tadeáše, kostel Navštívení Panny Marie, Bozkov, okres Semily (foto M. Suchomel, 1968).

Nejstarší zprávy o sochařských pracích pro příchovický kostel sv. Víta pocházejí z devadesátých let 17. století, kdy byl zřizován hlavní oltář. Z kostelních účtů se totiž dovídáme, že někdy v letech 1690–1692 bylo zaplaceno 35 zl. 30 kr. bratřím Jiřímu a Mikulášovi Preyßlerům z Příchovic, kteří tu měli postavit oltář, a mezi lety 1692 a 1697 jim bylo za tuto práci dopláceno ještě 44 zl. 30 kr., přičemž další 2 zl. 30 kr. obdrželi za osazení tabernáku, 3 zl. za rám pro „hlavní obraz“ a 2 zl. 30 kr. za pozlacení čtyř svíců. Zároveň dostali nejmenovaní malíři 15 zl. 33 kr. za stříbro a zlato, které bylo na tento oltář použito.

Následující zprávy o vybavování kostela sochařskými díly se v kostelních účtech vyskytují až od druhé třetiny 18. století. V roce 1738 bylo zaplaceno 7 zl. 34 kr. „za sochu sv. Víta na oltář“ a 1 zl. za novou zpovědnici, v následujícím roce 1739 pak bylo zaplaceno 7 zl. 12 kr. 3 pen. „za 1 novou křtitelnici“.

V letech 1746–1747 byly, jak se zdá, do kostela pořízeny dva nové postranní oltáře, placené ovšem z jiných zdrojů než z kostelních peněz. Z nich totiž dostal roku 1746 nejmenovaný truhlář pouze 4 zl. jakožto „přídavek na privilegovaný oltář“ (tj. na oltář Panny Marie Bolestné) a v roce 1747 obdrželi tesaři 30 krejcarů „za osazení oltáře sv. Anny“. Roku 1752 bylo pak ještě zaplaceno 24 krejca-

Obr. 8: Jan Hájek, socha sv. Veroniky, kolem roku 1757, boční oltář sv. Judy Tadeáše, kostel Navštívení Panny Marie, Bozkov, okres Semily (foto M. Suchomel, 1968).

rů „za 1 postament na oltář matky Anny“.⁵²⁾ Podle inventáře ze srpna 1752 se tehdy v kostele nacházel hlavní oltář s obrazem sv. Víta, namalovaným na plátně, a dva postranní oltáře, totiž privilegovaný oltář se sochou Panny Marie Bolestné a oltář se sochou sv. Anny.⁵³⁾

Poté se přikročilo k pořízení kazatelny a nového hlavního oltáře. Za novou kazatelnu bylo v roce 1754 z kostelních peněz zaplaceno 30 zl. Hlavní oltář byl zadán zřejmě již v roce 1753, neboť toho roku bylo do příjmů zaznamenáno, že bylo „na hlavní oltář anticipováno sochařovi“ 75 zl. 42 kr. Dohotověn však tento hlavní oltář byl až roku 1756, kdy bylo do výdajů zapsáno, že bylo zaplaceno „za nový hlavní oltář sochařovi a truhlářovi“ 155 zl. (rozumí se včetně oněch peněz vyplacených dříve).

Kromě toho bylo rovněž v roce 1756 zaplaceno „za novou křtitelnici sochařovi“ 8 zl. 15 kr. a „za jednoho anděla do kostela sochařovi“ 4 zl. Další výdaje toho roku se pak vztahují na kazatelnu (šlo asi o doplatek první splátky z roku 1754) a kupodivu i na postranní oltáře, ačkoliv ty byly, jak víme, zřejmě zhotoveny poměrně nedávno. Podle kostelních účtů bylo totiž „za nový oltář na straně sochařovi a truhlářovi“ zaplaceno 50 zl., „na straně hlavního oltáře za no-

52) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Semily – Jesenný, inv. č. 535.

53) SÚA, Archiv pražského arcibiskupství (dále APA) I., kart. 2402.

Obr. 9: Jan Hájek, sousoší Kristova křítu, kolem roku 1757, kostel Navštívení Panny Marie, Bozkov, okres Semily (foto M. Suchomel, 1968).

vé pavlače [!] a kazatelnu“ 75 zl.⁵⁴⁾ a posléze částka 5 zl. 45 kr. byla zaplacená „za oltářní kámen k malému oltáři truhlářovi“.⁵⁵⁾

Hlavní oltář však v roce 1756 nebyl ještě úplně doplacen. Až roku 1758 byl sochařovi zaplacen doplatek za jeho práci na hlavním oltáři ve výši 10 zl. a roku 1759 (kdy bylo zaplacen také 30 zl. „za oltářní obraz v hlavním oltáři malířovi“) dostal sochař poslední doplatek ve výši rovněž 10 zl. Teprve při této příležitosti uvádějí kostelní účty sochařovo jméno,⁵⁶⁾ takže se dovídáme, že šlo o sochaře Hájka.⁵⁷⁾

V roce 1761 dostal nejmenovaný sochař 2 zl. za dva křížky ke korouhvím a štafir je za 3 zl. štafiroval. Roku 1768 byl zaplacen 1 zl. 15 kr. „za 1 sochu Vzkříšení Kristova“. Až v roce 1778 byl hlavní oltář štafirován, neboť toho roku bylo z kostelních peněz zaplacen 107 zl. 35 kr. dohromady za „štafírování hlavního oltáře a opravu kupole“. Zřejmě byly v následujícím roce štafirovány i další oltáře, neboť v roce 1779 byl zaplacen 1 zl. 15 kr. zámečnickovi za jeho práci „při štafírování oltářů“. Posléze v roce 1788 bylo zaplacen 8 zl. 15 kr. „truhlářovi za novou skříň na prádlo pro kostelní věci a za štafírování nové zpovědnice“.⁵⁸⁾

Jak je vidět, účast Jana Hájka na vzniku sochařské výzdoby vnitřního zařízení kostela sv. Víta v Příchovicích ne-

pochybně potvrzují archivní prameny. Z těchto historických sdělení vyplývá skutečnost, že jeho dílem byly figurální dřevorezby na novém hlavním oltáři, vznikajícím v letech 1753–1759. Podstatně obtížnější je ovšem dnes, kdy oltářní stavba z 18. století již neexistuje, určit, zda se z tohoto Hájkova díla do současnosti ještě nějaký detail, fragment, v příchovickém kostele zachoval.

Oltář připisovaný prameny Janu Hájkovi byl v novém příchovickém kostele, postaveném v letech 1859–1862, nahrazen pseudoslohovou oltářní architekturou, na níž byly jako sochařská výzdoba použity barokní dřevorezby nejspíš převzaté ze staršího nedochovaného oltáře. Na historickou provenienci těchto soch ostatně upozorňují již soupisy uměleckých památek Čech, které shodně časově zařazují pět světeckých postav do doby kolem roku 1730.⁵⁹⁾ Je nomže zmíněné řezbářské figurální práce, představující sv. Víta (pod centrálním baldachýnem), sv. Zikmunda, sv. Václava (na vrcholu oltářní stavby z obou stran baldachýnu) a konečně sv. Matouše a sv. Marka (na bočních oltářních brankách), se většinou uměleckým projevem hlásí spíš k dřevorezbám vznikajícím ve třicátých a čtyřicátých letech 18. století v kosmonoské dílně sochařské rodiny Jelínků než ke známým a prameny potvrzeným dílům Jana Hájka. Platí to především o skulpturách sv. Václava a dvou svatých evangelistů, které sice až dosud nebyly odbornou literaturou spojovány s jelínkovskou tvorbou, nicméně komparace těchto dřevorezeb s jelínkovskými světeckými postavami v interiérech kostelů Nanebevzetí Panny Marie a sv. Havla v Mladé Boleslavi a sv. Bartoloměje a sv. Barbory v Bakově nad Jizerou a také v mladoboleslavském muzeu a koneckonců s řadou dalších jelínkovských řezbářských prací nás nenechávají na pochybách o vzniku uvedených příchovických soch v kosmonoské dílně.

Ostatně i další sochařská výzdoba v interiéru kostela sv. Víta v Příchovicích připomíná a nezapře uměleckou práci Jelínků. Máme zde na mysli především oba boční oltáře zasvěcené Panně Marii Bolestné a sv. Anně, v jejichž případě však nelze zcela vyloučit i výtvarnou účast Jana Hájka. Zatímco starší sochy hlavního oltáře ukazují k dílu Josefa Jiřího Jelínka, skulptury sv. Barbory a sv. Kateřiny na oltáři na evangelijní straně a sv. Jáchyma a sv. Josefa na oltáři na epištolní straně kostela pak výtvarným projevem míří k řezbářským pracím Martina Ignáce Jelínka, o šest let staršího Hájkova sochařského současníka. A právě tady se nám naskytuje přímo frapantní příklad časně spolupráce Jana Hájka s kosmonoskou dílnou a důkaz toho, že Jan Hájek absolvoval u Jelínků nejen tovaryšské období, ale že se u nich také vyučil. Zdá se však, že největší vliv na utváření Hájkova výtvarného názoru mělo dílo Martina Ignáce Jelínka, tedy v té době nejmladšího činného člena dílny. Domníváme se, že naprosto přesvědčivě to dokazují sochy sv. Barbory, sv. Kateřiny, sv. Jáchyma a sv. Josefa ze zmíněných bočních oltářů. A nepochybně nezůstanou jedinými a posledními příklady hájkovsko-jelínkovských uměleckých paralel. Tato Hájkova umělecká orientace a inspirace v tvůrčí produkci kosmonoské dílny (alespoň v tomto raném období jeho tvorby) však zapřičiňuje maximální nesnadnost rozzeznat pouhým umělekohistorickým slohovým rozbohem je-

54) „Vor ein neuen Altar auff der Seiten dem Bildthauer undt Tieschler – 50.0. Auff der Seiten des großen Altar vor neue Pawatschen undt Predig-Stuhl – 75.0.“

55) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Semily – Jesenný, inv. č. 535.

56) „Dem Hagek Bildthauer dem Überrest vor seine Arbeit nachgezahlt – 10.0.“

57) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Semily – Jesenný, inv. č. 535; totéž: tamtéž, inv. č. 536.

58) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Semily – Jesenný, inv. č. 537; totéž: tamtéž, inv. č. 536.

59) Zdeněk Wirth a kolektiv spolupracovníků, o. c. v pozn. 5, s. 634; Emanuel Poche a kolektiv spolupracovníků, Umělecké památky Čech 3 (P–Š), Praha 1980, s. 186.

ho řezbářské práce od dřvořezb Martina Ignáce Jelínka. A objevy pramenných faktických zpráv dokládajících Hájkovo autorství u celé řady sochařských děl dávají tomuto mínění za pravdu.

I když se příchovické světec-ké postavy z bočních oltářů po stránce modelační a rukopisné značně přibližují pracím Martina Ignáce Jelínka, přece jen do jisté míry se v nich uplatňují výtvarné prvky charakteristické pro pozdější tvorbu Jana Hájka. Ke komparaci se tu nabízejí především sochy andělů s atributy sv. Jana Nepomuckého a postavy sv. Jáchyma a sv. Anny z bočních oltářů v kostele sv. Mikuláše v Mníšku u Liberce. V případě sv. Kateřiny z Příchovic a levé andělské postavy z Mníšku lze porovnávat jak povrchový reliéf, tak fyziognomie, gesta i modelaci pravých rukou, u dřvořezb sv. Jáchyma z příchovického i mníšického kostela pak především výraz tváře s pootevřenými ústy a do určité míry i kompoziční řešení. Domníváme se proto, že sochy sv. Barbory, sv. Kateřiny, sv. Jáchyma a sv. Josefa v kostele sv. Víta v Příchovicích mohly vzniknout někdy po roce 1755 ještě výtvarnou spoluprací obou řezbářů, Martina Ignáce Jelínka a Jana Hájka. Pochopitelně při takovýchto porovnáváních nesmíme zapomenout brát v úvahu skutečnost, že sochy z Mníšku jsou o několik let mladší a že všechna díla zkresluje hutná, pastózní povrchová štafírská, malířská vrstva různě starých renovačních polychromií, a to jak po stránce plastické, sochařské, tak barevné malířské.

V příchovickém kostele však existuje jedno dílo, které bychom mohli považovat za opravdový „Meisterstück“ Jana Hájka. Tou skvělou, bohatě reliéfně, ornamentálně zdobenou řezbářskou prací je rokoková křtitelnice se sousoším Kristova křtu na vrcholu víka, vzniklá podle pramenů v roce 1756. Skupina sv. Jana Křtitele křtícího Krista v řece Jordánu tu nezapře Hájkovo hledání a nacházení inspirace v předchozí řezbářské tvorbě Jelínků. Na první pohled nás napadá například znamenité sousoší Kristova křtu z roku 1732 od Josefa Jiřího Jelínka na křtitelnici v kostele sv. Marii Magdalény v Sobotce (okres Jičín).⁶⁰⁾

Obr. 10: Jan Hájek, sochařská výzdoba hlavního oltáře, 1760–1762, kostel sv. Kříže, Liberec (foto Národní památkový ústav, Praha).

V kostele sv. Víta v Příchovicích se setkáváme ještě s další sochařskou prací, v níž spatřujeme samostatné dílo Jana Hájka. Jde o figuru klečícího anděla. Ta, jak se zdá, by jako jediná mohla pocházet ze zaniklého hájkovského oltáře z poloviny padesátých let 18. století. Ke ztotožnění s řezbářským dílem Jana Hájka vybízí srovnání se stejně starou andělskou dvojicí na hlavním oltáři kostela sv. Kříže v Liberci. Pokud se týká vnitřního zařízení příchovické svaty-

la restaurátorská výstava v Národní galerii v Praze (Radana Hamsíková – Milena Nečásková – Miloš Suchomel, Barokní sochařská dílna Jelínků z Kosmonos. Restaurované řezby z děkanského kostela sv. Marii Magdalény v Sobotce, katalog výstavy, Praha 1996, s. 5, 16, 24, 26 a obr. 7).

60) Na vynikající uměleckou hodnotu tohoto drobného sousoší upozorní-

Obr. 11: Jan Hájek, socha Mojžíše, 1760–1762, hlavní oltář, kostel sv. Kříže, Liberec (foto Národní památkový ústav, Praha).

Obr. 12: Jan Hájek, socha Árona, 1760–1762, hlavní oltář, kostel sv. Kříže, Liberec (foto Národní památkový ústav, Praha).

ně, je třeba zde upozornit ještě na jednu kompoziční paralelu. Jde tentokrát o oltářní stavby. Boční příchovické oltáře Panny Marie Bolestné a sv. Anny připomínají oltář ze čtyřicátých až padesátých let 18. století od kosmonoských Jelínků, umístěný v boční kapli kostela Nejsvětější Trojice v Obrubcích-Všeborsku a zasvěcený též sv. Anně. Zdobí jej sochy sv. Jáchyma a sv. Josefa, totožné kompozičně s dřevorezbami týchž světců na bočním oltáři v kostele sv. Bartoloměje v Bakově nad Jizerou.⁶¹⁾ Také zde je do středu stavby komponována nika a v ní je umístěno pro změnu sousoší sv. Anny, Panny Marie a Ježíška. Komparovat tu můžeme i rokokové dekorativní ornamentální prvky, uplatňované u oltářní architektury jak v Obrubcích-Všeborsku, tak v Příchovicích.

Jestliže jsme se již rozhodli v popisu Hájkovy životní sochařské tvorby postupovat chronologicky, nesmíme zde zapomenout znovu upozornit na netradiční skupinu Kalvárie z roku 1757, kterou Jan Hájek dodal na boční oltář do kostela Navštívení Panny Marie v Bozkově (okres Semily). O autorství Jana Hájka nás informují archivní prameny, zmiňované v dřívější stati.⁶²⁾ Hájkovo sousoší charakterizuje

především neobvyklý figurální rozvrh scény. Postavy Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty tu nezaujímají navykklé postoje na bocích krucifixu. Výjev Jan Hájek rozměrově zúžil situováním obou figur do prostoru před patkou kříže. Sedící apoštol tu podpírá hlavu zhroutené Matky Boží. Fyziognomie Panny Marie i sv. Jana Evangelisty ukazují nejenom k andělským tvářím svatojánského oltáře v kostele sv. Mikuláše v Mníšku u Liberce,⁶³⁾ ale i k dalším světeckým postavám v samotném Bozkově.

Porovnáme-li ovšem postavy Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty ještě s dalšími figurálními díly v kostele Navštívení Panny Marie v Bozkově, dojdeme k závěru, že zde Jan Hájek zanechal více vlastních sochařských děl pocházejících z tohoto raného tvůrčího období. V úvahu připadají nejenom sochy sv. Heleny, sv. Judy Tadeáše a sv. Veroniky na bočním oltáři na epištolní straně zasvěceném sv. Judovi Tadeáši, ale také sousoší Kristova křtu na konzolách v blízkosti kruchty na evangelijní straně bozkovské svatyně. Podobně jako zdejší sousoší Kalvárie, i skupina Kristova křtu je pozoruhodná v českém sochařství 18. století netradiční kompozicí. K obvyklé dvojici Krista a sv. Jana Křtitele je zde ještě přičleněn další účastník výjevu, postava bez atributu, držící v rukou zřasenou drapeřii, snad odloženou část Kristova oděvu. Všech šest zmíně-

61) Miloš Suchomel, Výtvarné paralely a kontrasty sochařské tvorby rodiny Jelínků, Umění 22, 1974, s. 536 (sochy sv. Jáchyma a sv. Josefa jsou zde ještě nedopatřením uváděny jako zpodobení apoštolů sv. Filipa a sv. Jakuba Menšího).

62) Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, o. c. v pozn. 18, s. 2.

63) Tamtéž, s. 3, obr. 2.

Obr. 13: Jan Hájek, socha anděla, 1760–1762, hlavní oltář, evangelijní strana, kostel sv. Kříže, Liberec (foto Národní památkový ústav, Praha).

ných figurálních dřevorezeb vykazuje příbuzenské modelační i rukopisné vztahy se sochami sv. Barbory, sv. Kateřiny, sv. Jáchyma a sv. Josefa na bočních oltářích kostela sv. Víta v Příchovicích.

Ostatně velice blízko k těmto bozkovským hájkovským skulpturám mají i andělské postavy na bočních oltářích zasvěcených Panně Marii a sv. Janu Nepomuckému v kostele sv. Václava v Bosni (okres Mladá Boleslav). Záměrně zde jako komparační umělecký materiál nabízíme i obě figury andělů ze svatojánského oltáře, i když je známo, že právě tento oltář byl v roce 1898 nahrazen novou oltářní stavbou, jejímiž autory byli bratři Konstantin a Dominik Buškové. Nicméně andělé jsou téhož rodu jako jejich bratrské postavy na protějším oltáři, které tu zůstaly v originální hájkovské podobě. Po srovnání současného stavu oltářů nelze totiž vyloučit, že Buškové během zmíněné obnovy oltáře sv. Jana Nepomuckého použili a navrátili zpět některé originální ornamentální i figurální části na oltářní kopii, o níž se zde, zdá se s úspěchem, pokusili.⁶⁴⁾

O Hájkově autorství v případě sochařské výzdoby hlavního oltáře v kostele sv. Kříže v Liberci nacházíme zmínky již v literatuře 19. století. Podle ní dal roku 1760 Jan Kryštof hrabě Clam postavit pro hlavní oltář mramorový oltářní stůl na třech stupních, zatímco sochařskou výzdobu hlav-

Obr. 14: Jan Hájek, socha anděla, 1760–1762, hlavní oltář, epištolní strana, kostel sv. Kříže, Liberec (foto Národní památkový ústav, Praha).

ního oltáře provedl za 560 zl., zaplacených děkanem Kopschem, mnichovohradištský sochař Jan Hájek. Týž sochař téhož roku zřídil děkanovým nákladem také kazatelnu.⁶⁵⁾

Posléze roku 1762 dal děkan Kopsch hlavní oltář ještě štafírovat, což za 600 zl. vykonal štafír z Jablonného Ignác Hoffmann;⁶⁶⁾ zároveň dal štafírovat i kazatelnu. Za kazatelnu bylo sochaři a štafírovi zaplacen dohromady 425 zl.⁶⁷⁾

Na liberecký hlavní oltář dodal Jan Hájek nepochybně dvě rozměrné starozákonní postavy Mojžíše a Árona, dále sochy obou vznášejících se andělů nesoucích masivní rám s obrazem a zřejmě i čtyři postavičky puttů. Také obě vysoké dekorativní vázy na bočních oltářních brankách, bohatě zdobené rokokovou ornamentikou, především však rokaji, ukazují na řezbářskou práci Jana Hájka. Stačí si vzpomenout na jeho mistrovskou křitelnici v kostele sv. Víta v Příchovicích.

Naproti tomu máme za to, že ornamentální povrchovou dekoraci biblických rouch Mojžíše a Árona má na svědomí štafířská úprava dřevorezeb. Nicméně o její původnosti by

65) Anton Hoffmann, *Geschichte der Kreuzkirche in Reichenberg*, Reichenberg 1864, s. 34.

66) Tamtéž, s. 44.

67) Tamtéž, s. 45. Podle Karla F. Kühna štafíroval kazatelnu také Ignác Hoffmann. Kühn rovněž uvádí, že Hájek dostal za kazatelnu částku 585 zl., což je informace odlišná od té, kterou podává Anton Hoffmann (Karl F. Kühn, o. c. v pozn. 4, s. 217).

64) Tamtéž, s. 7.

Obr. 15: Jan Hájek, hlavní oltář a kazatelna, kolem roku 1764, kostel sv. Anny, Jeřmanice, okres Liberec (foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1968).

mohl říci poslední slovo až odborný restaurátorský průzkum. Na ostatních Hájkových dřevorezbách takovou optickou rozdrobenost, destrukci hladkého povrchu draperií, oděvů postav nenajdeme. Pozoruhodné je, že tato kresebná malířská dekorace se už neopakuje ani v případě rouch letících andělů z téhož oltáře. Draperie těchto andělských figur je na rozdíl od oděvů Mojžíše a Árona extrémně zvířená a zvlněná (v každém z obou případů naprosto odlišným pohybem), a nedává tak žádnou šanci vyniknout jakékoliv povrchové ryté – kresebné – či malířské ornamentální výzdobě látky. Co zde však bije do očí, je právě ta modelace a řezbářský rukopis imaginárního ošacení obou vznášejících se andělů z obou stran skvěle řezaného masivního rámu, který je zřejmě také Hájkovým sochařským dílem. Právě takové dynamické výtvarné zpracování draperie jsme si

zvykli vidat u sochařských prací členů kosmonoské dílny, především však Josefa Jiřího Jelínka. Opět jeden z důkazů skutečnosti, jak obtížné je práce kosmonoských mistrů rozeznat a oddělit od sochařských děl některých jejich vyučenců a epigonů, zvláště pak Jana Hájka. A přece již v libereckých andělských dřevorezbách nacházíme určité stigma příštího hájkovského výtvarného názoru a uměleckého projevu. Spatřujeme je totiž ve fyziognomiích obou vznášejících se andělů. A právě tyto tváře, často připomínající fyziognomie sochařských figurálních uměleckých děl Georga Raphaela Donnera, Ignáce Františka Platzera, Jana Antonína Quitainera či Petra Prachnera, postavy andělů Jana Hájka už během další výtvarné činnosti až do konce života neopustí.

Sochy letících andělů na rámovém hlavním oltáři kostela sv. Kříže v Liberci mají v té době, tj. v sedmém desetiletí 18. století, celou řadu kompozičně, modelačně, rukopisně a konečnými i typově odpovídajících sochařských dvojníků na oltářích kostelů Mladoboleslavska a Liberecka (i okolních regionů). Povšimněme si nejprve dřevorezeb na hlavním rámovém oltáři kostela sv. Jana Nepomuckého v Bukovnu (okres Mladá Boleslav). Přestože se tyto andělské postavy poměrně nápadně hlásí k řezbářským pracím Jana Hájka, odbornou literaturou až dosud k hájkovským dílům řazeny nebyly. Konkrétně jde o skulptury čtyř andělských postav

(dvou letících a dvou klečících), vytvořených Hájkem nejspíš po roce 1760. Jejich typová i modelační provázanost s libereckými sochami andělů hlavního oltáře kostela sv. Kříže je patrná na první pohled.

Příbuzenské spojnice najdeme i mezi dalšími obdobnými figurálními doplňky rámových oltářů Mladoboleslavska a Mnichovohradištska a Hájkovými dřevorezbami andělů z liberecké svatyně. Tak třeba názorově velice blízké řezbářské práce totožného ikonografického tématu zdobí rámový oltář v presbytáři kostela Nejsvětější Trojice v Loukově (okres Mladá Boleslav). Předchozí literaturou bylo veškeré vnitřní zařízení loukovského kostela připsáno Martinu Ignáci Jelínkovi a jeho vznik hypoteticky situován do let 1750–1760.⁶⁸⁾

68) Miloš Suchomel, Umělecká díla Josefa Jiřího Jelínka v kontextu výtvarné

Obr. 16: Jan Hájek, křtitelnice se sousoším Kristova křtu, 1765, kostel Nejvyšší Trojice, Vratislavice nad Nisou, okres Jablonec nad Nisou (foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem).

Tady však hodně modelačních a rukopisných indicií svědčí spíše pro práci Martina Ignáce Jelínka než pro práci Jana Hájka, a pokud zde Hájek přece jen pracoval, pak v dílenské skupině s nejmladším Jelínkem.

Zato v další podobné andělské konfiguraci na hlavním rámovém oltáři v kostele Narození Panny Marie v Klášteře Hradiště nad Jizerou (okres Mladá Boleslav), kde kostelní vnitřní zařízení bylo také již před řadou let spojováno s jelínkovskými sochařskými díly,⁶⁹ ta jistota autorství některého z kosmonoských mistrů není tak neochvějná a řezbářská účast Jana Hájka by zde mohla přicházet v úvahu. Dřevořezby andělů hlavního oltáře tu snad vznikly někdy mezi léty 1760 a 1770. Nicméně archivní pramenné zprávy přinášející datování a objasňující autorství soch na hlavních oltářích v Bukovnu, v Loukově i v Klášteře Hradiště nad Jizerou zatím stále ještě postrádáme.

Naproti tomu archivními prameny je doložena sochařská činnost Jana Hájka v interiéru kostela sv. Anny v Jeřmanicích (okres Liberec). Do nového kostela, postaveného v letech 1760–1764 na místě staré kaple, byly pořízeny, jak tvrdí farní kronika, založená roku 1793, oltář a kazatelna, pocházející „od hradištského sochaře a libereckého truhláře“ a štafírované „dubským malířem,“ což stálo 221 zl. Tuto

Obr. 17: Jan Hájek, sousoší Kristova křtu, kolem roku 1755, křtitelnice, kostel sv. Víta, Příchovice, okres Jablonec nad Nisou (foto M. Suchomel, 1977).

částku (není jasné, zda se vztahovala jen na štafírování, či i na sochařskou práci) zapravili dobrodinci za součinnosti přísežného Christopha Kirchhofa.⁷⁰

A jsou to právě Hájkovy sochy hlavního oltáře kostela sv. Anny v Jeřmanicích, které naše dosavadní znalosti sochařské tvorby Jana Hájka obohacují o další cenné poznatky. Znovu se v plné míře potvrzuje, jak Jan Hájek v této době, tj. v šedesátých letech 18. století, ještě výtvarnou formou reaguje na sochařská díla kosmonoských Jelínků. A v tomto případě se dokonce neinspire ani tak dřevořezbami svého jelínkovského současníka Martina Ignáce, jako spíše díly jeho nevlastního strýce Josefa Jiřího Jelínka. Jan Hájek se tu zřejmě rozvzpomněl na skulptury sv. Petra a sv. Pavla z let 1730–1740, které kdysi stávaly na bočním oltáři na epištolní straně v kostele sv. Havla v Mladé Boleslavi, odkud je převzalo místní Okresní muzeum. Odborná literatura je již dříve zařadila mezi práce Josefa Jiřího Jelínka.⁷¹ Jeřmanické sochy s nimi spojuje totožná ikonografická tematika, ale také obdobná kompozice apoštolských postav a svěží dynamické koncipování draperií. A to je na této reciprocitě nejpozoruhodnější, zvláště pak uváží-

činnosti ostatních členů kosmonoské sochařské rodiny, in: *Radana Hamsíková – Tomáš Hladík – Miloš Suchomel, Josef Jiří Jelínka (1697 – 1776)*. Barokní sochařská dílna z Kosmonos, katalog Národní galerie, Praha 1997, s. 32, 167.

69) Miloš Suchomel, Nové poznatky o sochařské tvorbě kosmonoských Jelínků, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 9, 1996, s. 136.

70) „Der Altar und Kanzel ist im Jahr [rok vynechán] von dem Grätzer Bildhauer und einem Reichenberger Tischler gefertigt worden. Im Jahr [rok vynechán] ist solcher durch dem Aychischen Mahler [jméno vynecháno] samt der Kanzel stařet und kostet 221 fl. r., so durch Zuthuung des Christoph Kirchhof, damaligen Geschworenen, durch Gutthäter hergestellt worden“ (SOKa Liberec, Farní úřad [dále FÚ] Jeřmanice, Gedenkbuch, s. 5).

71) Miloš Suchomel, Restaurování dvou domnělých sochařských pandánů, *Památky a příroda* 42, 1982, s. 399; *týž*, o. c. v pozn. 68, s. 23, 110–111.

Obr. 18: Josef Jiří Jelínek, sousoší Kristova křtu, 1732, křtitelnice, kostel sv. Maří Magdalény, Sobotka, okres Jičín (foto M. Suchomel, 1970).

me-li, že v předchozích dřevorezbách Mojžíše a Árona na hlavním oltáři kostela sv. Kříže v Liberci se ten vliv jelínkovských prací projevuje minimálně a poznáváme jej pouze v detailu – v draperiích vznášejících se andělů. Tady ovšem zjišťujeme, že postavy apoštolů sv. Petra a Pavla od Josefa Jiřího Jelínka v Mladé Boleslavi a od Jana Hájka v Jeřmanicích korespondují dokonce i gestikulací a pozicemi obou rukou. Nápadnou shodu pozorujeme zejména u obou figur sv. Petra, i když kompozice jeřmanické sochy je zrcadlově obrácena.

Jak se dovídáme z archivních pramenů, Jan Hájek zanechává vlastní díla také v nedalekých Vratislavicích nad Nisou (okres Liberec). Podle kostelních účtů bylo v roce

1765 „mnichovohradištskému sochaři Janu Hájkovi za zhotovené nové víko a sochu na křtitelnici“⁷²⁾ zaplacen 6 zl.⁷³⁾ Karl F. Kühn kladl ve své knize z roku 1934 vznik této Hájkovy skupiny Kristova křtu již do roku 1764.⁷⁴⁾ Je možné, že Hájek svou práci zhotovil v roce 1764, ale zaplacen mu bylo až v roce následujícím.

A opět se musíme vrátit k Jelínkům a k jejich obdivuhodné sochařské produkci, jaká v českých zemích nemá obdoby. Také k Hájkovu sousoší Kristova křtu ve vratislavickém kostele nacházíme následovníhodná řezbářská díla téhož ikonografického námětu v tvorbě členů kosmonoské dílny, především však Josefa Jiřího Jelínka. Nabízí se tu již zmiňovaná skupina Kristova křtu z roku 1732 od Josefa Jiřího Jelínka na křtitelnici v kostele sv. Maří Magdalény v Sobotce (okres Jičín). A zřejmě nejen ona. Toto skvělé řezbářské dílo se totiž vyskytuje v řadě jelínkovských replik. Z doby kolem roku 1750 pochází křtitelnice a její sochařská výzdoba v kostele sv. Václava v Březně (okres Mladá Boleslav), z let 1740 až 1750 skupina Kristova křtu na křtitelnici v kostele Povýšení sv. Kříže v Bělé pod Bezdězem (okres Mladá Boleslav). Dřevorezbu téhož biblického výjevu na křtitelnici v kostele sv. Jana Nepomuckého v Bukovnu (okres Mladá Boleslav) lze řadit mezi pozdní díla, vznikající v době kolem roku 1770. Přitom sousoší z Března a z Bělé pod Bezdězem naznačují též autorský původ, jaký má i nejstarší řezbářské dílo ze Sobotky. V případě dřevorezby Kristova křtu v bělském

kostele jde ovšem o zcela nové připsání autorství Josefu Jiřímu Jelínkovi. Pokud se týká skupiny Kristova křtu z Bukovna, buď je to práce kosmonoského ateliéru, anebo dílo některého z jelínkovských epigonů.

Co však na této komparaci čtyř uvedených drobných řezbářských dílek Jelínků nejvíce zaujme, je doslovné dodržení dané sochařské kompozice včetně onoho krajinného motivu zastoupeného pahýlem kmene, jakýmsi sukovi-

72) „Dem Münchengrätzer Bildhauer Johannes Heyecke vor gemachten neuen Deckel und Statua auffm Tauffstein.“

73) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Liberec, kart. 764; totéž: SOkA Liberec, FÚ Vratislavice nad Nisou, kniha kostelních účtů 1733–1766.

74) Karl F. Kühn, o. c. v pozn. 4, s. 180.

tým pařezem, na kterém spočívá pokrčené koleno pravé nohy sv. Jana Křtitele. Z absence jakýchkoli změn rozvrhu biblické scény vyplývá skutečnost, že všechny čtyři drobné dřevorezby byly vytvořeny podle jediného bozzetta, jehož autorem byl nejspíš Josef Jiří Jelínek. Zajímavé je, že právě onen zmíněný náznak přírody, krajiny, onu pars pro toto, u Hájkových Křtů Krista jak z vratislavického kostela, tak z kostelů sv. Víta v Příchovicích i Navštívení Panny Marie v Bozkově, postrádáme. I když jelínkovské školení je v těchto Hájkových dílech přece jen cítit v podtextu, nanejvýš v rukopisném zpracování některých detailů řezeb, sousoší ve Vratislavicích, Příchovicích i Bozkově charakterizuje i určitý osobitý autorský výtvarný vklad. Tak třeba tváře, které se u všech zmíněných hájkovských replik Kristova Křtu také vzájemně podobají, se naopak viditelně odlišují od fyziognomií postav vyjmenovaných jelínkovských řezbářských prací téhož ikonografického tématu. Tentokrát se dokonce změnilo i Hájkovo ztvárnění draperií. Textilie jsou podstatně méně dynamicky koncipované, spíše přiléhají k tělu, jsou zplhlé a visí k zemi.

Odborná literatura připisuje Janu Hájkovi ještě další poměrně velice zásadní, umělecky výrazná a hodnotná díla, vznikající také během šedesátých let 18. století, především boční oltáře a kazatelnu v kostele sv. Mikuláše v Mníšku (okres Liberec). Podle Karla F. Kühna, čerpajícího zřejmě z dnes neznámé farní kroniky, byl v kostele sv. Mikuláše v Mníšku na základě smlouvy z 26. června 1769 postaven libereckým truhlářem Christophem Breuerem podle návrhu a se sochami Jana Hájka z Mnichova Hradiště postranní oltář sv. Jana Nepomuckého, když již předtím, v roce 1762, Breuer s Hájkem dodali za 130 zl. kazatelnu. Rovněž další postranní oltář Panny Marie připsal Kühn Hájkovi, uváděje, že vznikl zřejmě někdy kolem roku 1762.⁷⁵⁾

Z dochované knihy kostelních účtů lze potvrdit, že kazatelna vznikla vskutku v roce 1762, neboť tehdy bylo placeno za skoby, jež byly potřebné k jejímu upevnění, a malá odměna 12 krejcarů byla vyplacena i kostelníkovi z Oldřichova na Hranicích, jenž pomáhal při osazování kazatelny.⁷⁶⁾

Kazatelna Christopa Breuera a Jana Hájka v kostele sv. Mikuláše v Mníšku v podstatě odpovídá rozvrhem i sochařskou výzdobou již zmíněné Hájkově kazatelně v kostele sv. Kříže v Liberci, vytvořené o dva roky dříve. Obě stavby pojí jak totožné koncipování ambony a stříšky s lambrekýnem, tak i ornamentální výzdoba, doplněná v obou případech četnými postavičkami andělů-puttů.

Navzdory tomu, že v případě figurálních sochařských děl na obou bočních oltářích kostela sv. Mikuláše v Mníšku nemáme dnes již k dispozici archivní prameny s jmenovitým autorským určením, dřevorezby obou andělů s atributy sv. Jana Nepomuckého na bočním oltáři na evangelijní straně i skulptury sv. Jáchyma a sv. Anny z protější oltářní stavby na epištolní straně provenienci v sochařské dílně Jana Hájka nezapřou. Vykazují nejenom výtvarné

Obr. 19: Josef Jiří Jelínek – dílenský spolupracovník, sousoší Kristova křtu, kolem roku 1750, křtitelnice, kostel sv. Václava, Březno, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1966).

znaky příznačné pro modelaci a rukopis Jana Hájka, ale také se hlásí k tvorbě kosmonoských Jelínků, což je pro Hájkovy práce z padesátých a šedesátých let příznačné. Ostatně už jsme je v předchozích komparacích do Hájkovy tvorby začlenili.

Zbývá teď ještě upozornit na některá sochařská díla, o jejichž příbuzném uměleckém projevu s modelačním a rukopisným pojednáním figurálních dřevorezeb na bočních oltářích kostela sv. Mikuláše v Mníšku nebylo až dosud referováno. Andělské postavy z oltáře sv. Jana Nepomuckého nás přivádějí za skulpturou světice bez atributu (snad sv. Barbory), která se částečně hlásí k tvorbě Jana Hájka,

75) *Tamtéž*, s. 33–34.

76) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2235, inv. č. 8468; SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2239. Na okraj uvedme, že Prokop Toman ve svém slovníku ztotožnil Mníšek, německy Einsiedel, s Dolní Poustevnou, jejíž německé označení zní stejně, a uvedl tak do literatury mylnou informaci o Hájkově oltáři, nacházejícím se údajně v Dolní Poustevně (*Prokop Toman*, o. c. v pozn. 8, s. 176).

Obr. 20: Josef Jiří Jelínek – dílenský spolupracovník, sousoší Kristova křtu, 1740–1750, křtitelnice, kostel Povýšení sv. Kříže, Bělá pod Bezdězem, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1970).

ale do jisté míry připomíná i dřevorezby Jelínků, zejména Martina Ignáce, kterému také byla již dříve připsána.⁷⁷⁾ Fyzionomie této skulptury ovšem nápadně připomíná právě tváře andělů z Mníšku. Nelze tedy vyloučit ani eventuální vznik sochy, jež je dnes uložena v Městském muzeu ve Slaném, spoluprací obou autorů, Jana Hájka i Martina Ignáce Jelínka, na neznámém oltáři, z něhož dílo zřejmě pochází. Ostatně o tom, že taková spolupráce byla v padesátých až šedesátých letech možná, nás přesvědčuje případ sochařské výzdoby vnitřního zařízení kostela sv. Víta v Příchovicích.

Další sochy, u nichž nacházíme určité výtvarné vztahy k dílům Jana Hájka, nacházíme v lokalitě, o níž jsme se již zmiňovali v souvislosti s vyhledáváním jelínkovských sochařských replik sousoší Kristova křtu. Máme zde na mysli dřevorezby sv. Petra a sv. Pavla na bočním oltáři v kos-

Obr. 21: Jan Hájek, socha anděla, 1769, evangelijní strana bočního oltáře sv. Jana Nepomuckého, kostel sv. Mikuláše, Mníšek, okres Liberec (foto M. Suchomel).

tele Povýšení sv. Kříže v Bělé pod Bezdězem (okres Mladá Boleslav). Také v tomto případě nemůžeme podíl kosmonoského ateliéru na vzniku obou bělských dřevorezeb sv. Petra a Pavla ani potvrdit, ani vyloučit. Nepochybně však jde o skulptury, které jistý jelínkovsko-hájkovský výtvarný náboj obsahují. Vždyť tu také jde o zájmovou dodavatelskou oblast obou sochařských dílen.

Nicméně čím byly Jelínkům Kosmonosy, tím bylo Janu Hájkovi Mnichovo Hradiště. V šedesátých letech 18. století byla v Hájkově sochařské dílně objednána řezbářská výzdoba varhanní skříně v mnichovohradištském kostele sv. Jakuba. V roce 1765 bylo z kostelních peněz zaplacenáno jednak pivo „*formanům, který varhany ze Žitavy přivezli*“, jednak 32 zl. 22 kr. 3 pen. „*truhláři Jakobovi Flerovi za zhotovený a postavený corpus pro nové varhany, jakož i jinou potřebnou práci*“, když dalších 7 zl. 34 kr. 2 pen. si Fler vybral již předešlého roku. V následujícím roce 1766 bylo pak zaplacenáno 35 zl. „*řezbářovi Hájkovi od zhotovené řezby na varhany*“ a dále drobné výdaje 22 kr. „*za hřebíky k přibití řez-*

77) Miloš Suchomel, Restaurování polychromovaných dřevorezeb, katalog restaurátorské výstavy, Templ, Mladá Boleslav 1990, s. 6.

Obr. 22: Jan Hájek, socha anděla, 1769, epistolní strana bočního oltáře sv. Jana Nepomuckého, kostel sv. Mikuláše, Mníšek, okres Liberec (foto M. Suchomel).

by na varhany“ a 5 kr. „od spravení figur sv. Třech králů“. ⁷⁸⁾

Hájkova řezbářská výzdoba varhan v kostele sv. Jakuba v Mnichově Hradišti patří dnes tak jako řada dalších jeho sochařských prací k zmišlým, neznámým dílům. V současné době jsou totiž na kůru kostela podstatně mladší varhany s pseudoslohovou skříní bez sochařské výzdoby. Domníváme se však, že částka 35 zl. odpovídala tehdy pravděpodobně a oblíbené skupině andílků-puttů s hudebními nástroji. Oprava figur sv. Tří králů se nepochybně týkala přenosného kostelního sousoší Betléma, vystavovaného v době Vánoc.

V závěru šedesátých let pracuje Jan Hájek v kostele sv. Petra a Pavla v Ludvíkově pod Smrkem (okres Liberec). Podle kostelních účtů bylo v roce 1768 zapláceno 32 zl. „mnichovohradištskému sochaři za zhotovení nového tabernáku a tumby“. ⁷⁹⁾ Dalších 6 zl. stál dovoz, 42 krejcarů by-

78) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2471.

79) „Dem Münchengratzer Bildhauer von Verfertigung eines neuen Tabernackels und Tumba.“

Obr. 23: Jan Hájek (?), socha svěťce bez atributu, kolem roku 1770, Městské muzeum, Slaný, okres Kladno (foto B. Zemánek).

lo zapláceno „sochaři za jídlo a pití“ a 45 krejcarů stály 4 skoby, jimiž byly zřejmě tabernákl a tumba připevněny, takže celkový náklad na práce spojené s pořízením tabernáku a tumb činil 39 zl. 27 kr.

V roce 1771 obdržel ještě podle téže knihy kostelních účtů štafir z Jablonného Ignác Hoffmann 60 zl. „za štafírování tabernáku, za 2 anděly a dále za malování empory a 2 lavic“. Kromě toho byl tehdy zaplácen 1 zl. „dohromady sochaři za rám a sklenáři“ a 2 zl. „sochaři za 2 nové několikaramenné svícny a oblaka k vynesení Božího oka“. ⁸⁰⁾ Sochařovo jméno tu však tentokrát není uvedeno. ⁸¹⁾

Více podrobností o těchto pracích roku 1771 podává dochovaný účet Ignáce Hoffmanna, datovaný 15. října 1771. Podle něj Hoffmann na hlavním oltáři rám štafíroval v kovu, zatímco andělky, květiny a feston v barvách, dále na ta-

80) „Item dem Bildhauer vor 2 neue Armenleuchter und Gewölcke daß Aug Gottes zu erheben.“

81) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2228, inv. č. 8456; totéž: SOKA Liberec, FÚ Nové Město pod Smrkem, kniha 49.

Obr. 24: Jan Hájek, socha sv. Jáchyma, 1769, boční oltář Panny Marie, epištolní strana, kostel sv. Mikuláše, Mníšek, okres Liberec (foto M. Suchomel).

Obr. 25: Jan Hájek, socha sv. Anny, 1769, boční oltář Panny Marie, kostel sv. Mikuláše, Mníšek, okres Liberec (foto M. Suchomel).

bernáklu a tumbě pozlatil sochařskou práci a mramoroval práci truhlářskou a také natřel stupeň, za což požadoval 50 zl., ačkoliv jiní by prý za to chtěli 60 zl. Protože pak tabernákl byl příliš malý, dal Hoffmann od sochaře (ani zde není uveden jménem) udělat „2 vyřezávané několikaramenné svícny a velký kus oblaku a malé listí“ a štafiroval to stříbrem a zlatem. Za toto vše a za další práci do kostela (natření empory, lavic a mřížky k přijímání) Hoffmann nakonec požadoval celkem 60 zl., jež, jak víme, také dostal.⁸²⁾

V současné době připomíná v kostele sv. Petra a Pavla v Ludvíkově pod Smrkem práci Jana Hájka skříňka tabernáklu, na níž klečí dvě postavy andělů, které pozdvihují na podnose symbolického beránka s korouhví vzkříšení. Tato část dnešního hlavního oltáře v Ludvíkově pod Smrkem by

skutečně mohla být s největší pravděpodobností dílem Jana Hájka. Již v roce 1771 se štafir Hoffmann zmiňuje o pozlacení sochařské práce na tabernáklu. Především však pro autorství Jana Hájka svědčí detail jeho vlastního kresebného návrhu hlavního oltáře v kostele sv. Vavřince ve Vsi. Na této skice totiž pozorujeme na tabernáklu přesně též symbol z Apokalypsy, tedy beránka s korouhví vzkříšení a svatozáří, spočívajícího na sedmi svítcích se sedmi pečetěmi, jaký nacházíme i na tabernáklu ludvíkovského oltáře.

V posledních letech sedmého desetiletí 18. století obdržel Jan Hájek opět významnější zakázku na vytvoření zmíněného hlavního oltáře pro kostel sv. Vavřince ve Vsi (okres Liberec). Podle knihy kostelních účtů bylo roku 1769 z kostelních peněz zapláceno 70 zl. „za hlavní oltář mnichovohradištskému sochaři Janu Hájkovi“.⁸³⁾ Ve skutečnosti byl ovšem oltář zhotoven již v roce 1768, jak se dovídáme z dochovaných účetních příloh. Jan Hájek totiž už 27. června 1768 vystavil v Liberci kvitanci, jíž potvrzuje, že mu bylo na tuto práci zapláceno z důchodu libereckého panství 15 zl., načež dne 3. prosince 1768 na tuto kvitanci dopsal: „Vod pana kancelisty sem dostal 55 fl.“; celkem tedy vskutku obdržel částku 70 zl. Hájkův přípis ke kvitanci je český

82) „An Hochaltaar die gantze grosse Altar-Rahme vermetalirt, Kindel, Blumen und Festoon in Farben gesetzt. Den Tabernackel und Tumba die Bildhauerarbeit mit gutten Gold vergoldet, die Tischlerarbeit mit Marmel staffirt, auch den Trieth angestrichen, davor verlangte ich 50 fl., wo andere 60 begehrt, da nun aber der Tabernackel sehr klein anzusehen, so lisse ich 2 geschnittene Armleuchter, dan grose Stück Wolcken und kleine Laubel von Bildhauer machen, diese staffirte ich von Silber und gutten Gold, die obere Bohr-Kirchen, dan die untern Stände mahlleich, frisch un licht, die Cancelln von Öhlfarb angestrichen. Vor daß erstere, dan von den Laubwerck und alßzumahlen, so hätte mit Recht ohne Beleidigung der Kirchen fünffundsechzig Gulden verdient, verlange ohne Kr. Abbruch 60 fl.“ (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2232).

83) „Fürn hohen Altar dem Münchengrätzer Bildhauer Johann Hayek“ (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2276, inv. č. 8511).

Obr. 26: Jan Hájek (?), socha sv. Petra, kolem roku 1770, boční oltář, kostel Povýšení sv. Kříže, Belá pod Bezdězem, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel).

(text kvitance je sice německý, ale nebyl psán Hájkem); zdá se vůbec, že Hájek používal jen českého jazyka, a to i když pracoval pro německé objednavatele. Ke kvitanci je také přiložena kresba nového oltáře, na níž je připsán clamgallasovského inspektora, datovaný 27. června 1768, v němž se píše, že bude-li farář souhlasit, má být se sochařem a truhlářem uzavřena smlouva na 70 zl. a že po postavení oltáře má být tato částka zaplacená z kostelní pokladny.⁸⁴⁾ Protože, jak víme, celá částka 70 zl. byla zaplacená Hájkovi a o žádném truhláři není v účetních písemnostech řeč, zdá se, že Hájek provedl celý oltář včetně truhlářské práce.

Dalších 30 zl. bylo roku 1769 z kostelních peněz zaplacené za oltářní obraz sv. Vavřince libereckému malíři Philippu Leubnerovi a ostatní drobné částky dostali tesaři a nádeníci za práci při stavění oltáře a za potřebné hřebíky. Částka 55 krejcarů byla kromě toho vydána na sochařovo stravování.

84) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2280. Jan Hájek, návrh hlavního oltáře pro kostel sv. Vavřince ve Vsi, 1768, kresba perem, papír, 280 x 170 mm. Vlevo od kresby připsáno: „S. Johann Nep. S. Wencesl.“, pod tím: „Wann diese Seiten Sr. wohllehrwürdigen Herrn Pfarrer anständig, ist Bildhauer und Tieschler pr 70 fl. r. accordiret worden. 27. Junii 1768. Inspector. Und wann das Altar also aufgestellt seyn wird, seynd diese 70 fl. aus der Kirchen Cassa zu bezahlen.“

Obr. 27: Jan Hájek (?), socha sv. Pavla, kolem roku 1770, boční oltář, kostel Povýšení sv. Kříže, Belá pod Bezdězem, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel).

Ke štafírování nového hlavního oltáře došlo až v roce 1773. Toto štafírování však nebylo placeno z kostelních peněz, takže nevíme, kdo je prováděl; v kostelních účtech jsou o něm jen krátké zmínky, z nichž však vyplývá, že současně s hlavním oltářem byly tehdy štafírovány i oba postranní oltáře a kazatelna.⁸⁵⁾

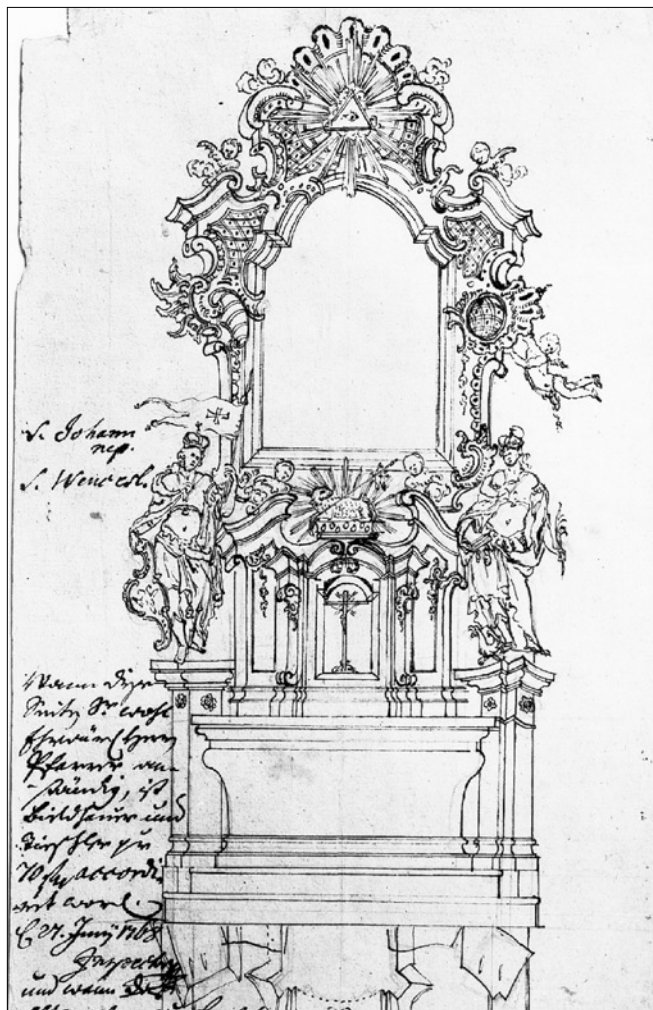
V osmdesátých letech 18. století byly do kostela pořízeny ještě dva postranní oltáře. O zřízení prvního z nich uvádí farní kronika: „Roku 1782 byl ve farním kostele ve Vsi z peněz, sebraných od různých dobrodinců, zřízen nový oltář s obrazem, namalovaným jistým frýdlantským malířem jménem Donat a představujícím Svatou Rodinu, totiž Ježíška, Marii a Josefa.“⁸⁶⁾

O rok později byl v kostele postaven druhý postranní oltář. Ve farní kronice se o tom píše: „Roku 1783 byl v kostele ve Vsi, proti oltáři Panny Marie, zřízen druhý postranní oltář ke cti sv. Jana Nep, s obrazem sv. Jana Nep. Oba oltáře stály zhruba 90 zl., totiž sochařovi za oba oltáře 50 zl., malíři Donatovi z Frýdlantu 28 zl., truhlářovi za tumbky a stupně 12 zl. Celá tato částka byla zaplacená dobrodinci.“⁸⁷⁾ Sochařovo jméno však v kronice není uvedeno, takže nevíme, zda i tentokrát jím byl Jan Hájek.

85) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2276, inv. č. 8511.

86) SOkA Liberec, FÚ Ves, farní kronika z let 1795–1907, s. 38.

87) Tamtéž, s. 39.

Obr. 28: Jan Hájek, kresebný návrh stavby hlavního oltáře, 1768, kostel sv. Vavřince, Ves, okres Liberec. Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín (foto Státní ústřední archiv).

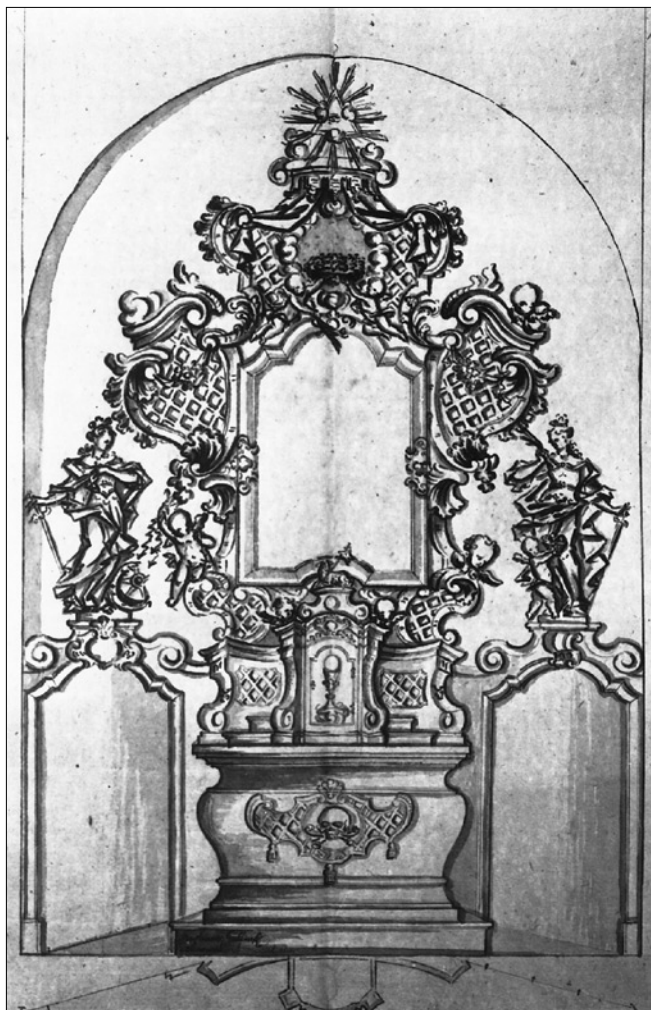
Zmíněné barokní oltáře však v kostele stály jen do devadesátých let 19. století, kdy byly nahrazeny oltáři novými. Nejprve byly v letech 1891 a 1892 zřízeny dva nové postranní oltáře Srdce Panny Marie a Srdce Ježíšova,⁸⁸⁾ načež v roce 1898 byl odstraněn i Hájkův hlavní oltář, jenž se prý nacházel ve velmi špatném stavu a byl rozežraný červotočem, a místo něj byl postaven nový hlavní oltář, jež podle návrhu Josefa Elsnera z Mnichova postavil truhlář Müller ze saského Rusdorfu, přičemž sochy zhotovil Ferdinand Demetz z Grödenu v Tyrolích.⁸⁹⁾

Bohužel také v případě Hájkovy hlavního oltáře a jeho sochařské výzdoby v kostele sv. Vavřince ve Vsi jsme na tom s autopsií podobně jako u zmíněné řezbářsky zdobené varhanní skříně v mnichovohradištském kostele sv. Jakuba. Ani zde už nemůžeme stanout skutečnému řezbářskému dílu Jana Hájka face á face.

V současnosti je oltář přinejmenším nezvěstný. Nicméně jeho někdejší vzhled se dá do jisté míry přece jen odvodit a poznat z dochovaného kresebného náčrtu, který je pro naše poznávání Hájkovy uměleckého projevu nesmírně cenným, důležitým a zásadním dokumentačním materiálem.

88) Tamtéž, s. 154, 155.

89) Tamtéž, s. 161.

Obr. 29: Martin Ignác Jelínek, kresebný návrh stavby hlavního oltáře, 1754, kostel sv. Barbory, Debř, okres Mladá Boleslav. Státní ústřední archiv (foto Státní ústřední archiv).

Není bez zajímavosti, že i v této Hájkově kresbě zjišťujeme výtvarné spojnice s oltářními kresebnými návrhy Jelínků, v první řadě však s črtou hlavního oltáře z roku 1754 od Martina Ignáce Jelínka, vytvořenou pro kostel sv. Barbory v Debři (okres Mladá Boleslav).⁹⁰⁾ Tady se nám dokonce naskytne poměrně vzácná možnost porovnat kresebné rukopisy obou sochařů. Kresba Martina Ignáce Jelínka je vytvářena suverénními tahy, v partiích draperií dokonce až stylizujícími, ostře zalamanými liniemi, připomínajícími kresby poplatné kubistickým tendencím.⁹¹⁾ I kresba Jana Hájka je svým způsobem bezprostředním výtvarným vyjádřením, v němž se mistr nerozpakuje opravovat prvotní, později nepřijatelné tahy. Také Hájek vládne perem stejně dobře jako řezbářskými nástroji, ale přece jen nedosahuje té obdivuhodné jistoty a ostroty rukopisu jelínkovských skic.

Co však na první pohled pozorovatele v obou kresbách zaujme, je podobnost rozvrhů obou oltářních staveb navr-

90) Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 61, s. 536–537 (obr.); též, Poznámka k odcižení dřevorezby z Debře, Zprávy památkové péče 53, 1993, s. 287–289 (obr. s. 288).

91) Miloš Suchomel, Příspěvek k biografii Jelínků z Kosmonos, Umění 42, 1994, s. 168. Na stylizované, téměř ireálné tvarování draperie jelínkovských postav, podobné výtvarným projevům kubismu, bylo upozorněno v řadě starších autorových statí (mimo jiné i v citovaném příspěvku z roku 1994).

hovaných Jelínkem do Debre, Hájkem do Vsi. V obou případech jde o rámové oltáře, kde základním dekorativním prvkem je mřížka a rokaj. U Hájkova oltáře je však rokaj ornamentálně rovnocenným partnerem mřížky a navíc je tu navrhován v efektní podobě, které přísluší epiteton ornans „dračí.“ Proti Jelínkovu návrhu Hájek neumísťuje světecké sochy na boční branky, ale na samostatné vysoké podstavce z obou stran tumb, tabernáku a obrazového rámu. Figurální výzdobu oltáře tvoří u jelínkovské kresby předpokládané sochy sv. Kateřiny Alexandrijské na evangelijní straně a sv. Doroty na epištolní straně oltáře, u hájkovské skici pak sochy sv. Václava na evangelijní straně a sv. Víta na straně epištolní. Nelze tu přehlédnout rukopisnou glosu vedle postavy sv. Václava: „S. Johann Nep. S. Wencesl.“ O soše sv. Víta ani slovo. Lze si tuto poznámku vykládat jako přání objednavatele nahradit Hájkem navrhovanou svatovítskou dřevorezbu stále v Čechách populární a znovu a znovu vytvářenou skulpturou sv. Jana Nepomuckého. Znamená to také, že skutečný oltář postavený in situ se mohl od kresebného návrhu poněkud odlišovat. Ostatně samotné předvedené skici počítají již se dvěma o něco málo odlišnými variantami provedení. Dělicí čarou u obou alternativ je centrální vertikální osa.

Archivními prameny je doloženo výtvarné působení Jana Hájka v kostele sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou (okres Liberec). Podle Karla F. Kühna, čerpajícího zřejmě z dnes nezvěstné nejstarší farní kroniky, založené roku 1756, byl roku 1776 pořízen nový hlavní oltář, osazený 22. srpna 1772 (správně má zřejmě být 1776). Za něj bylo mnichovohradištskému sochaři Janu Hájkovi zaplacen 50 zl., tedy částka neobvykle malá. To Kühn vysvětluje tím, že dodává: „Tumba a tabernákl s velkým obrazovým rámem (pravděpodobně jen příspěví) zřízeny sochařem Antonínem Suskem a truhlářem Antonínem Schmidtem z Mimoně, postaveny 22. prosince 1776.“ Posléze Kühn doplňuje, že při práci na hlavním oltáři pomáhali místní truhlářský mistr František Hatt, tesařský mistr Gabriel Scholtze a Antonín Thum a že na základě smlouvy z 23. května 1777 oltář za 700 zl. štafíroval Jan Josef Seyberer z Jablonného.⁹²⁾

Tyto Kühnovy údaje jsou však zprávami obsaženými v soudobé knize kostelních účtů nejen doplněny a oprave-

Obr. 30: Jan Hájek, hlavní oltář, 1776, kostel sv. Bartoloměje, Hrádek nad Nisou, okres Liberec (foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1968).

ny, ale i znejasněny. Podle této knihy kostelních účtů bylo již roku 1774 zaplacen 50 zl. za „nový obrazový rám k hlavnímu oltáři sochaři v Kosmonosích.“⁹³⁾ K osazení tohoto obrazového rámu došlo však zjevně vskutku až v roce 1776, neboť toho roku byly zaplacen 3 zl. 12 kr. tesařskému mistru za stavbu lešení, jeho rozebírání a za „pomoc při zdvihání obnoveného obrazového rámu.“⁹⁴⁾ Rozpor mezi Kühnem, uvádějícím jméno Jana Hájka, a knihou kostelních účtů, zmiňující se o „sochaři v Kosmonosích“, nedovedeme zatím vysvětlit. V roce 1777 pak bylo z kostelních peněz placeno za hřebíky použité jak při „osazování nového hlavního oltáře“, tak „při štafírování oltáře k připevňování obrazů a sochařské práce.“⁹⁵⁾

Z archivních pramenů, jak je vidět, není snadné s jistotou určit autory podílející se na sochařské figurální výzdobě

92) Karl F. Kühn, o. c. v pozn. 4, s. 85.

93) „Durch H. Amts-Verwalter Rücker die neue Bild-Rahme zum hohen Altare dem Bildhauer in Cosmonos.“

94) „Mehr dem Zimmermeister von Rüsten, Gestellmachen, wieder Abreisen und Handlangen bey Aufrichtung der verneuert Bildrahme.“

95) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Grabštejn, kart. 1263, inv. č. 1293; totéž: SOKA Liberec, FÚ Hrádek nad Nisou, kniha 82.

Obr. 31: Jan Hájek (?), hlavní oltář, 1768–1771, kostel sv. Linharta, Hlavice, okres Liberec (foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem).

hlavního oltáře kostela sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou. Podíváme-li se na tento problém z umělecko-historického hlediska, bude se nám zdát odpověď na danou otázku autorství ještě komplikovanější záležitostí, neboť zatímco dřevorezby sv. Petra, Panny Marie (Immaculaty) a sv. Pavla se hlásí spíše k výtvarnému projevu kosmonoských Jelínků, pak postavy vznášejících se andělů na bocích oltářního rámu mají blíže k rezbářským pracím Jana Hájka. Tak třeba komparace sochy sv. Pavla z kostela sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou s dřevorezbou téhož apoštola na bočním oltáři kostela sv. Kateřiny v Dolním Bousově (okres Mladá Boleslav) dává tušit v dřevorezbě v Hrádku nad Nisou je-

línkovskou repliku. Jenomže podobnou, zde již zmíněnou svatopavelskou skulpturu nacházíme i na bočním oltáři kostela Povýšení sv. Kříže v Bělé pod Bezdězem. A také u ní jsme se definitivně nevzdali spolupráce jednoho ze dvou uvedených sochařů – tedy Martina Ignáce Jelínka či Jana Hájka. Obdobný typ zpodobení sv. Pavla používají totiž obě dílny. Dostáváme se tak – již pokolikáté – k téměř poznatku, že v případě rezbářských uměleckých děl se výtvarná vyjádření obou mistrů vzájemně značně přibližují. A navíc oba s největší pravděpodobností používají sochařské kompozice přejímané ze starých modellet a bozzet kosmonoské dílny. A od těchto úvah je pouhý krůček k domněnce, že v kostele v Hrádku nad Nisou mohly pracovat obě renomované dílny a dost možná, že dokonce i nezávisle na sobě, každá zvlášť v jiný čas.

Zatímco sochařská výzdoba hlavního oltáře kostela sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou je připisována literaturou a archivními prameny dvěma možným autorům, sochařská výzdoba hlavního oltáře a kazatelny kostela sv. Kateřiny v Novém Městě pod Smrkem (okres Liberec) autorské určení postrádá jak v archivních pramenech, tak v odborné literatuře. A přece zde najdeme podněty k hypotetickému uvažování o případném autorství Jana Hájka.

Ze záznamů na konci knihy kostelních účtů kostela sv. Kateřiny za léta 1733–1775 se dovidíme, že roku 1769 dal tehdejší farář P. Dominik Wolf z peněz dobrodinců zřídit nový oltář a že v následujícím roce 1770

dal též farář rovněž z peněz dobrodinců postavit kazatelnu.⁹⁶⁾

Poněkud odlišná data uvádí o něco mladší farní pamětní kniha, založená roku 1780, v níž čteme, že nový hlavní oltář byl za 80 zl., získaných almužnami dobrodinců, zhotoven již roku 1767, tedy krátce po nástupu nového novoměstského faráře P. Dominika Wolfa (farářem v Novém Městě byl v letech 1766 – 1784). Vznik kazatelny, pořizované za 65 zl., získaných opět od dobrodinců, klade i farní

96) „Ao 1769 ist der neue Altar erbauet worden von damahligen Herrn Pfarrer Dominic Wolff durch Benefactores. Ao 1770 ist die Cantzel erbauet worden von Herrn Pfarrer Dominic Wolff per Benefactores“ (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frydlant, kart. 2245, inv. č. 8479).

pamětní kniha do roku 1770.⁹⁷⁾

Autor těchto sochařských prací bohužel není v pramenech uveden, ale jelikož víme, že ve stejném čase, v roce 1768, zhotovil „mnichovohradištský sochař“, tj. Jan Hájek, tabernákl s tumbou do kostela sv. Petra a Pavla v Ludvíkově pod Smrkem, tedy do kostela filiálního k farnímu kostelu v Novém Městě, a že i tuto práci pro ludvíkovský kostel, jež byla placena z kostelních peněz, musel zadávat novoměstský farář, lze se oprávněně domnívat, že i práce vykonané do novoměstského kostela by mohly pocházet od stejného sochaře.⁹⁸⁾

Ke štafirování nového hlavního oltáře a kazatelny se přikročilo až v roce 1778. Provedl je spolu se štafirováním křtitelnice chrastavský měšťan a štafír Michael (na jiném místě se píše František) Kandler, jenž dostal za štafirování hlavního oltáře 180 zl., za štafirování kazatelny 140 zl. a za štafirování křtitelnice 24 zl. Jakési nepatrné opravy vykonali při té příležitosti i frýdlantský sochař a novoměstský truhlář, kteří za ně obdrželi nevelkou částku 1 zl. 48 kr.⁹⁹⁾

Dnes ovšem určování hájkovských řezbářských figurálních děl, zbývajících ještě v kostele sv. Kateřiny v Novém Městě pod Smrkem, značně ztěžuje nejen nepůvodní stav hlavního oltáře, ale i pravděpodobná proměna originálů po řadě oprav. Podle soupisu uměleckých památek Čech byl hlavní oltář nově postaven v letech 1821–1829 a restaurován v roce 1899.¹⁰⁰⁾ V současnosti, jak se zdá, zde k Hájkově sochařské tvorbě ukazují alegorické andělské postavy Víry a Naděje na bocích hájkovského tabernáklu a nespíš i figury vznášejících se andělů po obou stranách obrazu sv. Kateřiny od Josefa Führiha z roku 1822, kdy došlo k zásadní úpravě stavby hlavního oltáře, původně pravděpodobně rámového.

Podobně zůstává i v archivních pramenech v anonymitě autor řezbářských prací provedených na hlavním oltáři

Obr. 32: Jan Hájek, hlavní oltář, 1777, kostel sv. Prokopa, Libošovice, okres Jičín (foto Národní památkový ústav, Pardubice).

z let 1768–1771 v kostele sv. Linharta v Hlavicích (okres Liberec). Z kostelních účtů hlavického kostela jsme informováni o pořízení hlavního oltáře, nikoli však o jeho autorovi. V roce 1768 bylo z kostelních peněz po srážce 3 zl. zapláceno 130 zl. „truhlářovi Jakubovi Flerovi.“ Není tu sice uvedeno, za co Fler tyto peníze obdržel, je však nepochybné, že šlo o hlavní oltář, o němž je v účtech výslovně řeč k roku 1770, kdy bylo „na nový velký oltář přidáno od kostela“ 20 zl.; další peníze tedy zřejmě zaplatili dobrodinci. Posléze roku 1771 bylo do knihy kostelních účtů zapsáno, že bylo zapláceno ještě 60 zl. „za nový obraz svatého Linharta na velký oltář od roku 1770“.¹⁰¹⁾

I když se prameny o jménu autora nezmiňují, v hlavickém kostele sv. Linharta můžeme Janu Hájkovi připisat především dvojici vznášejících se andělů po stranách oltářního rámu s obrazem světce, jemuž je kostel zasvěcen.

97) SOKA Liberec, FÚ Nové Město pod Smrkem, Annales ecclesiae parochialis Neostadiensis, s. 29; obdobně tamtéž, s. 86.

98) Dodejme ještě, že podle zprávy, obsažené v téže výše citované knize kostelních účtů, byla v Novém Městě v roce 1771 postavena na náměstí kamenná socha sv. Jana Nepomuckého, na jejíž udržování zřídila fundaci Apollonia Rößlerová, měšťanka a řeznice. Ani zde není uváděn autor sochy.

99) SOKA Liberec, FÚ Nové Město pod Smrkem, Annales ecclesiae parochialis Neostadiensis, s. 31; obdobně tamtéž, s. 101.

100) Zdeněk Wirth a kolektiv spolupracovníků, o. c. v pozn. 5, s. 531.

101) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2460.

Obr. 33: Jan Hájek, socha sv. Norberta, 1777, hlavní oltář, kostel sv. Prokopa, Libošovice, okres Jičín (foto Národní galerie v Praze).

Nabádá nás k tomu srovnání s postavami andělů plnicích tutéž dekorativní funkci na rámovém oltáři v kostele sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou. Ostatně nejde o podobnost ojedinělou. Také kompozice a ornamentální prvky a jejich rozmístění si v obou případech, jak v Hlavicích, tak v Hrádku, vzájemně odpovídají.

Koneckonců k Hájkovi nás také přivádějí sošky obou andělů na vrcholu oltářní stavby s tabernáklem, mezi nimiž u hájkovských prací toho druhu je již tradičně umístěna soška apokalyptického beránka s korouhví vzkříšení, spočívajícího na knize se sedmi pečeti. Právě s takovou sochařskou výzdobou Hájkových tabernáklů jsme se již setkali na skice hlavního oltáře v kostele sv. Vavřince ve Vsi a s podobnou konfigurací i v ludvíkovské svatyni.

Jak se zdá, i světecké postavy z obou stran tabernáklu hlavického kostela budou Hájkovým řezbářským dílem, ovšem se značnou inspirační orientací na jelínkovské sochařské umění.

Proti předchozím lokalitám je řezbářská práce na hlavním oltáři kostela sv. Prokopa v Libošovicích (okres Jičín) v archívních pramenech jmenovitě autorsky doložena. V roce 1777 bylo z kostelních peněz zapláceno 190 zl. „za nově

Obr. 34: Martin Jelínek st. – Josef Jiří Jelínek, socha sv. Norberta, 1730 až 1740, boční oltář, kostel Povýšení sv. Kříže, Kosmonosy, okres Mladá Boleslav (foto Národní památkový ústav, úz. odb. pracoviště středních Čech v Praze, 1967).

zhotovený a osazený hlavní oltář mnichovohradištskému sochaři Hájkovi a pak soboteckému truhláři Stöwrovi“, dále 30 zl. „mnichovohradištskému malíři Patočkovi“, jenž namaloval nový oltářní obraz sv. Prokopa, a drobné částky obdrželi ostatní řemeslníci, kteří byli stavby nového hlavního oltáře účastni. O dva roky později, v roce 1779, bylo pak ještě zapláceno 250 zl. „pražskému štafírovi Janu Ferdinandu Houdkovi za zcela nové štafírování hlavního oltáře“. ¹⁰²⁾

Jak vyplývá z uvedeného pramene, dodal Jan Hájek do kostela sv. Prokopa v Libošovicích veškerou řezbářskou (figurální a zřejmě i ornamentální) výzdobu hlavního rámového oltáře. V odborné literatuře byly sochy sv. Norberta a sv. Ivana na bočních oltářních brankách připisovány buď Martinu Ignáci Jelínkovi a řazeny k pracím se šedesátých až sedmdesátých let 18. století, ¹⁰³⁾ nebo Martinu Ignáci Jelínkovi a dílenskému spolupracovníkovi, přičemž jejich vznik byl kladen do doby kolem roku 1760. ¹⁰⁴⁾ Nelze si tu totiž ne-

102) SOA Zámorsk, Vs Kost, Kirchen-Rechnungs-Buch für die Lyboschowitz Filial-Kirchen des Scti Procopii 1774–1862.

103) Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 68, s. 35.

104) Tomáš Hladík, Sv. Norbert, Sv. Ivan, in: Radana Hamsíková – Tomáš Hladík – Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 68, s. 181.

Obr. 35: Jan Hájek (?), socha sv. Judy Tadeáše, kolem roku 1785, boční oltář na evangelijní straně, kostel sv. Marii Magdalény, Sobotka, okres Jičín (foto M. Suchomel, 1970).

povšimnout skutečnosti, že s jelínkovskými sochařskými uměleckými díly je přinejmenším poji totožné kompozice. I zde ovšem patří kompoziční primát Jelínkům.

Někdy mezi léty 1730 a 1740 dodala kosmonoská dílna do kosmonoského piaristického kostela Povýšení sv. Kříže na boční oltář na evangelijní straně sochy sv. Blažeje a sv. Norberta. Za autory jsou zde považováni Martin Jelínek st. a Josef Jiří Jelínek.¹⁰⁵⁾ Hájkova socha sv. Norberta v Libošovicích se od kosmonoské dřevorezby liší, pokud se týká sochařského rozvrhu, pouze zrcadlově obrácenou kompozicí. Nemusíme zde snad ani příliš zdůrazňovat, že vzhledem k odlišnosti původce se v libošovické svatonorbertské skulptuře setkáváme i s jiným modelačním a rukopisným řezbářským provedením. Navíc se výrazně na obou sochách od sebe odlišují fyziognomie obou démonů zašlapávaných světcem. Tvář démona jelínkovské sochy sv. Norberta charakterizuje expresivní výraz, tvář démona Hájkovy svatonorbertské dřevorezby pak spíše demence. Nicméně sochařské zpodobení světcovy fyziognomie s přivřenými víčky, v obou případech téměř shodné, napovídá opět hodně

Obr. 36: Jan Hájek, socha sv. Judy Tadeáše, kolem roku 1757, boční oltář na epištolní straně, kostel Navštívení Panny Marie, Bozkov, okres Semily (foto M. Suchomel, 1968).

o někdejší Hájkově výuce a velice dlouhodobé závislosti na umění kosmonoských Jelínků. Postava sv. Norberta v Libošovicích ovšem časem pozbyla jeden ze světcových atributů – monstranci, kterou pozdvíhovala levá ruka.

Také dřevorezba sv. Ivana, Norbertův figurální protějšek na hlavním libošovickém oltáři, navazuje na dřívější jelínkovské sochařské práce téhož ikonografického námětu. Vzpomeňme tu na skulpturu sv. Ivana z roku 1724 od Josefa Jiřího Jelínka na velkém kamenném mostě hradu Valdštejna. Rukopis a modelace draperie Hájkova díla nedocílují ovšem té suverénní bezprostřednosti a tvůrčí jistoty a skvělého ovládnutí sochařských nástrojů, jaké obdivujeme vždy znovu a znovu u Martina Jelínka st. a jeho nevlastního bratra Josefa Jiřího.

Libošovické dřevorezby nás však přivádějí ještě za dalšími možnými sochařskými pracemi Jana Hájka. Máme zde na mysli sochy sv. Josefa s Ježíškem a sv. Judy Tadeáše na bočním oltáři na epištolní straně v kostele sv. Marii Magdalény v Sobotce (okres Jičín), tedy kostele, jemuž byl podřízen filiální kostel libošovický. Postava sv. Josefa se modelací i řezbářským rukopisem viditelně přibližuje modelačnímu a rukopisnému pojednání svatonorbertské skulp-

105) Miloš Suchomel, Sv. Norbert, Sv. Blažej, *tamtéž*, s. 80 a 86.

tury z hlavního oltáře kostela sv. Prokopa v Libošovicích. Ruce, vlasy, draperie i vrapování, rýhování prozrazují ruku téhož mistra. Také protějšek sv. Josefa na soboteckém oltáři, jímž je dřevorezba sv. Judy Tadeáše, prozrazuje svou provenienci v Hájkově mnichovohradištské dílně. Stačí ji porovnat se sochou téhož světce na zde již zmiňovaném bočním oltáři v kostele Navštívení Panny Marie v Bozkově.

Máme však za to, že sochy sv. Josefa s Ježíškem a sv. Judy Tadeáše byly do Sobotky Janem Hájkem dodány snad o několik let později než jeho dřevorezby hlavního oltáře do Libošovic. Pozoruhodné je na postavě sv. Josefa s Ježíškem, že ji charakterizuje řezbářský projev, který není tak nápadně spjat s obvyklou Hájkovou inspirační oblastí v okruhu kosmonoské jelínkovské dílny. Pro světcovu tvář s ostrými hranami očních víček, obočí i rtů, se zdůrazněnou rytou kresbou vlasů a vousů nenajdeme v jelínkovské sochařské tvorbě obdobu. Tato zdánlivá, snadno přehlédnutelná podrobnost by sice mohla svědčit o týmové práci v Hájkově sochařské dílně, která v 18. století není žádným překvapivým, mimořádným zjevem, ale v našem případě jde zřejmě o pozdější řezbářský rukopis samotného Jana Hájka (inspirovaného již tvorbou Ignáce Františka Platzera). Dosvědčují to komparace soboteckých soch s dřevorezbami andělů z roku 1787 v hejnickém kostele.

Pokud se týká libošovického oltáře, nabízí se tu ještě jedna nepřehlédnutelná pozoruhodnost. Kompozice celku vychází z kresebného návrhu z konce šedesátých let 18. století, který Jan Hájek vytvořil před zahájením prací na rámovém oltáři v kostele sv. Vavřince v obci Ves. A není zde zapomenuto ani na charakteristickou sošku ležícího beránka s korouhví vzkříšení mezi dvěma dětskými andělskými postavkami na tabernáklu. To však není všechno. Hájкова kresba a modelace a rukopis figurálních dřevorezeb hlavního oltáře sv. Prokopa v Libošovicích nám totiž dovolují nově přiřadit k řezbářským dílům Jana Hájka další rámový oltář, a to v kostele sv. Václava v Dolní Krupě (okres Mladá Boleslav). Ten byl v minulých letech v odborné literatuře počítán k sochařským pracím Martina Ignáce Jelínka a dílenského pomocníka a nebyla tu vyloučena ani určitá korekturská účast Josefa Jiřího Jelínka.¹⁰⁶⁾ Dnes díky objeveným archivním pramenným zprávám, umožňují-

Obr. 37: Jan Hájek (?), hlavní oltář 1775–1780, kostel sv. Václava, Dolní Krupá, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1968).

cím obsáhlejší a podrobnější poznání Hájkovy tvorby, zjišťujeme, že mnohé starší atribuce získávají v tomto novém světle jiné obrysy a připsání kosmonoské dílně tak v současnosti neobstojí.

Pro Hájkovo autorství v případě hlavního rámového oltáře v kostele sv. Václava v Dolní Krupě mluví řada přesvědčivých indicií. Předně porovnáme-li rámové oltáře z Libošovic, Vsi a Dolní Krupé, zjistíme, že se vzájemně téměř neliší. Nad svatostánkem v Dolní Krupě sice chybí soška apokalyptického beránka s korouhví vzkříšení, ale je víc než pravděpodobné, že tam mohla původně být. Sošky dvou bočních andělů tam ovšem zůstaly. Ještě zásadněji však podporují Hájkovo autorství jednotlivá řezbářská figurální díla, vzájemně si blízká kompozicí, modelací i rukopisným pojednáním. Stačí porovnat figury andělů na bocích tabernáklů a bohatě řezaných rámců oltářních obrazů v kostelech sv. Kříže v Liberci, sv. Kateřiny v Novém Městě pod Smrkem, sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou a Narození Panny Marie v Klášteře Hradišti nad Jizerou s totožnými postavami na oltářích v Libošovicích, ve Vsi a v Dolní Krupě, abychom byli přesvědčeni o autorství mnichovohradištské dílny Jana Hájka. Takovým markantním příkladem totožných detailů, obdařených totožnými fyziognomiemi i řezbářským rukopisem, mohou posloužit dřevorezby andělů z Dolní

106) Miloš Suchomel, Sv. Vít, *tamtéž*, s. 178, (obr. na str. 179).

Obr. 38: Jan Hájek (?), socha sv. Víta, 1775–1780, hlavní oltář, kostel sv. Václava, Dolní Krupá, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1968).

Krupé a z Kláštera Hradiště nad Jizerou. Nelze si nepovšimnout ani dalších rukopisných paralel například mezi sochami sv. Víta a sv. Ludmily na bočních brankách hlavního oltáře v Dolní Krupé a sochami sv. Norberta a sv. Ivana totožně umístěnými v libošovickém kostele. Dřevořezbu sv. Ivana právě tak jako řezbu sv. Ludmily charakterizuje poněkud rozpačité, nejisté líčení draperie, s jakým se obvykle u kosmonoských mistrů nesetkáváme. Vezmeme-li tedy v úvahu uvedené komparace, vychází nám z nich i časové zařazení Hájkova díla v Dolní Krupé. S největší pravděpodobností tu hlavní oltář byl postaven v době mezi léty 1775 a 1780.

V téže době dodává Jan Hájek do kostela Nanebevzetí Panny Marie v Oseku (okres Jičín) – tedy dalšího filiálního kostela sobotecké farnosti – impozantní, již tradičně rámový hlavní oltář. V roce 1777 bylo „podle kvitance a uzavřené smlouvy za nový hlavní oltář v Oseku mnichovohradištskému sochaři Hájkovi“ zapláceno spolu s truhlářskou prací 220 zl. Téhož roku bylo dalších 55 zl. zapláceno za oltářní obraz „mnichovohradištskému malíři Patočkovi“.¹⁰⁷⁾

Ani tento sochařsky poměrně náročně vybavený oltář nebyl až dosud v odborné literatuře připisován Janu Hájkovi

107) SokA Jičín, Děkanský úřad Sobotka, Wosecker-Filial-Kirchen Rechnungs-Buch und auch Nepriwëcer Kirche vom Jahre 1723.

vi. Hájek se tu ostatně prokazatelně vrací k důvěrně známým sochařským dílům kosmonoských Jelínků. Tak socha sv. Jáchyma na evangelijní straně oltáře má svůj jelínkovský vzor v dřevořezbách sv. Josefa z let 1748–1751¹⁰⁸⁾ od Josefa Jiřího Jelínka v kostele Jména Ježíš v Lánech, sv. Jáchyma z let 1755–1765 od Martina Ignáce Jelínka v kostele sv. Marii Magdalény v Sobotce¹⁰⁹⁾ a opět sv. Jáchyma z doby kolem roku 1770 od Martina Ignáce Jelínka v kostele sv. Jakuba Většího v Jičíně.

Podobně i sochu sv. Anny na epištolní straně oseckého oltáře lze porovnávat s předchozími sochařskými díly kosmonoských Jelínků, v prvé řadě však s dřevořezbou sv. Anny z doby kolem roku 1750 od Josefa Jiřího a Martina Ignáce Jelínka. Skulpturu vlastní Národní galerie v Praze.¹¹⁰⁾ Ke komparaci se tu nabízí i socha sv. Alžběty z doby kolem roku 1770 od Martina Ignáce Jelínka z kostela sv. Jakuba Většího v Jičíně.¹¹¹⁾

Z osecké řezbářské figurální výzdoby hlavního oltáře vděčí za svůj vznik Jelínkům zdaleka nejvíce Hájkova vznášející se nebeská postava Boha Otce s typickou vlající draperií, umístěná na samém vrcholu oltáře. Je to zpodobení, jaké této personifikaci Boha Otce vtiskli Jelínkové. Vzpomeňme tu na skvělé nadčasové božské dřevořezby od Josefa Jiřího Jelínka z druhé poloviny čtyřicátých let 18. století na hlavním oltáři v kostele Povýšení sv. Kříže v Kosmonosích nebo z let 1748–1751 na nástavci hlavního oltáře kostela Jména Ježíš v Lánech. Jenomže skvělá umělecká, řezbářská úroveň těchto chef d'oeuvrů Josefa Jiřího Jelínka je pro Jana Hájka již nedostižitelnou metou.

Za samostatná, nezávislá Hájkova řezbářská díla bychom v Oseku mohli (ovšem s určitou licencí) považovat skupinu tří dvojic andělů rozličných rozměrů, z nichž jsme si zvykli u Hájkových oltářů nejčastěji vídat vznášející se andělské figury na bocích řezaných rámců.

I když se v detailech osecký oltář nevyrovná sochařským pracím Josefa Jiřího Jelínka, jako celek nepochybně patří k tomu lepšímu, zdařilejšímu a výtvarně hodnotnějšímu, co bylo v dané, poměrně pozdní době v této oblasti i výtvarné sféře a specializaci vytvořeno.

Ani archivní prameny týkající se kostelů sv. Ducha a Nejsvětější Trojice v Českém Dubu (okres Liberec) neodhalují jméno autora řezbářských děl umístěných ve vnitřních prostorách na oltářích, nicméně některá díla jelínkovsko-hájkovskou příslušnost do jisté míry prozrazují.

Soudobá farní pamětní kniha uvádí, že 1. června 1762 dal děkan Vojtěch Tobáš Hollauer „hlavní oltář v kostelíku Nejsv. Trojice, který byl předtím celý starý a černý, bez oltářních dveří a bez soch“, svým nákladem a za přispění kostelního jmění a odkazu Terezie Schwartzové „opatřit dveřmi a sochami, jakož i listovím, obnovit a zcela nově štafirovat“. Roku 1765 dal též děkan v kostele Nejsvětější Trojice dva postranní oltáře opravit, nově štafirovat a opatřit novými

108) Zpřesnění datace vzniku lánského oltáře Jezulátka podle SOA Praha, Vs Krivoklát - Hlavní pokladna, kniha 56, fol. 212r.

109) Máme zde na mysli sošku sv. Jáchyma, která stávala na zrušeném bočním oltáři na epištolní straně kostela sv. Marii Magdalény v Sobotce v blízkosti kruchty (Miloš Suchomel, Sv. Jáchym [?], in: Radana Hamsíková – Tomáš Hladík – Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 68, s. 172).

110) Inv. č. P 330.

111) Miloš Suchomel, Řezbářská díla kosmonoských Jelínků v kostele sv. Marii Magdalény v Sobotce, in: Radana Hamsíková – Milena Nečásková – Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 60, s. 11.

Obr. 39: Jan Hájek (?), socha anděla, 1775–1780, hlavní oltář, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Klášter Hradiště nad Jizerou (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1968).

oltářními obrazy a místo antependií zhotovit dřevěné postamenty.¹¹²⁾

Roku 1768 podle této pamětní knihy „byla zrušena stará kazatelna, která dříve stála u pilíře v presbytáři, a místo ní byla vedle sakristie zřízena nová, která stála 26 zl.“¹¹³⁾ V následujícím roce pak dal děkan Hollauer za 18 zl. kazatelnu „obnovit a štafirovat“.¹¹⁴⁾ Roku 1778 pořídil František Sluka z vlastního jmění za 12 zl. 36 kr. „dvě sochy na hlavní oltář, totiž sv. Dominika a sv. Vincence Ferrerského“. V následujícím roce dal týž dobrodinec tyto sochy za 12 zl. bíle štafirovat.¹¹⁵⁾ Všechny tyto zprávy se již týkají nikoli hřbitovního kostela, nýbrž farního kostela sv. Ducha.

Ještě v kostelním inventáři z roku 1790 je v kostele sv. Ducha zapsán hlavní oltář se dvěma „vyřezanými, sádrou potaženými“ sochami sv. Vincence a Dominika, avšak v dalším dochovaném inventáři z roku 1833 je již hlavní oltář v kostele sv. Ducha uveden s bíle štafirovanými sochami sv. Petra a Pavla, zatímco na hlavním oltáři v kostele Nejsvětější Trojice jsou v tomto inventáři zaznamenány dvě blíže neoznačené sochy, které následující inventář z roku 1857 identifikuje jako sochy sv. Dominika a Tomáše Akvinského;¹¹⁶⁾ nepochybně jde ve skutečnosti o sochy sv. Dominika a Vincence Ferrerského, které byly tedy někdy mezi lety 1790 a 1833 přeneseny z kostela sv. Ducha do kostela Nejsvětější Trojice.

V kostele sv. Ducha v Českém Dubu dnes žádné sochařské dílo, které by odpovídalo výtvarnému projevu Jana Hájka, nenacházíme. Nicméně mezi jelinkovské sochařské práce by tu mohla být počítána skulptura sv. Anny vy-

učující Pannu Marii, v níž nalézáme určité modelační a rukopisné vazby na ikonograficky totožná díla kosmonoského ateliéru.

Ve hřbitovní kapli Nejsvětější Trojice by však za dřevořezby Jana Hájka mohly být považovány postavy sv. Dominika a sv. Vincence Ferrerského na bočních brankách podstatně starší oltářní stavby z posledních desetiletí 17. století. Pro Hájka by tu svědčila poměrně nápadná podobnost se světeckými sochami na hlavním oltáři kostela sv. Linharta v Hlavicích a kostela sv. Prokopa v Libošovicích. Prozrazuje jej především hrubý, syrový povrchový reliéf, působící dojmem skici. Ani zde však nelze zcela zavrhnout a popřít Hájkovu inspiraci v jelinkovské produkci.

Jestliže v Českém Dubu a v Hlavicích prameny autora kostelních figurálních dřevořezb

neuvádějí jmenovitě a uměleckohistorické rozborů v nich tak nenalézají oporu ke zpracování monografie, a musí se tak spokojit s hypotézami, pak v případě kostela sv. Anny v Andělce (okres Liberec) archivní prameny autora řezbářské výzdoby uvádějí, i když nikoli jmenovitě.

Podle kostelních účtů byl totiž v roce 1780 do kostela v Andělce za 19 zl. „koupen nový tabernákl od sochaře z Mnichova Hradiště“,¹¹⁷⁾ přičemž další 2 zl. 20 kr. byly zaplacené za jeho dovoz.¹¹⁸⁾

Ani v případě hlavního oltáře kostela sv. Anny v Andělce se Jan Hájek neodchyluje od svého obvyklého a osvědčeného řešení tabernáklu se soškami dvou andělků na bocích a beránka s korouhví vzkříšení uprostřed na vrcholu. Tuto již tradiční sestavu figurálních dřevořezb ještě doplňuje podobně nezbytná dvojice andělských postav s rozepjatými křídly na volutových soklech z obou stran svatostánku.

V první polovině osmdesátých let 18. století však Jan Hájek znenadání opouští schéma oblíbených rámových oltářů a dodává do kostela sv. Mikuláše v Lomnici nad Popelkou (okres Semily) a do chrámu sv. Petra v hornolužickém Budyšině až do té doby v jeho tvorbě nevidané bizarní oltářní stavby.

Lomnický farní kostel sv. Mikuláše byl, pokud jde o hroubou stavbu, nově vybudován v letech 1781–1782, načež, jak uvádí soudobá pamětní kniha Antonína Kincla, „v létu 1783 a 1784 a 1785 se jak řezba na oltáře, tak mramorování oltářů a kazatedlnice konalo“.¹¹⁹⁾

O výsledcích tohoto pořizování nového mobiliáře nás pak informuje inventář z roku 1787, který uvádí, že v kostele se tehdy nacházely tři oltáře, totiž hlavní oltář, vyzdobený mramorářskou a sochařskou prací a celý štafirovaný,

112) SOKA Liberec, FÚ Český Dub, Kirchen-Buch der Aychischen Stadt- und Pfarrkirchen des heyl. Geistes, fol. 27r.

113) *Tamtéž*, fol. 27v.

114) *Tamtéž*, fol. 26r.

115) *Tamtéž*, fol. 30r.

116) Diecézní archiv Litoměřice, Fary I., Český Dub.

117) „Einen neuen Tabernakel erkaufte von Bildhauer aus Munchengraz.“

118) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2113, inv. č. 8328.

119) SOKA Semily, AM Lomnice nad Popelkou, sign. KR-385, s. 170.

postranní oltář sv. Jana Nepomuckého, rovněž s mramorářskou a sochařskou prací a také štafírovaný, a další postranní oltář, ještě neštafírovaný. Kromě oltářů tu byly i dvě zpovědnice z tvrdého dřeva, vyzdobené sochařskou prací, z nichž jedna byla už štafírovaná, a také kazatelna s mramorářskou a sochařskou prací, celá štafírovaná. U všech těchto mobilií je uvedeno, že byly pořízeny nově po roce 1771, kdy byl sepsán předešlý inventář (ve skutečnosti jistě až po roce 1781, tedy po vzniku nového kostela).¹²⁰⁾

Podrobné zprávy o pořizování tohoto nového zařízení kostela přináší dochované rejstříky výdajů (Bau-Register či Hand-Register) za jednotlivé roky. Se sochařskou prací se v nich poprvé setkáváme již roku 1781, kdy bylo zaplacen 8 zl. jako záloha „kameníkovi z Paky a sochaři“, a to za práci „na průčelí“. ¹²¹⁾ Téhož roku byly již pořizovány oltáře (ovšem ještě bez sochařské výzdoby), neboť tehdy byly z kostelní pokladny placeny menší částky kovářovi za hřebíky, potřebné ke stavění oltářů, a také truhlářovi za práci při osazování oltářů i kostelních lavic.¹²²⁾

Roku 1782 byla nejmenovanému sochaři zaplacen další záloha ve výši 10 zl. Tato odměna se stejně jako oněch 8 zl. z předešlého roku nepochybně týkala sochařských prací na průčelí kostela, jak to naznačují i další platby roku 1782 – kameník tehdy dostal 32 zl. „za velké dveřní ostění i se třemi anděly“, 2 zl. byly zaplaceny „Moleriovi za štafírování a pozlacení andělů nahoře na průčelí“ a 51 krejcarů stál provaz, použitý „při vytahování andělů a váz na průčelí“.

Se sochařskou prací pro interiér kostela se v rejstřících setkáváme (v souhlase s výše uvedenou zprávou Kinclovy pamětní knihy) počínaje rokem 1783. Toho roku bylo nejprve dne 24. května zaplacen „sochaři panu Hájkovi“ 108 zl. „za provedení práce na hlavní oltář“, načež 31. května bylo zaplacen ještě jednak 17 zl. 45 kr. „sochaři a truhláři za postavení kazatelny až k omítce [?]“, ¹²³⁾ jednak 4 zl. „týmž ja-

Obr. 40: Jan Hájek, hlavní oltář, 1777, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Osek u Sobotky, okres Jičín (foto Národní památkový ústav, Pardubice).

ko záloha na menší oltářík“. ¹²⁴⁾ Někdy poté bylo „na malý oltářík“ zaplacen ještě dalších 12 zl. 51 kr., ale tentokrát kupodivu „pražskému sochaři“, načež 6. listopadu 1783 bylo zřejmě rovněž na malý oltářík zaplacen (snad téměř záhadnému pražskému sochaři, se kterým se již více v pramenech nesetkáváme) ještě 14 zl.

Pokud jde o hlavní oltář, resp. jeho sochařskou výzdobu, ta byla do Lomnice přivezena v polovině června 1783, neboť dne 15. června toho roku byly zaplacen 4 zl. 17 kr. za „dvě řady do Mnichova Hradiště, které odvezly oltář“. Pak na hlavním oltáři od srpna 1783 až do roku 1784 pracoval nejmenovaný štafir, který za svou práci dostal celkem 75 zl., a nejmenovaný pražský mramorář, který za práci na hlavním oltáři od roku 1782 do března 1784, kdy byl hlavní oltář zcela zaplacen, obdržel 389 zl.; dalších 238 zl. 27 kr. pak

120) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 330; totéž: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 331.

121) SOKA Semily, FÚ Lomnice nad Popelkou, spisy.

122) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 330; totéž: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 331.

123) „D. 31. dito dem Bildhauer undt Tischler von Verfertigung [opraveno na: Aufbawung] der Cantzl bieß zum Anwurf – 17.45.“

124) „Eodem selben Draufgeldt auff daß kleinere Altar – 4.0.“

Obr. 41: Jan Hájek (?), sochy sv. Vincence Ferrerského a sv. Dominika, 1778, hlavní oltář, kostel Nejsvětější Trojice, Český Dub, okres Liberec (foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1968).

dostal mramorář spolu se svým synem za blíže neuvedenou práci během roku 1784.

Z roku 1784 máme zprávy jen o drobnějších platbách za sochařskou práci – nejprve byly zaplaceny 3 zl. „sochaři Hájkovi na dvě sochy Václava a Víta“, nato dostal týž sochař 13. května 18 zl. „za ozdoby na malý oltářík“ a 29. května obdržel Hájek „za malý oltářík“ ještě 7 zl. 17 kr. V září téhož roku dostal sochař (jméno sochařovo již od té doby nebude nikdy uvedeno) ještě zálohu 4 zl. 20 kr. na sochu sv. Mikuláše.¹²⁵⁾ Z kostelní pokladny byly kromě toho v roce 1784 placeny ještě drobné částky zedníkům za vezdění kazatelny, tesařovi za postavení lešení u kazatelny pro mramoráře a 2 zl. 31 kr. stálo „přivezení sochařské práce na kazatelnu z Mnichova Hradiště až sem“.¹²⁶⁾

Roku 1785 bylo zaplaceno 60 zl. „sochaři za sochu sv. Mikuláše“ a 18 zl. „témuž za 4 kamenné vázy“. V následujícím roce 1786 byly do kostela zhotoveny dvě zpodobnění –

za první z nich dostal lomnický truhlář 22 zl. a sochař 18 zl., za druhou pak sobotecký truhlář 26 zl. 17 kr. a sochař rovněž 18 zl. Kromě sochaře pracoval v kostele v roce 1786 i štafír, ježmuž bylo zaplaceno nejprve 20 a potom 10 zl. na sochu sv. Mikuláše, nato 30 zl., jimiž byla v úplnosti zaplacená jeho práce na hlavním oltáři, a nakonec dne 1. října obdržel 36 zl. za kazatelnu, 4 zl. 30 kr. za různé opravy a 1 zl. jako spopitné jeho tovaryšovi.¹²⁷⁾ Kniha kostelních účtů se nadto k tomuto roku zmiňuje i o další sochařové práci – podle ní dostal tehdy sochař 3 zl. „za 2 křížky na korouhve“ a 60 zl. dohromady „za sochařskou práci na 2 zpodobnění a varhany“, zatímco štafír z kostelních peněz obdržel 50 zl. za „štafírování dolní části kazatelny“, 15 zl. za zlato k této práci a 30 krejcarů za zhotovení lešení.¹²⁸⁾

V roce 1787 byla do kostela pořízena ještě nová křtitelnice. Sochařovi bylo tehdy zaplaceno jednak 24 zl. za tuto křtitelnicí, jednak 17 zl. 30 kr. jako doplatek za křtitelnicí spolu s opravou oltáře sv. Jana Nepomuckého. Zároveň štafír obdržel za svoji práci na tomto oltáři celkem 125 zl., dalších 35 zl. dostal za práci na zpodobnění a 5 zl. „za 2 postříbřené anděly u svatého Konstancia“.¹²⁹⁾

Roku 1788 bylo ještě zaplaceno 8 zl. truhlářovi za další zpodobnění, týž řemeslník dostal ještě 1 zl. 30 kr. „za kostru (Gestell) ke křtitelnici“¹³⁰⁾ a v roce 1789 bylo štafírovi zaplaceno 30 zl. za zpodobnění a 18 zl. za blíže neuvedenou práci,¹³¹⁾ čímž práce na vybavování kostela mobiliářem skončily.

V archivních pramenech se zachovala skica, zobrazující budoucí podobu hlavního oltáře v kostele sv. Mikuláše v Lomnici nad Popelkou.¹³²⁾ Tento kresebný návrh v podstatě připomíná koncepcce hájkovských a jelínkovských rámo-

126) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 330; totéž: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 331.

127) SOKA Semily, FÚ Lomnice nad Popelkou, spisy.

128) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 330; totéž: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 331.

129) SOKA Semily, FÚ Lomnice nad Popelkou, spisy.

130) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 330; totéž: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 91, inv. č. 331.

131) SOKA Semily, FÚ Lomnice nad Popelkou, spisy.

132) Tamtéž.

125) SOKA Semily, FÚ Lomnice nad Popelkou, spisy.

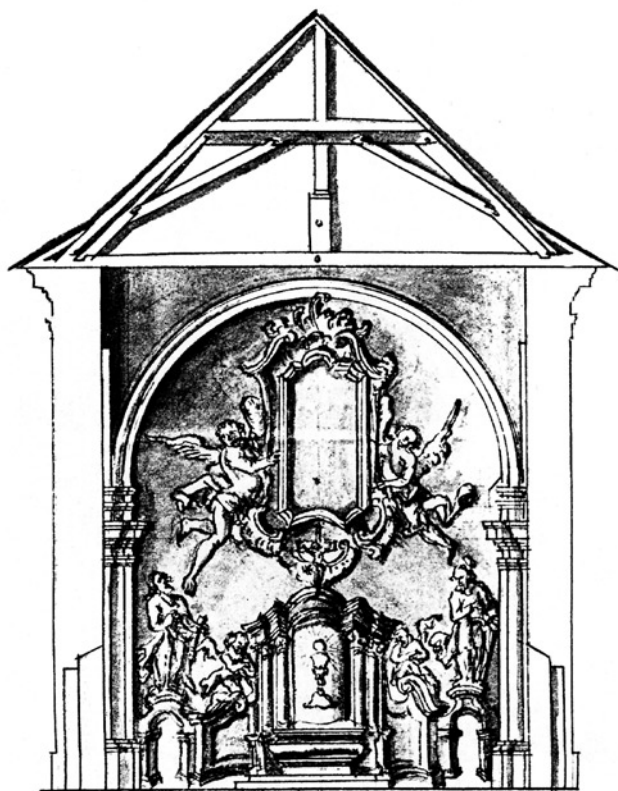
vých oltářů s andělskými postavami na volutových soklech na bocích tabernáku a se vznášejícími se anděly, nesoucími těžký, ornamentálně zdobený rám s oltářním obrazem. Sochy světců jsou zde umístěny na boční oltářní branky, tedy spíše jelínkovským než hájkovským způsobem. Autora skici neznáme, ale mohl jím být i stavitel kostela, neboť náčrt je součástí stavebních rozvrhů a půdorysů. Nicméně právě takový oltář bychom od Hájka v Lomnici nad Popelkou očekávali. Skutečnost je ovšem poněkud jiná.

Pokud zde máme před sebou v současné době autentické Hájko-vo řezbářské dílo, pak v tomto případě upustil od obvyklého rozvrhu rámového oltáře a běžný masivní, působivě řezbářsky vybavený rám nahradil neméně efektní sochařskou skupinou Apotheosy sv. Mikuláše. Jenomže na bocích ponechal sochařsky zdobené branky, které s touto centrální, oddělující se skupinou tvoří právě harmonicky dokonalý celek, sevřené kompaktní řezbářské dílo. Na branky umístil dřevorezby latinských církevních Otců sv. Ambrože a sv. Augustina. Figurální sochařská díla hlavního oltáře lomnického kostela sv. Mikuláše připomínají podobné řezbářské práce na hlavním oltáři v kostele sv. Bartoloměje v Hrádku nad Nisou. Srovnáme-li lomnické sochy Jana Hájka s těmi, které dodal na hlavní oltář kostela sv. Anny v Jeřmanicích, na prvý pohled nás překvapí metamorfóza, kterou absolvoval Hájkův umělecký projev, odcizující se zde sice v řezbářské formulaci povrchu dřevěných bloků figur rukopisu kosmonoských Jelínků, ale nabývající větší modelační rozpačitosti v podání draperií. Kazatelna a její sochařská výzdoba se však Hájkovým předchozím řezbářským dílům podobá ještě méně. V sochařské výzdobě vnitřního zařízení kostela sv. Mikuláše v Lomnici nad Popelkou se Jan Hájek sice zbavuje magické působivosti jelínkovské sochařské tvorby, ale – jak se zdá – za cenu určitého kvalitativního poklesu, sestupu. Přesvědčíme se o tom při porovnání lomnických soch s Hájkovými dřevorezbami v kostelech sv. Víta v Příchovicích i sv. Kříže v Liberci. Však také to jsou lokality, kde se Hájek s Jelínky a jejich pracemi setkal a kde byli kosmonosťi mistři buď souběžně s ním, nebo již dříve činní.

Podobně jako pražským Brokoffům, i Janu Hájkovi se podařilo překročit svými zakázkami hranice dnešního českého území. Do hornolužického Budyšina (Bautzen) dodal svá řezbářská díla do interiéru chrámu sv. Petra. Je třeba předem konstatovat, že Hájek těmto pracím věnoval neobyčejnou výtvarnou pozornost i invenční schopnosti. Zdá se, že v tomto případě se opět setkáváme s kvalitativním posunem vzhůru.

Obr. 42: Jan Hájek, hlavní oltář, 1783–1786, kostel sv. Mikuláše, Lomnice nad Popelkou, okres Semily (foto Národní památkový ústav, Praha).

Obr. 43: Anonymní mistr (Jan Hájek nebo Martin Ignác Jelínek?), kresebný návrh stavby hlavního oltáře, kolem 1783, kostel sv. Mikuláše, Lomnice nad Popelkou, okres Semily, Státní okresní archiv Semily (foto Státní okresní archiv Semily).

Obr. 44: Jan Hájek, kazatelna, 1784–1786, kostel sv. Mikuláše, Lomnice nad Popelkou, okres Semily (foto Národní památkový ústav, Pardubice).

Hájkův budyšínský oltář, nacházející se původně v sakristii, dnes (od úpravy interiéru chrámu, k níž došlo v letech 1969–1970) v severní části chórového ochozu chrámu sv. Petra, je zřejmě zasvěcen svátosti pokání (smíření, zpovědi) a patří k těm nejbizarnějším oltářním stavbám, jaké kdy mnichovohradištský mistr vytvořil. Ani u kosmonoských Jelínků se s podobnou kompozicí oltářní architektury nesetkáváme. Nicméně ve figurální výzdobě přece jen objevíme do jisté míry vliv starších jelínkovských dřevorezeb. Oltář dal v roce 1783 zřídit budyšínský kapitulní děkan Johann Joseph Schüller z Ehrenthalu, jenž tento úřad zastával v letech 1780–1794;¹³³ smlouva na zhotovení oltáře nese datum 18. září 1782. Truhlářská práce je dílem častého Hájkova spolupracovníka, libereckého truhlářského mistra Ignáce Breuera.¹³⁴ Připomeňme si jen, že rovněž z roku 1783 pochází i Hájkova netradiční oltářní stavba v Lomnici nad Popelkou.

Budyšínský oltář svátosti pokání charakterizují tři kom-

133) Siegfried Seifert, cit. v pozn. 13, s. 21 a 24, obr. s. 18.

134) Sächsische Landesbibliothek, Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, karta k fotografii č. 121 792.

Obr. 45: Jan Hájek, boční oltář, 1784–1786, kostel sv. Mikuláše, Lomnice nad Popelkou, okres Semily (foto Národní památkový ústav, Pardubice).

poziční akcenty – tabernákl s klečícími anděly po stranách a apokalyptickým beránkem s korouhví vzkříšení, ležícím na knize se sedmi pečeti, dále portálová stavba nad svatostánkem, připomínající poloviční baldachýn, zdobená jednak ornamenty, jednak postavičkami a hlavičkami andělů, a konečně dvě paravanové zpovědnice z obou stran mensy, dekorované sochami sv. Petra (na evangelijní straně) a sv. Maří Magdalény (na straně epištolní). Zpovědnice se sv. Petrem byla určena pro muže, zpovědnice se sv. Maří Magdalénou pro ženy.¹³⁵ Jsou to právě obě Hájkovy dřevorezby kajícíků, v jejichž případě Jan Hájek opět sáhl do bohatého, inspirativního a osvědčeného jelínkovského vzorníku. Nelze zde pochybovat o tom, že Hájek zřejmě znal jak sochy sv. Petra a sv. Maří Magdalény z let 1746–1747 od Josefa Jiřího Jelínka na zpovědnici v presbytáři kostela sv. Bartoloměje v Bakově nad Jizerou,¹³⁶ tak i dřevorezby týchž

135) Siegfried Seifer, cit. v pozn. 13, s. 24.

136) Miloš Suchomel, Sv. Petr, Sv. Maří Magdaléna, in: Radana Hamsíková – Tomáš Hladík – Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 68, s. 128, 129 (obr. tamtéž); k nové dataci viz Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, Archivní prameny o sochařských a malířských dílech kosmonoských Jelínků,

světců ze šedesátých až sedmdesátých let 18. století od Martina Ignáce Jelínka na zpovědnici v kostele sv. Františka Serafinského v Kování.¹³⁷⁾

Hájek současně s oltářem do dómské sakristie zhotovil pro Budyšín (nepochybně rovněž na objednávku děkana Schüllera z Ehrentthalu) ještě dva další umělecké předměty. Roku 1782 totiž dodal jednak bohatě řezaný rám k přenosnému oltáři sv. Josefa do soukromé kaple kapitulních děkanů v budově děkanství,¹³⁸⁾ jednak křtitelnici do domu sv. Petra; ta však byla v roce 1885 přenesena do farního kostela sv. Martina v hornolužické vsi Nebelschütz (Njebjelčicy), kde se nachází dodnes.¹³⁹⁾ Víko této křtitelnice připomíná dekorativní řešení stříšek Hájkových kazatelen (např. v Lomnici nad Popelkou a Jeřmanicích).

Siegfried Seifert identifikoval již ve své publikaci o budyšinském domě ještě další Hájkovo dílo na hornolužickém území, a to hlavní oltář ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Ostřici (Ostritz).¹⁴⁰⁾ Tento hlavní (samozřejmě rámový) oltář se ani rozvrhem, ani jednotlivými figurami zdobícími architekturu neliší od ostatních rámových oltářních staveb, vytvořených na konci sedmdesátých a na počátku osmdesátých let 18. století mnichovohradištskou dílnou. Zdá se však, že ze všech nejvíce připomíná tabernákl a jeho sochařskou výzdobu na hlavním oltáři kostela sv. Jakuba Většího ve Václavících. Blízké jsou si také dřevořezby sv. Petra a sv. Pavla z ostrického i václavického oltáře. Nezvykle velký časový odstup objevujeme v odborné literatuře mezi obrazem Nanebevzetí Panny Marie z roku 1773 od libereckého malíře Philippa Leubnera a Hájkovým oltářem s jeho sochařskou i ornamentální výzdobou z doby kolem roku 1786.¹⁴¹⁾ Vzhledem k tomu, že na ol-

Obr. 46: Jan Hájek, oltář se zpovědnicí, 1782–1783, sakristie chrámu sv. Petra, Budyšín/Bautzen, Německo (foto W. Möbius, Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1953).

táři se již objevuje klasicistní ornamentika, tvarosloví českého empiru a oltář připomíná spíše mladší rezbářská díla Jana Hájka než práce z počátku sedmdesátých let, zdá se datování oltáře do doby kolem roku 1786 blízké skutečnosti. Snad by se mohla doba vzniku oltářní stavby vztahovat ještě na léta krátce po roce 1780. I tento oltář fundoval nám známý budyšinský děkan Schüller z Ehrentthalu, zřejmě Hájkův příznivec, jenž byl ostrickým rodákem;¹⁴²⁾ ja-

Průzkumy památek 9, 2002, č. 1, s. 43.

137) Miloš Suchomel, Poznámky k restaurátorským pracím na polychromovaných sochách českých patronů z Okresního muzea v Mladé Boleslavi, Památková péče 29, 1969, s. 34.

138) Cornelius Gurlitt, o. c. v pozn. 2, s. 199; Georg Dehio, Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Sachsen I. Regierungsbezirk Dresden, Berlin 1996, s. 30.

139) Cornelius Gurlitt, o. c. v pozn. 2, s. 24; Siegfried Seifert, o. c. v pozn. 13, s. 25.

140) Siegfried Seifert, o. c. v pozn. 13, s. 21.

141) Cornelius Gurlitt, Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen 29. Amtshauptmannschaft Zittau (Land), Dresden 1906, s. 151–152; Siegfried Seifert, o. c. v pozn. 14, s. 4, 6. Gurlitt klade oltář do roku 1785, Seifert do doby kolem roku 1786.

142) Siegfried Seifert, o. c. v pozn. 14, s. 4. Autor vyslovuje domněnku, že by od Jana Hájka mohla pocházet i křtitelnice v předsíni ostrického kostela (tamtéž, s. 14).

Obr. 47: Jan Hájek, oltář se zpovědníci, 1782–1783, detail, tabernákl se sochami andělů, chrám sv. Petra, Budyšin/Bautzen, Německo (foto W. Möbius, Sächsische Landesbibliothek- Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1953).

kožto budyšínskému kapitulnímu děkanovi mu byly všechny farnosti na statcích kláštera v St. Marienthalu, tedy i Ostrice, svěřeny do správy.¹⁴³⁾

Asi o něco starší než ostrický hlavní oltář je zřejmě i rozvrhem podobná oltářní stavba, kterou Jan Hájek vytvořil pro farní kostel sv. Bartoloměje v hornolůžické, dnes v Polsku se nacházející obci Działoszyn (Königshain), tedy v další farnosti marienthalského kláštera, sousedící s Ostricí, postavené však na druhé straně řeky Nisy. Podobnosti działoszynského a ostrického hlavního oltáře si povšimla již starší německá literatura, neznající ještě Hájkovo autorství, jež označuje ostrický oltář prostě za „duplikát“ oltáře działoszynského.¹⁴⁴⁾ I obraz pro działoszynský hlavní oltář namaloval liberecký Philipp Leubner, a to v roce 1780. O samotném oltáři víme jen tolik, že roku 1786 bylo zapláceno 100 tolarů za jeho štafirování.¹⁴⁵⁾

Charakteristický (častěji replikovaný) rámový oltář s postavami vznášejících se andělů z obou stran ozdobného rámu, vysoká zástěna tabernáklu, volutové sokly s klečícími andělskými figurami na obou koncích mensy – to vše jsou signatury řezbářských prací Jana Hájka. K ikonografickým unikátům mezi jelínkovskými i hájkovskými světeckými postavami však patří zdejší zpodobení sv. Kryštofa s Ježíškem na boční oltářní brance na epištolní straně. Zato figurální protějšek – dřevorezba sv. Vavřince – má už svého předchůdce v statui téhož světce od Josefa Jiřího Jelínka z doby kolem roku 1724 na hradním mostě na Hrubé Skále. Řezbářsky dokonale provedený, ornamentálně bohatě

vybavený działoszynský oltář počítáme k umělecky nejhodnotnějším dílům Jana Hájka.

Ve druhé polovině osmdesátých let 18. století se Jan Hájek vrací do své zakázkové domény na Frýdlantsko a získává objednávku na řezbářské práce, které je nutno provést v interiéru kostela Navštívení Panny Marie v Hejnicích (okres Liberec).

Z farní pamětní knihy se totiž dovidáme, že v roce 1787 „dne 5. září byl osazen nový tabernákl hlavního oltáře, zhotovený podle římského způsobu (more Romano) zkušeným truhlářem panem Ignácem Breuerem, měšťanem libereckým, a sochařem Janem Hájkem, obyvatelem Hradiště“.¹⁴⁶⁾ Zajímavé je, že současně pracoval pro kostel ještě jiný sochař – kostelní účty tu dokládají činnost mimoňského sochaře Antonína Susky, jenž si 3. března 1787 ve Frýdlantu účtoval za zhotovení „zcela nové kostory (Gestell) s nástavcem a figurou ke křtitelnici“ částku 28 zl.,

místo níž nakonec obdržel jen 25 zl. Kromě toho byly 4 zl. 30 kr. zapláceny za dovoz této sochařské součásti křtitelnice z Mimoně do Hejnice.¹⁴⁷⁾

V Hejnicích nám renomovaný čtyřiapadesátiletý sochařský mistr přichystá další překvapení. Tentokrát nejde o bizarní kompozici oltářní stavby, jak jsme toho byli svědky v kostelech v Lomnici nad Popelkou nebo v Budyšině, ale o radikální proměnu výtvarného projevu. Obrat vskutku diametrální – od tendence směřující k baroknímu sochařskému dynamismu a radikalismu kosmonoských Jelínků k adoraci donnerovského a platzerovského klasicismu. A tak můžeme dnes konstatovat, že mezi komparace fyziognomií sochařských děl Georga Raphaela Donnera a Ignáce Františka Platzerera, které uvádí v monografii platzerovské rodiny Zdeňka Skořepová,¹⁴⁸⁾ se perfektně hodí i tváře Hájkových andělů z hlavního oltáře kostela Navštívení Panny Marie v Hejnicích.

Evidentní výrazovou příbuznost nacházíme mezi hlavami a tvářemi donnerovské sochy Providentie z roku 1739 z kašny na náměstí Mehlmarkt ve Vídni, platzerovskými sochami Nereidy z doby kolem roku 1750 z kašny zámeckého parku v Dobříši a sv. Barbory z doby kolem roku 1780 z hlavního oltáře kostela sv. Kateřiny v Pavlíkově¹⁴⁹⁾ a hájkovskými skulpturami andělů z hejnického oltáře. K této skupině se neoddelitelně řadí i fyziognomie kovových plas-

146) SOKa Liberec, FŮ Hejnice, Liber memorabilium anno salut. 1786 neo-erectae parochiae Haindorffensis, s. 39; viz též Josef Bennesch, Ortsgeschichte von Haindorf, Hejnice 1924, s. 137.

147) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Frýdlant, kart. 2183.

148) Zdeňka Skořepová, O sochařském díle rodiny Platzerů, Praha 1957, s. 57, obr. 29, 30.

149) Miloš Suchomel, K restaurování platzerovských soch z Pavlíkova, Zprávy památkové péče 55, 1995, s. 333–340.

143) Zdeněk Boháč, České země a Lužice, Budyšin – Tišnov 1993, s. 160.

144) Georg Dehio, Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler I. Mitteldeutschland, Berlin 1943, 7. Auflage, s. 290.

145) Cornelius Gurlitt, o. c. v pozn. 141, s. 97–98.

tik čtyř andělů z roku 1771 od Ignáce Novotného na náhrobku sv. Jana Nepomuckého v chrámu sv. Víta v Praze. Vysokou uměleckou hodnotu těchto ojedinelých figurálních sochařských prací Ignáce Novotného ocenil již Emanuel Poche¹⁵⁰⁾ a na jejich porovnání s donnerovskými a platzerovskými sochařskými pracemi upozornila ještě dříve Zdeňka Skořepová.¹⁵¹⁾

Sochy andělů na hlavním oltáři kostela Navštívení Panny Marie v Hejnicích nám umožňují nově připisat Janu Hájkovi další řezbářskou práci, a to postavu anděla-světlonoše z kostela sv. Maří Magdalény v Benátkách nad Jizerou (okres Mladá Boleslav). Socha ještě se svým figurálním protějškem zdobila asi některý z neznámých Hájkových tabernáklů. Klasicistní forma řadí benátskou dřevorezbu k hájkovským pracím vzniklým v časové blízkosti hejnických andělů.

V osmdesátých letech 18. století pracoval Jan Hájek zřejmě v Chrástavě (okres Liberec). Podle Karla F. Kühna byla v chrastavském kostele sv. Vavřínce v letech 1787–1788 obnovena mnichovohradištským sochařem Janem Hájkem kazatelna.¹⁵²⁾ Také toto řezbářské dílo Jana Hájka zřejmě vzalo za své v 19. století, kdy bylo nahrazeno pseudoslohovou prací.

Ze soupisu uměleckých památek Liberecka také zjišťujeme, že Jan Hájek z Mnichova Hradiště a liberecký truhlář Ignác Breuer postavili v roce 1787 v kostele sv. Jakuba Většího ve Václavcích (okres Liberec) hlavní oltář, za který obdržel Hájek 100 zl. a Breuer 65 zl. V letech 1787–1788 pak Hájek s Breuerem zhotovili také kazatelnu.¹⁵³⁾

V kostelních účtech se s výše uvedenými pracemi nesetkáváme. Dovídáme se z nich jenom tolik, že roku 1799 bylo zapláceno celkem 25 zl. 15 kr. (z toho 9 zl. 45 kr. z kostelních peněz a 15 zl. 30 kr. od dobrodinců) sochaři Ignáci Steckerovi z lužické Ostrice za nové víko křtitelnice a že dalších 5 zl. dostal téhož roku václavický truhlářský mistr Andreas Pietsch „za novou zповědnici i se zhotovením tabernáklu na hlavní oltář“.¹⁵⁴⁾

Obr. 48: Jan Hájek, hlavní oltář, po roce 1780, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Ostřice/Ostritz, Německo (foto Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1948).

Stavba tabernáklu s vysokou ornamentálně zdobenou zástěnou připomíná podobná řešení svatostánků v kostelech sv. Kříže v Liberci, sv. Mikuláše v Lomnici nad Popelkou a zde již zmiňovaný rozvrh dolní části oltáře Nanebevzetí Panny Marie v lužické Ostrici. Je to opět ona osvědčená, několikrát v různých menších nebo větších obměnách v řadě zakázek mnichovohradištskou dílnou Jana Hájka použitá truhlářská a řezbářská kompozice.

Ani kazatelna nezapře Hájkovo autorství, a to jak stavebním rozvrhem, tak použitou dekorací. Téměř za signaturu Hájkových kazatelen může být považována visutá or-

150) Emanuel Poche, o. c. v pozn. 11, s. 824 a 825.

151) Zdeňka Skořepová, o. c. v pozn. 148, s. 57, obr. 31.

152) Karl F. Kühn, o. c. v pozn. 4, s. 131.

153) Tamtéž, s. 313.

154) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Grabštejn, kart. 1282, inv. č. 1310.

Obr. 49: Jan Hájek, křtitelnice se sousoším Kristova křtu, 1782, kostel sv. Martina, Nebelschütz, Německo (foto Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1967).

namentálně zdobená růžice nebo hruška pod řečništěm, jak to pozorujeme u ambon v kostelních interiérech v Liberci, v Mníšku u Liberce, v Lomnici nad Popelkou a pochopitelně i ve Václavících. Stříšky pak všude zdobí nezbytný lambrekýn. Venujeme-li pozornost hájkovským kazatelňám, nelze tu přehlédnout skutečnost, že ne všechny ambony připisované prameny Hájkovi ukazují svým zpracováním nepochybně a jasně k jeho mnichovohradištskému ateliéru. Takovou kontroverzní kazatelnu z hlediska jejího autorství

nacházíme v kostele sv. Anny v Jeřmanicích. Ani truhlářskou kompozicí, ani sochařskou řezbářskou výzdobou se k hájkovským pracím toho druhu sice viditelně nehlásí, ale vzhledem k proměnlivosti Hájkova výtvarného projevu můžeme přece jen i zde uvažovat v případě figurální řezbářské výzdoby, kterou tvoří postavy čtyř Evangelistů a Salvatora a andělů, o provenienci v mnichovohradištské dílně.

Na konci osmdesátých let 18. století se Jan Hájek objevuje opět v blízkosti Lomnice nad Popelkou v kostele sv. Jiří v Libštátě (okres Semily).

Se stavbou nového libštátského farního kostela sv. Jiří bylo započato v roce 1787. V knize výdajů na stavbu kostela se k roku 1788 setkáváme i s touto položkou: „*Item za vyhotovené řezbářské dílo [dopsáno soudobým písmem: hradištskému Hájkovi] neb v slově galander na gohar v jednom – 30 zl.*“ Zmíněným záhadně znějícím „*galanderem na gohar*“ se zřejmě rozumí zábradlí (Geländer) na kůr, tedy spíše kamenická práce.

O pořizování mobiliáře do kostela již v této knize výdajů není činěna žádná zmínka, i když následovalo nepochybně hned po dostavení kostela; ostatně již ve vložené konsignaci nákladů „*při dodělávání kostela farního*“ z roku 1790 se setkáváme s „*dřívím na oltář vykázaným*“.¹⁵⁵⁾

Vzhledem k Hájkovu jménu, uvedenému v roce 1788, bychom se mohli domnívat, že sochařská práce byla zadána právě Hájkovi, ovšem vnitřní zařízení kostela sv. Jiří v Libštátě zřejmě absolvovalo v 19. století zásadní proměnu, která dnes již Hájkovy oltářní stavby vůbec nepřipomíná. Jiná je však situace v případě vnitřního zařízení kostela sv. Prokopa v Nové Vsi nad Popelkou (okres Semily).

Z kostelních účtů tohoto kostela se dovídáme, že již v roce 1742 bylo z kostelních peněz zapláceno prozatím 20 zl. 10 kr. „*řezbáři lomnickému Antonínovi Kundlíkovi od nového oltáře do téhož chrámu Páně novoveského*“;¹⁵⁶⁾ o tom, kdy byla sochařovi zaplácena zbývající část peněz, jež mu náležely, se již v zádušních počtech nic nepraví.

Roku 1771 bylo z kostelních peněz zapláceno 40 zl. „*truhlářovi a sochařovi za zhotovení nové kazatelny*“; další 2 zl. stálo stravování truhláře a sochaře při osazování kazatelny a 30 krejcarů bylo zapláceno při osazování kazatelny zedníkovi. V roce 1773 bylo z kostelních peněz připláceno 8 zl. na novou zpovědnici, kterou jinak zaplatili dobrodinci. Roku 1778 bylo 5 zl. zapláceno za sochařskou práci na relikviáři a v následujícím roce dostal 54 zl. jičínský štafir za štafírování kazatelny, zpovědnice a dvou andělů („*Sanc-tus-Engel*“). V roce 1784 byly 2 zl. 10 kr. zapláceny „*sochařovi za opravu sochy Matky Boží, která byla předtím oblečená*“, a 12 zl. 50 kr. obdržel štafir za její štafírování.

Roku 1786 byl novoveský kostel, jenž byl dosud kostelem filiálním ke kostelu v Lomnici nad Popelkou, povýšen na kostel farní. V následujícím roce byla do něj pořízena nová křtitelnice, za níž dostali sochař i štafir po 10 zl. V roce 1787 byl sepsán kostelní inventář, podle něhož se v kostele nacházel sochařský hlavní oltář sv. Prokopa, sochařský postranní oltář Panny Marie, dále jedna zpovědnice, kazatelna a nová křtitelnice. V roce 1788 byl ze zrušeného val-

155) SOKA Semily, FÚ Libštát, Kniha počtů vydaných peněz na stavení chrámu Páně farního svatého Jiřího mučedníka v městys Liebstat Ao 1787.

156) SOKA Semily, FÚ Nová Ves nad Popelkou, Počty zádušní záduší novoveského začínou od léta 1732 až do 1750.

dického kláštera přivezen ještě oltář sv. Máří Magdalény, který byl však postaven v kostnici.¹⁵⁷⁾

I když se v archivních pramenech vypovídajících o vzniku vnitřního zařízení kostela sv. Prokopa v Nové Vsi nad Popelkou jméno Jana Hájka neobjevuje, některé figurální dřevorezby srovnatelné s těmi, které vytvořil pro kostel sv. Mikuláše v Lomnici nad Popelkou, svědčí pro Hájkovu činnost v novoveské svatyni. Především jsou to dřevorezby sv. Jana Nepomuckého a sv. Václava z novoveského hlavního oltáře, které mají zřejmě téhož autora jako sochy sv. Václava a sv. Víta lomnické boční oltářní stavby a všechny čtyři skulptury pak společně vycházejí z jelínkovských bozzet a modellet. O jelínkovské inspirační oblasti svědčí i dřevorezba sv. Prokopa z Nové Vsi nad Popelkou, která nezapře ani společné modelační a rukopisné prvky s postavou sv. Mikuláše v Lomnici nad Popelkou. Starší prací mnichovohradištské dílny v novoveském kostele by mohl být i boční oltář na epistolní straně se sochami sv. Josefa s Ježíškem a sv. Jana Křtitele a sochou Boha Otce v nástavci. Hájkovsko-jelínkovskou provenienci nelze vyloučit ani v případě rokokové kazatelny.

Za nejpozoruhodnější Hájkovu sochařskou práci z hlediska výtvarných slohových metamorfóz mistrova sochařského projevu považujeme v Nové Vsi nad Popelkou klasicistní křtitelnicu se skupinou Kristova křtu na vrcholu víka. Ta slohová dobová přizpůsobivost Hájkovy sochařské tvorby se dá nejlépe demonstrovat na srovnání tří křtitelnic z kostelů sv. Víta v Příchovicích (z roku 1756), Nejsvětější Trojice ve Vratislavicích nad Nisou (z roku 1765) a sv. Prokopa z Nové Vsi nad Popelkou (z roku 1787). A navíc tu zjišťujeme, že Jan Hájek je v těchto drobných dřevorezbach stále i ve svém stáří neúspěšnější.

Na počátku devadesátých let 18. století obdržel Jan Hájek drobnou zakázku na rezbářské práce pro kostel sv. Ja-

Obr. 50: Jan Hájek, hlavní oltář, po roce 1780, kostel sv. Bartoloměje, Dziatoszyn/Königshain, Polsko (foto převzato z publikace: Cornelius Gurlitt, *Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen* 29, Amtshauptmannschaft Zittau [Land], Dresden 1906, mezi s. 96 a 97).

kuba Většího v Letařovicích (okres Liberec). Dne 6. července 1791 byly totiž z kostelních peněz zaplaceny 3 zl. „mnichovohradištskému sochaři za 2 nové kříže na korouhve“ a 30. července téhož roku dostal celkem 4 zl. 45 kr. česko-dubský štafir Antonín Eichler, jenž „červeně natřel 2 tyče ke korouhvím a pozlatil makovice“ a poté „červeně lazuroval a pozlatil 2 nové kříže“.¹⁵⁸⁾

157) SOKA Semily, FÚ Nová Ves nad Popelkou, Kirchen-Rechnungs-Buch 1765–1877; totéž: SOKA Semily, FÚ Nová Ves nad Popelkou, Kniha zádušních počtů [pří] farním kostele založení sv. Prokopa v Nové Vsi 1765–1839.

158) SOKA Liberec, FÚ Český Dub, kniha kostelních účtů kostela sv. Jakuba Většího v Letařovicích 1790–1854.

Obr. 51: Jan Hájek, socha anděla, 1787, evangelijní strana hlavního oltáře, kostel Navštívení Panny Marie, Hejnice, okres Liberec (foto Miloš Suchomel, 1976).

Obr. 52: Jan Hájek, socha anděla, 1787, epištolní strana hlavního oltáře, kostel Navštívení Panny Marie, Hejnice, okres Liberec (foto M. Suchomel, 1976).

V bezprostředně následující době pracuje Jan Hájek v kostele sv. Bartoloměje v Bakově nad Jizerou (okres Mladá Boleslav). V roce 1792 dal farář P. Josef Zachariáš Ruhmfeld „vlastním nákladem udělat kolem obrazu Snímání Krista Pána z kříže do Matčina klína nový rám, uměle zhotovený hradištským sochařem Hájkem“; za rám, který byl zavěšen v presbytáři proti zpovědnici, bylo Hájkovi zaplacen 15 zl.¹⁵⁹⁾

Poslední objednávku na monumentální sochařské dílo získává Jan Hájek z Rychnova u Jablonce nad Nisou (okres Jablonec nad Nisou), kde má v kostele sv. Václava postavit nový oltář.

V rychnovském kostele se v roce 1740 nacházely, jak nás o tom informuje inventář z tohoto roku, kromě hlavního oltáře ještě dva oltáře postranní, totiž privilegovaný oltář sv. Jana Křtitele a oltář sv. Jana Nepomuckého.¹⁶⁰⁾

Roku 1776 byly sbírkou získány peníze na nový postranní oltář Panny Marie Pomocné, který byl ještě téhož roku postaven. Soudobá farní pamětní kniha uvádí, že za něj bylo „jabloneckému truhláři se sochařem zaplacen 40 zl., libereckému štafírovi, jenž však k tomu obstaral všečen potřebný materiál, pak 100 zl.“¹⁶¹⁾ Jméno ani bydliště sochařovo tu, jak vidno, zapsáno není.

Krátce poté, v roce 1782, byl rovněž ze sbírky obnoven zchátralý hlavní oltář, zakoupený v roce 1713 z jakéhosi pražského kostela. Ve farní pamětní knize se o tom píše: „By-

lo možno obnovit oltářní obraz, jakož i zhotovit a vystavět kolem rámu listový podle římského způsobu, a to v roce 1782 dne 24. července, a bylo zaplacen malířovi 10 zl., sochařovi za listový 40 zl., kováři, truhláři a za obstarání různých věcí 8 zl. 23 kr., celkem 58 zl. 23 kr. Kdy však bude možno nově zřídit dolní část oltáře, ještě nyní nevím.“¹⁶²⁾ Ani tentokrát tedy není sochařovo jméno uvedeno. O dva roky později, roku 1784, byly pak ještě za 34 zl. česko-dubským štafírem štafírovány postranní oltáře sv. Jana Křtitele a sv. Jana Nepomuckého.¹⁶³⁾

V roce 1795 byl konečně nákladem rychnovského obchodníka Josefa Maskeho pořízen nový hlavní oltář, neboť starý oltář již byl velmi špatný. Farář P. Antonín Erdmann o tom do farní pamětní knihy zapsal: „Daroval na to 130 zl., za něj jsem dal od mnichovohradištského sochaře jménem Hájka ze dřeva zhotovit nynější oltář, který byl v následujícím roce nákladem 250 zl. dobrovickým štafírem štafírován a úplně dán do pořádku.“¹⁶⁴⁾

Ani tento nový hlavní oltář však v kostele nevydržel dlouho. Roku 1867 byl totiž za 1050 zl. pořízen oltář nový, posvěcený 27. září 1868. Na nový oltář byly přitom koupeny sochy sv. Prokopa a sv. Vojtěcha z libereckého kostela sv. Kříže.¹⁶⁵⁾ tedy nepochybně sochy Josefa Jiřího Jelínka, pocházející z roku 1760.¹⁶⁶⁾ Na tento transfer jelínkovských

162) Tamtéž, s. 61.

163) Tamtéž, s. 63.

164) „Er gabe mit hiezu 130 fl., mit denen ich gegenwärtigen Altar von dem München-Grätzer Bildhauer Hajeck mit Namen aus Holz habe verfertigen lassen, derwelche in dem folgenden Jahr mit 250 fl. Unkosten von dem Dobrowitzer Staffirer ist staffirt und gänzlich hergestellt worden“ (tamtéž, s. 66).

165) SOKA Jablonec nad Nisou, FÚ Rychnov, Výběr z kronik I-II, s. 85.

159) SOKA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, nestránkováno.

160) SÚA, APA I., kart. 2404.

161) Diecézní archiv Litoměřice, Erstes Memorabilien-Buch der Reichenauer Pfarrei 1774–1856, s. 58.

soch sv. Vojtěcha a sv. Prokopa upozornila poprvé předchozí stať, věnovaná sochařské tvorbě kosmonoských Jelínků, zaznamenané v archivních pramenech.¹⁶⁷⁾

Zatímco k řezbářským dílům Jana Hájka nacházíme v archivních pramenech celou řadu odkazů, v oblasti kamenosochařské tvorby mnichovohradištského mistra máme zatím k dispozici jen nepatrný počet faktických poznatků, pevných bodů, na nichž bychom mohli stavět absolutně stabilní charakteristiku. Nevýhodou tu není jen absence většího množství faktických informací a zpráv, ale také žalostně fragmentární stav toho minimálního počtu dochovaných originálů. A tak Hájkovo kamenosochařské dílo (respektive jeho část) můžeme nastínit pouze hypoteticky a nebude to asi obraz tak příznivý, jaký jsme si již vytvořili o jeho řezbářském umění, byť silně ovlivněném kosmonoskými Jelínky.

Sousoší sv. Jana Nepomuckého ze čtyřicátých let 18. století od Josefa Jiřího Jelínka u silnice pod zámek v Mnichově Hradišti patří jistě k chef d'oeuvreům kamenosochařské jelínkovské tvorby, nicméně porovnáme-li modelace a rukopisy obou klečících andělů, obklopujících ústřední postavu světce, poznáme, že andělská postava po levé světcově ruce postrádá ono suverénní vedení kamenických nástrojů, překvapuje i neuceleným rozvrhem a odlišnou fyziognomií. A je to právě ta tvář klečícího anděla, která připomíná pozdější Hájkova díla. Pokud by se práce na sousoší protáhla do padesátých let, bylo by možné tu počítat s Hájkovou tvůrčí účastí během vzniku statue v kosmonoské dílně.

Pro Mnichovo Hradiště vytvořil Jan Hájek pravděpodobně více sochařských děl. Mnohé z nich zřejmě již neexistují. O jedné takové zakázce nás informují archivní prameny.

Při stavbě nové mnichovohradištské radnice nacházíme v obecních počtech za rok 1770 tuto položku: „*Řezbářovi, kterýj darmo městský šild udělal a vytesal, a porozličně sem a tam ve všelijakých důležitostech toho stavení se tejkajících outrat vzděláno přinejmenším, a to primasovi vynahrazeno – 5 zl. 30 kr.*“¹⁶⁸⁾ Tato částka byla tedy vyplacena mimo jiné nejmenovanému řezbářovi za náklady, které měl se zhotovením městského znaku na radnici, nikoli však za samotnou práci, kterou udělal zdarma. Již z toho je zřejmé, že tímto řezbářem musel být mnichovohradištský měšťan Jan Hájek, neboť cizí řezbář, i kdyby mu město práci zadalo, by ji jistě nedělal zadarmo. Hájkovo jméno je pak výslovně uvedeno v následujícím roce 1771, kdy udělal pro radnici dvě vázy. Z obecních peněz bylo totiž tehdy zapláceno ještě 5 zl. 32 kr. „*Janovi Hájkovi od zhotovení 2 vasů*“.¹⁶⁹⁾

Jan Hájek je doložen také při stavbě Nového zámku v Liberci, jež probíhala v letech 1774–1776. Již v pokynech ke stavbě zámku, pocházejících od architekta Louise Greniera a datovaných 7. srpna 1774, se v sedmém bodě uvádí, že „*podle vracených dvou plánů a stanovených cen má sochař zhotovit figury a vázy, ale prostřední štíty má nechat zcela volné a nemá do nich dělat žádná dělení*“.

Obr. 53: Ignác František Platzer, socha sv. Markéty, 1775 – 1785, detail, hlavní oltář, kostel sv. Kateřiny, Pavlíkov, okres Rakovník (foto B. Zemánek, 1990).

Ve vyúčtování za celý rok 1774 je již uvedeno, že sochař obdržel za první polovinu roku 6 zl., za dobu od 1. července do 20. srpna již 60 zl. a za zbývající část roku 180 zl. celkově tedy za rok 1774 částku 246 zl.

Z následujícího roku 1775 pochází nepodepsané a nedatované vyúčtování, psané v češtině, a to nepochybně samotným Hájkem, jež zní takto:

„*Jejich Urozenosti přednáším mou vyhotovenou práci, kterou sem při zdejším zámku vyhotovil, za keroužto práci sem zasloužil, předně:*

dvě figury stojící s erbem – za 18 [správně má být: 80] fl.

dvě zase sedící s erbem – 90

10 vázů celých, za jeden – 6

3 dlouhý, za jeden – 6

6 půlí, za jednu – 4

za vysekaný slova do erbu – 1

Suma činí – 273 fl. r.

Z práce, která se má plřlacovat:

2 vázy po 10 štvrtích vysoký a dva pasterlevy na jednom postamentě, za jeden kus – 20 fl. r.

6 vázů 2 lokte vysoký, tak jak rysy ukazujou, za jeden – 12

Mimo lámání kamena.“

Ve všech výše uvedených pramenech nebylo Hájkovo jméno uvedeno, ale ve vyúčtování z 20. září 1775 je již výslovně jmenován „sochař Hájek“. Toto vyúčtování bylo sepsáno zhruba ve stejné době jako citované vlastnoruční Hájkovo vyúčtování. I zde představují první skupinu prací práce již provedené v celkové sumě 273 zl. (pokud jde o slova vysekaná do znaku, je tu řečeno, že jde o hrabecí jméno), zatímco druhou část tvoří „nová práce“, jež má přijít „do zahrady před zámek“, a to rovněž 2 vázy s basreliéfy („Pastorlöwen“), jež však mají podle tohoto soupisu stát 30 zl., dále 6 váz s „Gaßköpfen“ za 72 zl. a posléze má být ještě za-

166) Johann Carl Rohn, *Chronic vormalis böhmischer Cron-Lehen*, nummehro ins Allodium gezohener zweyer Städten Friedland und Reichenberg, Altstadt Prag 1763, s. 431.

167) Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, o. c. v pozn. 136, s. 50.

168) SOKA Mladá Boleslav, AM Mnichovo Hradiště, kniha 3, fol. 13r.

169) Tamtéž, fol. 21v.

Obr. 54: Jan Hájek (?), křtitelnice se sousoším Kristova křtu, 1787, kostel sv. Prokopa, Nová Ves nad Popelkou, okres Semily (foto Národní památkový ústav, Pardubice).

placena mzda za lámání kamene v roce 1773 v celkové výši 18 zl., takže celkem by měl Hájek dostat 393 zl. Z této částky mu bylo do doby vzniku tohoto soupisu zaplacen 259 zl., do konce roku 1775 by měl dostat dalších 56 zl. a na konec v roce 1776 posledních 78 zl.

O tom, že byl Hájek vskutku vyplácen ještě v roce 1776, svědčí další vyúčtování za dobu od 1. ledna 1776 do dokončení stavby zámku, v němž je uvedeno, že za první polovinu tohoto roku obdržel sochař ještě 70 zl., čímž jeho vyplácení skončilo.¹⁷⁰⁾ Tato Hájkova sochařská díla jsou však nyní bohužel neznámá.

170) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Rodinný archiv Clam-Gallas, kart. 291.

V sedmdesátých letech 18. století vzniká i kaple Krista v Getsemanské zahradě v Hostinném (okres Trutnov). Před čelní stěnu interiéru postavila kosmonoská dílna kamenné polychromované sousoší Krista na Olivetské hoře. S Martinem Ignácem Jelínkem zde spolupracoval anonymní mistr, o jehož identifikaci se pokusil příspěvek k jelínkovské sochařské tvorbě z roku 1991,¹⁷¹⁾ který ve spoluautorovi nejmladšího Jelínka vidí na základě komparací s mnichovohradištskými kamenosochařskými díly právě Jana Hájka. Bohužel prameny se zmiňují pouze o stavebníkovi kaple. O autorech sochařské a malířské výzdoby nám však žádnou konkrétní zprávu nesvěřují.

Původcem vzniku kaple Getsemanské zahrady v Hostinném je guberniální rada František Macák z Ottenburgu, majitel statku Popovic u Jičína, jenž tento svůj statek prodal měšťanu v Hostinném Johannu Fingerovi s tím, aby Finger z peněz, jež Macákovi dlužil, dal postavit kapli. Tak se také stalo – 2. dubna 1777 Finger vydal fundální listinu ve prospěch „veřejné kaple ke cti Smrtných úzkostí Kristových“, kterou se rozhodl postavit, a již 30. listopadu téhož roku byla hotová kaple místním děkanem benedikována.¹⁷²⁾ O sochařské výzdobě kaple můžeme předpokládat, že pochází ze stejné doby.

Archivní prameny v této zprávě nás tedy sice neinformují o výzdobě kaple a jejích autorech, ale sdělují nám neméně důležitý poznatek – dobu vzniku. Ve zmíněném příspěvku z roku 1991 byly skulptury Krista, anděla se symboly příští Kristovy fyzické oběti a spících apoštolů sv. Petra, sv. Jana Evangelisty a sv. Jakuba považovány za starší jelínkovská sochařská díla a jejich vznik tak byl situován do šestého až sedmého desetiletí 18. století.¹⁷³⁾ Nicméně již tehdy byla naznačena podstatně užší Hájkova spolupráce s Jelínky, než se původně předpokládalo.¹⁷⁴⁾

K samostatnému sochařskému dílu Jana Hájka ukazuje v Hostinném výzdoba průčelního štítu, konkrétně dvě postavičky andělů, srovnatelné s jeho soškami puttů na náhrobku Františky z Ehrenburgu v Mnichově Hradišti. Hájkovy kamenosochařské a koneckonců i řezbářské práce připomínají i sochy andělů před kaplí Krista v Getsemanské zahradě.

Z téhož rodu jako andělské figurky tympanonu kaple v Hostinném jsou i sošky puttů na mariánské statui na náměstí v Mnichově Hradišti. S největší pravděpodobností i zde jde o téhož autora.

S podobnými postavičkami andělů jsme se ostatně setkali při soupisech uměleckých památek Čech v šedesátých letech 20. století také na statui sv. Jana Nepomuckého z roku 1782 v Sychrově u Mnichova Hradiště. Samotná socha sv. Jana Nepomuckého ovšem velice dobře zapadá do kamenosochařské tvorby Martina Ignáce Jelínka a byla mu také ještě s dalšími podobnými svatojánskými statuemi připisována.¹⁷⁵⁾ Sošky puttů jsou dnes nezvěstné.

Z konce osmdesátých let 18. století pochází jiné kamenosochařské dílo, které až dosud mezi Hájkovy práce počítáno nebylo, ale vykazuje mnohé z indicií jeho modelace

171) Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 15, s. 342.

172) SOKA Trutnov, Děkaný úřad Hostinné, kniha 1a, s. 193–195; kniha 1b, s. 315–316.

173) Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 15, s. 343.

174) Tamtéž, s. 342.

175) Miloš Suchomel, o. c. v pozn. 69, s. 122 (obr. s. 120, 121).

Obr. 55: Jan Hájek (?), socha andílka s nápisovou kartuší, 1780–1790, pilíř se sochou Panny Marie, Mnichovo Hradiště, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1962).

a rukopisu. Jde o sousoší archanděla Rafaela s malým Tobiášem, které ve zmíněných šedesátých letech vlastnilo Městské muzeum v Benátkách nad Jizerou (okres Mladá Boleslav). Původně zdobilo štít místního domu č. 77 na Husově náměstí.

Bezesporu nejceněnější Hájkovou skulpturní prací v exteriéru je pro poznání jeho kamenosochařské tvorby zmiňovaný signovaný epitaf Františky z Ehrenburgu z roku 1793 na starém hřbitově u kostela sv. Jakuba v Mnichově Hradišti.¹⁷⁶ Musíme ovšem počítat s tím, že se nám zde dostává informací, které jsou citelně zkreslovány jak zásahy způsobenými na povrchu kamenosochařských bloků klimatickými vlivy, tak zákroky, které na originálu zanechaly historické opravy. Přesto dodnes zůstává základním kamenem, na němž můžeme poznat atributy hájkovského kamenosochařského díla a stavět i připsání dalších kamených skulptur mnichovohradištskému mistru.

Oldřich J. Blažíček řadí k sochařským pracím Jana Hájka také sarkofág s alegorickou sochou truchlící ženy, postavený v roce 1797 hraběti Vincenci Waldsteinovi na hřbitově u kostela sv. Jakuba v Mnichově Hradišti.¹⁷⁷ Umělec-

176) Hájkův náhrobek Františky z Ehrenburgu je v mnichovohradištském soupisu uměleckých památek nedopatřením datován do roku 1790 (J. V. Šimák, cit. v pozn. 1, s. 196), nicméně chronogram dává letopočet 1793.

Obr. 56: Jan Hájek (?), socha archanděla Rafaela s malým Tobiášem, 1788 (?), Městské muzeum v Benátkách nad Jizerou, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1962).

ké zpracování ženské postavy zahalené ve smuteční závoj prozrazuje přece jen o poznání invenčně bohatší výtvarnou osobnost (aspoň pokud se týká tvorby v kamenosochařské technice), jejíž rukopis se značně liší od výtvarného projevu protějšního hájkovského epitafu. Kromě toho Jan Hájek, jak se dnes ukazuje, nemůže být autorem waldsteinského sarkofágu z toho prostého důvodu, že v době, kdy Vincenc Waldstein zemřel (10. dubna 1797) a kdy byla nejspíš hrobka postavena, byl sochař Jan Hájek již víc jak rok mrtev (zemřel, jak již zde bylo v Hájkově biografii uvedeno, dne 30. března 1796).

Nicméně Jan Hájek zde na starém mnichovohradištském hřbitově přece jen zanechal ještě jedno kamenosochařské dílo, které mu až dosud v odborné literatuře nebylo připisováno, a to epitaf postavený zde hraběcímu lesnímu Johannu Georgu Rollovi v roce 1795. Tento poměrně prostý pomník, zdobený pouze krucifixem, nejenže opakuje ornamentální motivy a prvky epitafu Františky z Ehrenburgu, ale i rukopisné zpracování korpusu připomíná jak jelínkovská díla tohoto ikonografického tématu, tak i reliéf

177) Oldřich J. Blažíček, o. c. v pozn. 9, s. 269, podobně jako Umělecké památky Čech (Zdeněk Wirth a kolektiv spolupracovníků, o. c. v pozn. 5, s. 491), situuje vznik náhrobku Vincence Waldsteina do roku 1793, Emanuel Poche do roku 1797 (Emanuel Poche a kolektiv spolupracovníků, Umělecké památky Čech 2 (K–O), Praha 1978, s. 414).

Obr. 57: Jan Hájek, epitaf Františky z Ehrenburgu, 1793, Mnichovo Hradiště, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1992).

Obr. 58: Jan Hájek (?), epitaf Johanna Georga Rolla, 1795, Mnichovo Hradiště, okres Mladá Boleslav (foto M. Suchomel, 1992).

Vzkříšeného Krista na tomto Hájkem signovaném díle. Pozoruhodná je na tomto srovnání skutečnost, že okřídlené hlavičky andělů Rollova náhrobku mají o poznání kvalitativně vyšší výtvarnou úroveň než stejné tělesné části putů funerálního pomníku Františky z Ehrenburgu.

Za poslední kamenosochařské dílo Jana Hájka je odbornou literaturou považována signovaná statue sv. Vojtěcha v Mnichově Hradišti. Její vznik je shodně kladen do doby kolem roku 1800, kdy Jan Hájek byl, jak dnes víme, již mrtev. Rozdíl je ovšem v hodnocení této sochy. Zatímco Josef V. Šimák ji charakterizuje jako „dobrou práci“,¹⁷⁸⁾ Oldřich J. Blažíček se o ní vyjadřuje jako o „tuhé soše“.¹⁷⁹⁾ Dnes již těžko můžeme posoudit autentickou podobu Hájkovy sv. Vojtěcha, neboť z někdejšího uměleckého díla nezbylo nic, z čeho bychom mohli během uměleckohistorického rozboru vycházet.¹⁸⁰⁾

Posuzovat význam sochařské tvorby Jana Hájka rozhodně nepatří mezi jednoduché úkoly s předem jasnými, jednoznačnými a nezměnitelnými výsledky hodnocení. Oldřich J. Blažíček se v citovaném, dodnes základním a zá-

sadním díle věnovaném českému baroknímu sochařství zmiňuje jen velice zběžně na posledních stránkách také o sochařské tvorbě Jana Hájka. „v jehož celkem nenáročných pracích možno rovněž sledovat obrat od pozdního masivního a manýrovaného rokoka k vnějškově a po řezbářsku pojatému klasicismu Ludvíka XVI.“¹⁸¹⁾ I on však později tento názor na umění Jana Hájka poněkud poopraví a je třeba říci, že v Hájkův prospěch, když konstatuje, že Hájkovo dílo si uchovává „jistou svěžest a artistní výši“.¹⁸²⁾

Uměleckohistorický rozbor a hodnocení Hájkovy sochařské tvorby značně ztěžuje několik protikladných, kontrastních, rozporuplných charakteristických vlastností jeho skulpturálních prací. Za principiální vlastnost sochařských děl vycházejících z mnichovohradištské dílny považujeme různorodost výtvarných projevů, modelačních i rukopisných pojednání. Při porovnávání jeho figurálních sochařských děl se s tím setkáváme na každém kroku. Působí to takovým dojmem, jako by si Jan Hájek v protikladu k Jelínkům, z jejichž obsáhlé sochařské tvorby téměř celý život čerpal, nevytvořil zcela svérázný, vyhraněný, osobitý styl výtvarného vyjádření, který by i bez signatury a pramených informací na první pohled určoval provenienci uměleckého díla v jeho ateliéru.

Jan Hájek stejně jako Jelínkové vytváří ve své dílně jen určité druhy a skupiny řezbářských děl a prací. Z prame-

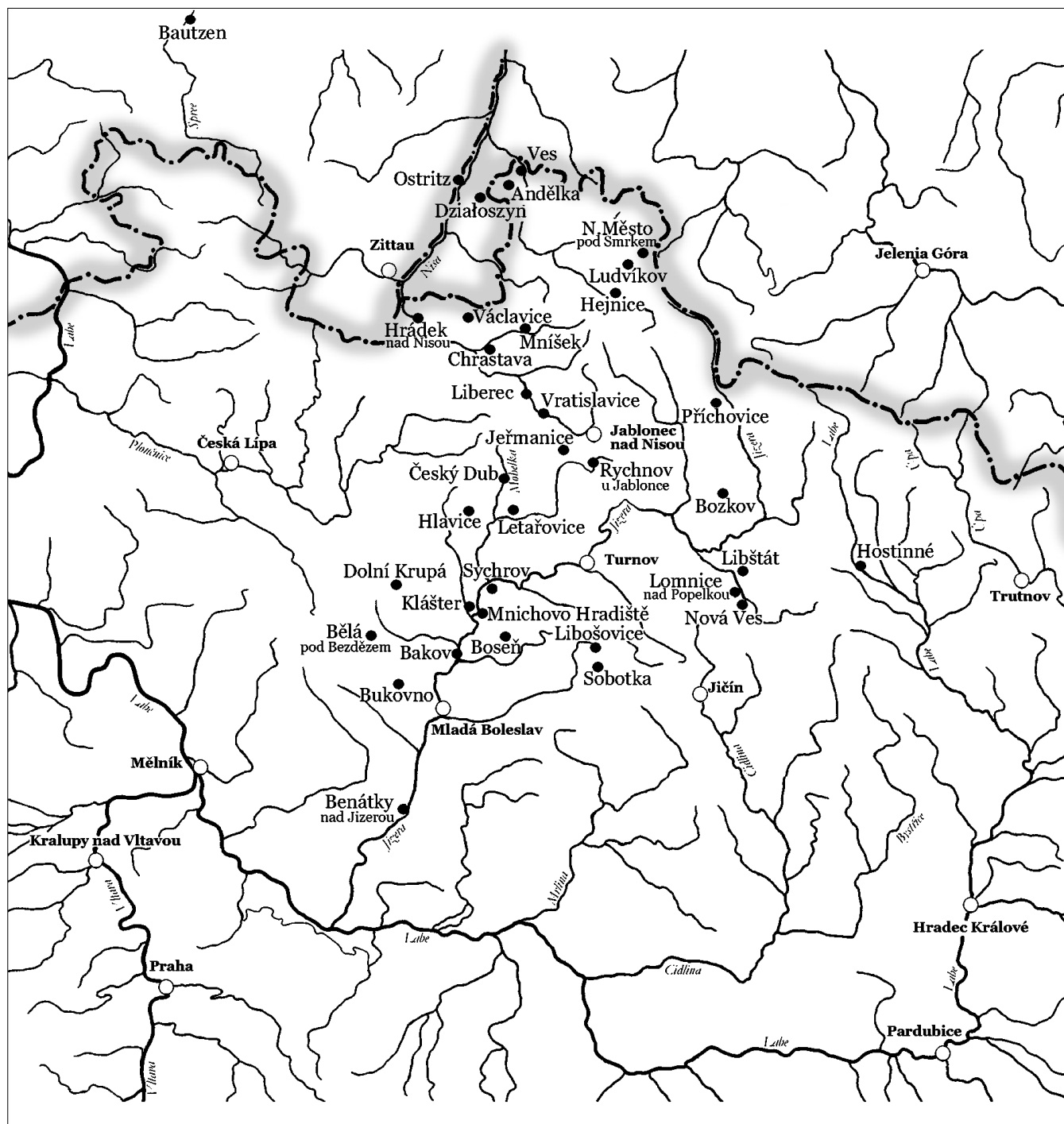
178) J. V. Šimák, cit. v pozn. 1, s. 341.

179) Oldřich J. Blažíček, o. c. v pozn. 9, s. 269.

180) Již v publikaci 700 let Mnichova Hradiště 1279–1979, Mnichovo Hradiště 1979, s. 24, se píše, že socha sv. Vojtěcha byla zničena; příspěvek v exempláři knihy Josefa V. Šimáka (J. V. Šimák, o. c. v pozn. 1), jenž byl uchovávan v mnichovohradištské pobožce Státního oblastního archivu Praha, pak uvádí, že sochu zničil traktorista.

181) Oldřich J. Blažíček, o. c. v pozn. 9, s. 268.

182) Oldřich J. Blažíček, o. c. v pozn. 10, s. 738.

Obr. 59: Lokality, do nichž Jan Hájek vytvořil sochařská díla (podle podkladů autorů J. Žegklitzová).

nů jsme poznali, že jsou to především stavby tabernáklů, kazatelen a křtitelnic a ze světeckých postav se nejčastěji opakují dřevořezby sv. Petra a sv. Pavla a drobná sousoší Kristova křtu. Připomeňme si tu přecházející jelínkovské repliky nejenom těchto apoštolů, ale především sv. Vojtěcha a sv. Prokopa, jejichž zpodobování naproti tomu nenalezlo v Hájkově tvorbě místo.

Hájkovou dlouholetou výtvarnou specialitou byly rámové oltáře. Poskytovaly totiž dílně, zaměřené nejenom na uměleckou, ale i na uměleckořemeslnou práci se dřevem, velké možnosti uplatnění v oblasti figurální i ornamentální dřevořezby. Z archivních pramenů, z kresebných návrhů i realizací vyplývá skutečnost, že bohatě zdobené masivní

rámy pro obrazy hlavních oltářů vytvářel sám Jan Hájek s dílenskými pomocníky. Této uměleckořemeslné specializace Jana Hájka si ostatně všiml již Emanuel Poche.¹⁸³⁾ K tomu ovšem je třeba spravedlivě dodat, že i toto kompoziční schéma rámového oltáře přebírá mnichovohradištská dílna v podstatě od kosmonoských Jelínků, jak o tom svědčí vzpomínaná kresba z roku 1754 od Martina Ignáce Jelínka, zobrazující budoucí podobu hlavního oltáře v kostele sv. Barbory v Deblí.

Vytváření množství sochařských replik není ovšem specifickou vlastností pouhých dvou dílen, kosmonoské a mni-

183) Emanuel Poche, o. c. v pozn. 11, s. 817.

chovohradištské. Reprodukční charakter sochařské tvorby 18. století se vztahuje na většinu barokních děl, kterým se dostávalo množství zakázek. Platí to v plném rozsahu i o pražských ateliérech včetně ateliérů Matěje Václava Jäckela, Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa i Matyáše Bernarda Brauna. Největší množství replik soch sv. Jana Nepomuckého vytvořila však bezkonkurenčně dílna Ignáce Františka Platzera.¹⁸⁴⁾ Závažnějším rysem, který u ostatních renomovaných děl se přece jen neprojevuje v tak nápadné podobě, je kolísavá, nestejná umělecká hodnota jednotlivých prací mnichovohradištské dílny. Janu Hájkovi na druhé straně nelze upřít ani invenčně bohatější, mistrovská řezbářská díla, jak jsme se s nimi seznámili v kostelech v Příchovicích, v Bozkově, v Jeřmanicích, v Oseku, v Budyšině, v Działoszynu, v Ostrici, v Hejnicích a dalších lokalitách.

Co však nejvíce odlišuje Jana Hájka a jeho výtvarnou činnost od kosmonoských Jelínků a jejich umělecké tvorby, je jeho nezáměr o kamenosochařskou techniku. Rozdíl mezi řezbářskými a kamenosochařskými díly Jana Hájka je (pokud se týká výtvarného projevu, rukopisu) tak propastný, že se nabízí domněnka o různém, odlišném autorství. Skutečně při porovnávání hájkovských řezbářských a kamenosochařských skulptur docházíme k názoru, že kamenné sochy v Hájkově dílně vytvářel dílenský spolupracovník.

Konkrétní zprávu o tom však postrádáme. Jisté však je, že Jelínkové, posuzujeme-li souběžně jejich řezbářské a kamenosochařské práce, byli stejně vynikající řezbáři jako kamenosochaři. A jejich osobité modelace a rukopisy jsou totožnými signaturami obou technik, používaných kosmonoskou dílnou v téměř rovnocenném množství. A můžeme konstatovat, že tutéž kvalitní rovnost lze pozorovat u kamenosochařských a řezbářských prací známých pražských sochařských děl. O této kvalitativní anomálii mnichovohradištského ateliéru Jana Hájka se ostatně glosou zmiňují již Josef V. a Jana Scheybalovi.¹⁸⁵⁾

A je tu ještě jedna principiální vlastnost Hájkovy tvorby, kterou se frapantně liší od díla jelínkovského kosmonoského ateliéru. V protikladu k Jelínkům absolvoval Jan Hájek ve svých řezbářských pracích slohový obrat od barokního sochařského radikalismu a rokokového dekorativismu ke klasicismu a k tvarosloví a typice českého empiru.

Nicméně Jan Hájek, pokud hodnotíme jeho sochařské dílo jako celek, si naši pozornost i úctu zasluhuje, a to koneckonců nejenom jako výrazná regionální výtvarná osobnost, ale také pro svoje češství, národní a humánní citění, kterým zřejmě byli ovlivněni, jak ukazují prameny, jeho vzdělání, erudovaní synové.

184) Miloš Suchomel, *Sochařské repliky Ignáce Františka Platzera* 2, *Zprávy památkové péče* 53, 1993, s. 8–13.

185) Josef V. Scheybal – Jana Scheybalová, o. c. v pozn. 12, s. 252.

ARCHIVQUELLEN ÜBER DAS BILDHAUERSCHAFFEN VON JAN HÁJEK

Von allen Nachfolgern der Familie Jelínek aus Kosmonosy/Kosmanos in der Bildhauerkunst wissen wir heutzutage möglichst viel über Jan Hájek (um 1734–1796), dessen Bildhauerwerkstatt in Mnichovo Hradiště/Münchengrätz siedelte. Zu den bekannten Quellenangaben und zu den vorherigen Artikeln in der Fachliteratur, die Hájeks Bildhauerschaffen und Biographie betreffen, sind neue, bisher nicht publizierte faktische Erkenntnisse hinzugekommen, die mehr glaubwürdige, gerechte und ausführliche Einschätzung Hájeks bildenden Persönlichkeit in der nordböhmisches Region ermöglichen.

In Archivquellen wurden weitere Lokalitäten gefunden, in die die Hájeks Werkstatt in Mnichovo Hradiště Altäre, Kanzeln, Tabernakel, Taufbecken, reich ornamental verzierte Rahmen und eine Menge von figürlichen Schnitzereien lieferte. Es gilt vor allem für Schnitzarbeiten, die für die Kirchen des hl. Veits in Přichovice, Mariä Heimsuchung in Bozkov, hl. Laurentius in Ves/Wiese, Mariä Himmelfahrt in Osek bei Sobotka, hl. Prokopius in Nová Ves nad Popelkou, Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Český Dub/Böhmisch Aicha, hl. Leonhard in Hlavice und hl. Jakob in Mnichovo Hradiště verfertigt wurden.

Von diesen neuen Quellenangaben konnte man dann durch eine kunsthistorische Analyse weitere Hájeks Bildhauerwerke in den Kirchen Mariä Heimsuchung in Bozkov, hl. Johannes von Nepomuk in Bukovno, Kreuzerhöhung in Belá pod Bezdězem/Weißwasser, hl. Wenzel in Dolní Krupá, hl. Maria Magdalena in Sobotka und hl. Maria Magdalena in Benátky nad Jizerou/Neubenatek ableiten.

Wir haben auch Hájeks zeichnerische Entwürfe der Rahmenaltäre für Innenräume der Kirchen in Ves und Lomnice neu kennengelernt.

Die kunsthistorische Analyse und die Bewertung des Hájeks Bildhauerschaffens erschweren erheblich einige gegensätzliche, kontrastierende, widersprüchliche charakteristische Eigenschaften seiner skulpturalen Arbeiten. Für eine prinzipielle Eigenschaft der Bildhauerwerke, die aus der Werkstatt in Mnichovo Hradiště hervorgingen, halten wir die Ungleichartigkeit der bildenden Ausdrücke, der Modellier- und handschriftlichen Abhandlungen der Holzschnitzereien. Bei dem Vergleich seiner figürlichen Bildhauerwerke stoßen wir darauf auf Schritt und Tritt. Es hat den Anschein, dass Jan Hájek im Gegensatz zu den Jelínks, aus deren umfangreichen Bildhauerschaffen er fast das ganze Leben die Lehre und Inspiration zog, keinen völlig eigenartigen, ausgeprägten, eigenen Stil des bildkünstlerischen Ausdrucks geschaffen hat, der auch ohne die Signatur und Quellenangaben auf den ersten Blick die Provenienz des Kunstwerkes in seinem Atelier bestimmen könnte.

Damit hängt jedoch noch eine ungünstige, negative Eigenschaft des Hájeks Schaffens zusammen, und zwar der schwankende, ungleiche Kunstwert und die qualitative Höhe der einzelnen Kunstwerke, die aus der Werkstatt in Mnichovo Hradiště herauskamen. Diese qualitative Unausgeglichenheit der gesamten Werkstattproduktion ist wohl nichts so ungewöhnliches und wird im 18. Jahrhundert gerade durch das kollektive Kunstschaffen, Werkstattverarbeitung der einzelnen figürlichen Kunstwerke verursacht. Auf der anderen Seite kann man auch Jan Hájek inventionell reichlichere, meisterhafte Schnitzwerke, wie wir sie in den Kirchen in Přichovice, Bozkov, Jermanice/Hermannstal, Osek, Bautzen, Działoczyn/Königshain, Ostritz und Hejnice/Haindorf kennengelernt haben, nicht absprechen.

Und es sind hier noch zwei charakteristische Merkmale von Hájeks Schaffen, die seine Bildhauertätigkeit von der Bildhauerproduktion der Jelínks Werkstatt in Kosmonosy unterscheiden. Jan Hájek macht sich künstlerisch vor allem als Schnitzer bemerkbar, viel weniger dann als Steinbildhauer. Der Unterschied zwischen Schnitz- und Steinbildhauerwerken von Jan Hájek ist insofern himmelhoch, dass es zu der Vermutung über die unterschiedliche Autorschaft und daher zu der Frage eines Steinbildhauer-Mitarbeiters führt. Ein weiterer eigenartiger Zug der Hájeks Produktion ist eine allmähliche Stilwandelbarkeit seiner Kunstwerke von dem barocken Bildhauer-Radikalismus über den Rokoko-Dekorativismus zu dem Klassizismus und der Formenlehre und Typik des böhmischen Empires.

Dessenungeachtet verdient Jan Hájek, soweit wir sein Bildhauerwerk als eine Einheit bewerten, unsere Aufmerksamkeit und Achtung, und zwar letzten Endes nicht nur als eine ausgeprägte regionale bildende Persönlichkeit, sondern auch für sein Tschechentum, nationales und humanes Fühlen, durch das offensichtlich, seine gebildeten, erudierten Söhne beeinflusst wurden, wie es die neu entdeckten faktischen Be-

richte, die die Hájeks Biographie ergänzen und nicht zuletzt auch grundlegende biographische Daten des Künstlers bringen, beweisen.

ABBILDUNGEN:

Abb. 1: Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Markus, 1735 – 1745, Kirche des hl. Veit, Přichovice (Kreis Jablonec nad Nisou/Gablonz) (Foto Národní památkový ústav/Nationales Denkmalinstitut, Ústí nad Labem/Außig, 1966).

Abb. 2: Martin Ignác Jelínek – Jan Hájek (?), Seitenaltar der Schmerzensreichen Muttergottes auf der Evangelienseite, um 1755, Kirche des hl. Veit, Přichovice (Kreis Jablonec nad Nisou) (Foto Miloš Suchomel, 1977).

Abb. 3: Martin Ignác Jelínek – Jan Hájek (?), Statue der hl. Katharina, um 1755, Seitenaltar der Schmerzensreichen Muttergottes, Kirche des hl. Veit, Přichovice (Kreis Jablonec nad Nisou) (Foto Miloš Suchomel, 1977).

Abb. 4: Martin Ignác Jelínek – Jan Hájek (?), Statue des hl. Joachim, um 1755, Seitenaltar der hl. Anna auf der Epistelseite, Kirche des hl. Veit, Přichovice (Kreis Jablonec nad Nisou) (Foto Miloš Suchomel, 1977).

Abb. 5: Jan Hájek, Bildhauerverzierung des Seitenaltars des Gekreuzigten Christus, 1757, Kirche der Mariä Heimsuchung, Bozkov (Kreis Semily/Semil) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 6: Jan Hájek, Seitenaltar des hl. Judas Thaddäus, um 1757, Kirche der Mariä Heimsuchung, Bozkov (Kreis Semily) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 7: Jan Hájek, Statue der hl. Helena, um 1757, Seitenaltar des hl. Judas Thaddäus, Kirche der Mariä Heimsuchung, Bozkov (Kreis Semily) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 8: Jan Hájek, Statue der hl. Veronika, um 1757, Seitenaltar des hl. Judas Thaddäus, Kirche der Mariä Heimsuchung, Bozkov (Kreis Semily) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 9: Jan Hájek, Statuengruppe der Taufe Christi, um 1757, Kirche der Mariä Heimsuchung, Bozkov (Kreis Semily) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 10: Jan Hájek, Bildhauerverzierung des Hauptaltars, 1760 – 1762, Kirche des hl. Kreuzes, Liberec/Reichenberg (Foto Národní památkový ústav, Praha).

Abb. 11.: Jan Hájek, Statue des Moses, 1760 – 1762, Hauptaltar, Kirche des hl. Kreuzes, Liberec (Foto Národní památkový ústav, Praha).

Abb. 12: Jan Hájek, Statue des Aaron, 1760 – 1762, Hauptaltar, Kirche des hl. Kreuzes, Liberec (Foto Národní památkový ústav, Praha).

Abb. 13: Jan Hájek, Engelstatue, 1760 – 1762, Hauptaltar, Evangelienseite, Kirche des hl. Kreuzes, Liberec (Foto Národní památkový ústav, Praha).

Abb. 14: Jan Hájek, Engelstatue, 1760 – 1762, Hauptaltar, Epistelseite, Kirche des hl. Kreuzes, Liberec (Foto Národní památkový ústav, Praha).

Abb. 15: Jan Hájek, Hauptaltar und Kanzel, um 1764, Kirche der hl. Anna, Jermanice (Kreis Liberec) (Foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1968).

Abb. 16: Jan Hájek, Taufbecken mit der Statuengruppe der Taufe Christi, 1765, Kirche der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, Vratislavice nad Nisou (Kreis Liberec) (Foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem).

Abb. 17: Jan Hájek, Statuengruppe der Taufe Christi, um 1755, Taufbecken, Kirche des hl. Veit, Přichovice (Kreis Jablonec nad Nisou) (Foto Miloš Suchomel, 1977).

Abb. 18: Josef Jiří Jelínek, Statuengruppe der Taufe Christi, 1732, Taufbecken, Kirche der hl. Maria Magdalena, Sobotka (Kreis Jičín/Gitschin) (Foto Miloš Suchomel, 1970).

Abb. 19: Josef Jiří Jelínek – Werkstattmitarbeiter, Statuengruppe der Taufe Christi, um 1750, Taufbecken, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau) (Foto Miloš Suchomel, 1966).

Abb. 20: Josef Jiří Jelínek – Werkstattmitarbeiter, Statuengruppe der Taufe Christi, 1740 – 1750, Taufbecken, Kirche der Kreuzerhöhung, Belá pod Bezdězem (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1970).

Abb. 21: Jan Hájek, Engelstatue, 1769, Evangelienseite des Seitenaltars des hl. Johannes von Nepomuk, Kirche des hl. Nikolaus, Mníšek (Kreis Liberec) (Foto Miloš Suchomel).

Abb. 22: Jan Hájek, Engelstatue, 1769, Epistelseite des Seitenaltars des hl. Johannes von Nepomuk, Kirche des hl. Nikolaus, Mníšek (Kreis Liberec) (Foto Miloš Suchomel).

Abb. 23: Jan Hájek (?), Statue einer Heiligen ohne Attribut, um 1770, Stadtmuseum, Slaný (Kreis Kladno) (Foto Bohumil Zemánek).

Abb. 24: Jan Hájek, Statue des hl. Joachim, 1769, Seitenaltar der Jungfrau Maria, Epistelseite, Kirche des hl. Nikolaus, Mníšek (Kreis Liberec) (Foto Miloš Suchomel).

Abb. 25: Jan Hájek, Statue der hl. Anna, 1769, Seitenaltar der Jungfrau Maria, Kirche des hl. Nikolaus, Mníšek (Kreis Liberec) (Foto Miloš Suchomel).

Abb. 26: Jan Hájek (?), Statue des hl. Petrus, um 1770, Seitenaltar, Kirche der Kreuzerhöhung, Belá pod Bezdězem (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš

Suchomel).

Abb. 27: Jan Hájek (?), Statue des hl. Paulus, um 1770, Seitenaltar, Kirche der Kreuzerhöhung, Bělá pod Bezdězem (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel).

Abb. 28: Jan Hájek, zeichnerischer Entwurf des Baus des Hauptaltars, 1768, Kirche des hl. Laurentius, Ves (Kreis Liberec). Státní oblastní archiv (Staatliches Regionalarchiv) Litoměřice/Leitmeritz, Zweigstelle Děčín/Tetschen (Foto Státní ústřední archiv/Staatliches Zentralarchiv).

Abb. 29: Martin Ignác Jelínek, zeichnerischer Entwurf des Baus des Hauptaltars, 1754, Kirche der hl. Barbara, Debrž (Kreis Mladá Boleslav). Státní ústřední archiv (Foto Státní ústřední archiv).

Abb. 30: Jan Hájek, Hauptaltar, 1776, Kirche des hl. Bartholomäus, Hrádek nad Nisou (Kreis Liberec) (Foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1968).

Abb. 31: Jan Hájek (?), Hauptaltar, 1768 – 1771, Kirche des hl. Leonhard, Hlavičce (Kreis Liberec) (Foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem).

Abb. 32: Jan Hájek, Hauptaltar, 1777, Kirche des hl. Prokopius, Libošovice (Kreis Jičín) (Foto Národní památkový ústav, Pardubice/Pardubitz).

Abb. 33: Jan Hájek, Statue des hl. Norbert, 1777, Hauptaltar, Kirche des hl. Prokopius, Libošovice (Kreis Jičín) (Foto Národní galerie in Praha/Nationalgalerie in Prag).

Abb. 34: Martin Jelínek sen. – Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Norbert, 1730 – 1740, Seitenaltar, Kirche der Kreuzerhöhung, Kosmonosy (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Národní památkový ústav, úz. od. pracoviště středních Čech v Praze, 1967).

Abb. 35: Jan Hájek (?), Statue des hl. Judas Thaddäus, um 1785, Seitenaltar auf der Evangelienseite, Kirche der hl. Maria Magdalena, Sobotka (Kreis Jičín) (Foto Miloš Suchomel, 1970).

Abb. 36: Jan Hájek, Statue des hl. Judas Thaddäus, um 1757, Seitenaltar auf der Epistelseite, Kirche der Mariä Heimsuchung, Bozkov (Kreis Semily) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 37: Jan Hájek (?), Hauptaltar, 1775 – 1780, Kirche des hl. Wenzel, Dolní Krupá (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 38: Jan Hájek (?), Statue des hl. Veit, 1775 – 1780, Hauptaltar, Kirche des hl. Wenzel, Dolní Krupá (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 39: Jan Hájek (?), Engelstatue, 1775 – 1780, Hauptaltar, Kirche Mariä Himmelfahrt, Klášter Hradiště nad Jizerou (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1968).

Abb. 40: Jan Hájek, Hauptaltar, 1777, Kirche Mariä Himmelfahrt, Osek bei Sobotka (Kreis Jičín) (Foto Národní památkový ústav, Pardubice).

Abb. 41: Jan Hájek (?), Statuen der hll. Vincentius Ferrerius und Dominikus, 1778, Hauptaltar, Kirche der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, Český Dub (Kreis Liberec) (Foto Národní památkový ústav, Ústí nad Labem, 1968).

Abb. 42: Jan Hájek, Hauptaltar, 1783 – 1786, Kirche des hl. Nikolaus, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily) (Foto Národní památkový ústav, Praha).

Abb. 43: Anonymer Meister (Jan Hájek ?), zeichnerischer Entwurf des Baus des Hauptaltars, um 1783, Kirche des hl. Nikolaus, Lomnice nad Popelkou/Lomnitz (Kreis Semily). Státní okresní archiv/Staatliches Kreisarchiv Semily (Foto Státní okresní archiv Semily).

Abb. 44: Jan Hájek, Kanzel, 1784 – 1786, Kirche des hl. Nikolaus, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily) (Foto Národní památkový ústav, Pardubice).

Abb. 45: Jan Hájek, Seitenaltar, 1784 – 1786, Kirche des hl. Nikolaus, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily) (Foto Národní památkový ústav, Pardubice).

Abb. 46: Jan Hájek, Altar mit Beichtstühlen, 1782 – 1783, Sakristei des Domes des hl. Petrus, Bautzen (Deutschland) (Foto W. Möbius, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1953).

Abb. 47: Jan Hájek, Altar mit Beichtstühlen, 1782 – 1783, Detail, Tabernakel mit Engelstatuen, Dom des hl. Petrus, Bautzen (Deutschland) (Foto W. Möbius, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1953).

Abb. 48: Jan Hájek, Hauptaltar, nach 1780, Kirche Mariä Himmelfahrt, Ostritz (Deutschland) (Foto Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1948).

Abb. 49: Jan Hájek, Taufbecken mit der Statuengruppe der Taufe Christi, 1782, Kirche des hl. Martin, Nebelschütz (Deutschland) (Foto Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Abt. Deutsche Fotothek, 1967).

Abb. 50: Jan Hájek, Hauptaltar, nach 1780, Kirche des hl. Bartholomäus, Działoszyn/Königshain (Polen) (Foto aus dem Buch: Cornelius Gurlitt, Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des königreichs Sachsen 29. Amsthauptmannschaft Zitta (Land), Dresden 1906).

Abb. 51: Jan Hájek, Engelstatue, 1787, Evangelienseite des Hauptaltars, Kirche der Mariä Himmelfahrt, Hejnice (Kreis Liberec) (Foto Miloš Suchomel, 1976).

Abb. 52: Jan Hájek, Engelstatue, 1787, Epistelseite des Hauptaltars, Kirche der Mariä Himmelfahrt, Hejnice (Kreis Liberec) (Foto Miloš Suchomel, 1976).

Abb. 53: Ignác František Platzer, Statue der hl. Margareta, 1775 – 1785, Detail, Hauptaltar, Kirche der hl. Katharina, Pavlíkov (Kreis Rakovník/Rakowitz) (Foto Bohumil Zemánek, 1990).

Abb. 54: Jan Hájek (?), Taufbecken mit der Statuengruppe der Taufe Christi, 1787, Kirche des hl. Prokopius, Nová Ves nad Popelkou (Kreis Semily) (Foto Národní památkový ústav, Pardubice).

Abb. 55: Jan Hájek (?), Statue des Engelschens mit der Inschriftenkartusche, 1780 – 1780, Pfeiler mit der Statue der Jungfrau Maria, Mnichovo Hradiště (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1962).

Abb. 56: Jan Hájek (?), Statue des Erzengels Raphael mit dem kleinen Tobias, 1788 (?), Stadtmuseum in Benátky nad Jizerou (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1962).

Abb. 57: Jan Hájek, Epitaph Franziska von Ehrenburg, 1793, Mnichovo Hradiště (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1992).

Abb. 58: Jan Hájek (?), Epitaf Johann Georg Roll, 1795, Mnichovo Hradiště (Kreis Mladá Boleslav) (Foto Miloš Suchomel, 1992).

Abb. 59: Lokaltäten, für die Jan Hájek Bildhauerwerke geschaffen hat.

(Übersetzung J. Kroupová)